

**T.C
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER
ZORBALIK VE SİBER MAĞDURİYET
DÜZEYLERİNİN SOSYAL UYUMA VE BAZI
KİŞİSEL DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

EYÜP SABIR ERBİÇER

15736020

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. FULYA YÜKSEL ŞAHİN

İSTANBUL

2017

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA
BİLİM
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK
VE SİBER MAĞDURİYET DÜZEYLERİNİN SOSYAL
UYUM VE BAZI KİŞİSEL DEĞİŞKENLERE GÖRE
İNCELENMESİ

Eyüp Sabır ERBİÇER

15736020

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Oy birliği / ~~Oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fulya YÜKSEL ŞAHİN

Jüri Üyeleri : Doç.Dr. Ali ERYILMAZ

Doç.Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU

İmza

İSTANBUL

Ekim 2017

ÖZ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK VE SİBER MAĞDURİYET DÜZEYLERİNİN SOSYAL UYUMA VE BAZI KİŞİSEL DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Eyüp Sabır Erbiçer

Ekim, 2017

Araştırma, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesini amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırma evrenini, 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul İli, Avrupa Yakası, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Belirtilen evrenden, örneklem tablosundan yararlanılarak ve küme örneklem yöntemi kullanılarak belirlenmiş olan 476 üniversite öğrencisi, araştırmanın örneklemi oluşturmuştur. Araştırmada gerekli verileri elde etmek için “Hacettepe Kişilik Envanterinin Sosyal Uyum Alt Ölçeği”, “Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği” ve “Kişisel Bilgiler Formu” kullanılmıştır. Verilerin toplanması amacı ile ölçekler üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Verilerin çözümlemesinde SPSS21 Paket Programı'ndan yararlanılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin, sosyal uyuma (aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimler) ve bazı kişisel değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için normal dağılıma sahip olduğu durumlarda Parametrik İstatistik olan MANOVA (Çok Değişkenli Varyans Analizi), normal dağılıma sahip olmadığı durumlarda Parametrik olmayan istatistiklerden Kruskal-Wallis tekniğinden yararlanılmıştır. Grupların farklılığının nereden kaynaklandığını bulabilmek için Scheffe ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Araştırmada, anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri sosyal uyum ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, aile ilişkilerine göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Sosyal ilişkilerine göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Sosyal normlara göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Sosyal uyuma

(toplam puan) göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalaması, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalaması, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalaması, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Araştırmada, cinsiyete göre erkek öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalaması, kız öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Anne-baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerin siber zorbalık puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Anne-baba tutumu otoriter-baskıcı olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması, anne-baba tutumu tutarsız-dengesiz, aşırı koruyucu, otoriter-baskıcı ve ilgisiz olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından anlamlı düzeyde çıkmıştır. Ekonomik gelire göre üniversite öğrencilerin siber zorbalık puanlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Online ortamda kimliğini gizleyen öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalaması, kimliğini gizlemeyen öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet sıra ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Araştırma sonucunda, sosyal uyum ve alt faktörleri, cinsiyet, anne baba tutumu ve online ortamda kimliğini gizlemeye göre siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri anlamlı farklılık gösterirken; ekonomik gelire göre siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri anlamlı farklılık göstermemiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Uyum, Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

EXAMINATION of CYBER BULLYING and CYBER VICTIMIZATION among UNIVERSITY STUDENTS ACCORDING to SOCIAL ADJUSTMENT and CERTAIN PERSONAL VARIABLES*

Eyüp Sabır Erbiçer

October, 2017

The research is a descriptive study which aim to explain the university students' cyber bullying and cyber victimization level according to the social adjustment and certain personal variables. The study universe consists of the university students enrolled in Yıldız Technical University on the European side of Istanbul in 2015-2016 academic year. Of this study universe, 476 university students were selected using sampling table and cluster-sampling method as the study sample. "The Social Adjustment Sub-Scale in Hacettepe Personality Inventory", "Cyber Bullying and Cyber Victimization Scale" and a "Personal Information Form" were employed to obtain study data. The scales were administered to the university students for data collection. SPSS21 Software Package was used for data analysis.

University students of cyberbullying and cyber victimization levels of social cohesion (family relations, social relations, social norms and antisocial tendencies) and some personal variables According to determine whether to show a significant difference in the situation where you have a normal distribution with Parametric Statistics MANOVA (Multivariate Analysis of Variance) it was used in the non-parametric Kruskal-Wallis technique where it is not normally distributed statistics. Scheffe and Mann-Whitney U test was used to find the differences that arise from the Group. In the study, the significance level was .05.

In this study, cyber bullying and cyber victimization levels of university students are examined with respect to social adaptation and various personal variables. According to the study results, based on family relationships, it is evident that cyber bullying and cyber victimization scores of university students are significantly different. Based on social relationships, it is evident that cyber bullying and cyber victimization scores of university students are not significantly different. According to social norms, it was observed that cyber bullying and cyber victimization scores of university students are significantly different. It is evident that cyber bullying and cyber victimization scores of university students, based on anti-social tendencies, are significantly different. It was observed that based on social adaptation (total score), cyber bullying and cyber victimization scores of university students are significantly different. Cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students with low social adaptation levels were observed to be significantly higher than cyber bullying

and cyber victimization mean ranks of students with medium social adaptation levels. Cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students with low social adaptation levels were observed to be significantly higher than cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students with high social adaptation levels. Cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students with medium social adaptation levels were observed to be significantly higher than cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students with high social adaptation levels.

According to the study, with respect to gender, cyber bullying and cyber victimization mean ranks of male students with medium social adaptation levels were observed to be significantly higher than cyber bullying and cyber victimization mean ranks of female students. With respect to parent attitudes, cyber bullying scores of university students are significantly different. Cyber bullying mean ranks of students whose parental attitudes are authoritarian-oppressive were observed to be higher than the mean ranks of students whose parental attitudes are inconsistent-unbalanced, over protective, authoritarian-oppressive and ignorant. With respect to economic income, cyber bullying scores of university students were not significantly different. Cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students who conceal their identity on online settings were observed to be significantly higher than cyber bullying and cyber victimization mean ranks of students who don't conceal their identity.

Keywords: Social Adjustment, Cyber Bullying, Cyber Victimization, University Students

ÖN SÖZ

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmelere ve içinde bulunduğumuz yaşam koşullarına bağlı olarak yaşamın her alanında bu teknolojilerin kullanımı yaygınlaşmaktadır. Bu teknolojilerden özellikle internet ve cep telefonu kullanımı büyük bir hızla artış göstermektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bu hızlı gelişimine rağmen herhangi bir denetim veya sınırın olmaması, online ortamda kimliğini gizleme fırsatı olması kullanıcıların siber zorbalık yapmasına veya siber mağdur olmasına neden olmaktadır. Özellikle, bireylerin ergenlikten genç yetişkinliğe geçtikleri döneme denk gelen üniversite yıllarında siber zorbalık ve siber mağduriyet olayları görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olmayı etkileyen bu ilişki özelliklerini araştırmak, siber zorbalık ve siber mağduriyet hakkında biraz daha bilgi edinilmesini sağlayabilecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sürecine başladığım günden bu yana desteğini benden hiçbir zaman eksik etmeyen, bilgi ve deneyimlerini paylaşarak bana sabırla yol gösteren, yapıcı eleştirileriyle bilimsel araştırma perspektifimi genişleten ve akademik çalışma disiplinini kazanmamda bana yardımcı olan danışmanım Prof. Dr. Fulya YÜKSEL ŞAHİN'e çok teşekkür ederim.

Yaşamımın her döneminde maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen, varlıklarıyla bana güç veren değerli aileme teşekkürü borç bilirim. Hayatımın farklı dönemlerinde tanıştığım hem akademik kariyerim hem tez sürecinde beni motive eden ve ilgimi her daim yüksek tutmamı sağlayan değerli dostlarıma teşekkür ederim. Tez sürecine katılan ve bu araştırmanın var olmasını sağlayan Yıldız Teknik Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilere teşekkür ederim.

Online ortamda kişisel bilgilerimiz, duygularımız ve düşüncelerimiz; kılıcsız, kalkansız ve zırhsız bir şövalye gibi savunmasızdır.

İstanbul; Ekim, 2017

Eyüp Sabır ERBİÇER

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	vii
ÖN SÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	7
1.2. Alt Problemler.....	7
1.3. Sayıtlar.....	8
1.4. Sınırlılıklar.....	8
1.5. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	9
1.6. Tanımlar.....	10
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMALAR.....	11
2.1. Sosyal Uyum.....	11
2.1.1. Uyum.....	11
2.1.2. Sosyal Uyum.....	12
2.1.3. Sosyal Uyumsuzluk Belirtileri.....	13
2.1.4. Sosyal Uyum Kavramına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar.....	14
2.1.5. Sosyal Uyumla İlgili Yapılan Araştırmalar.....	16
2.2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet.....	21
2.2.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet.....	21
2.2.2. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Arasındaki Fark.....	24
2.2.3. Siber Zorbalık Türleri.....	25
2.2.3.1. Kızdırma(Flaming).....	25
2.2.3.2. Online Taciz(Online Harassment).....	25
2.2.3.3. İftira(Denigration).....	26
2.2.3.4. Başka Bir Kimliğe Bürünme(İmpersonation).....	26
2.2.3.5. Başkasının Kişisel Bilgilerini İnternet Ortamında İfşa Etmek(Outing and Trickery).....	26
2.2.3.6. Dışlama(Exclusion).....	26
2.2.3.7. Siber Taciz(Cyberstalking).....	27
2.2.4. Siber Zorbalık Araçları.....	27
2.2.4.1. Anlık Mesajlaşma(İnstantmessage).....	28
2.2.4.2. Cep Telefonu.....	28
2.2.4.3. E-mail.....	28
2.2.4.4. Sohbet Platformları(Chat Room).....	29
2.2.4.5. Sosyal Paylaşım Siteleri(Social Networking Sites).....	29
2.2.4.6. Bloglar.....	29
2.2.4.7. Web Siteleri.....	30
2.2.4.8. Forumlar.....	31
2.2.4.9. Anket Siteleri.....	31

2.2.5. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Nedenleri.....	31
2.2.6. Siber Zorba ve Siber Mağdurların Özellikleri.....	33
2.2.6.1. Siber Zorbaların Özellikleri.....	33
2.2.6.2. Siber Mağdurların Özellikleri.....	34
2.2.6.3. Siber Zorba/Mağdurların Özellikleri.....	35
2.2.7. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlgili Yapılan Araştırmalar.....	35
2.2.7.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Yaygınlığı.....	35
2.2.7.2. Cinsiyet ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet.....	38
2.2.7.3. Anne Baba Tutumu ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet.....	42
2.2.7.4. Gelir ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet.....	45
2.2.7.5. Kimliğini Gizleme ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet.....	47
2.2.7.6. Sosyal Uyum ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet.....	48
3. YÖNTEM.....	52
3.1. Evren ve Örneklem.....	52
3.2. Veri Toplama Araçları.....	53
3.2.1. Hacettepe Kişilik Envanteri.....	54
3.2.1.1. Hacettepe Kişilik Envanterinin Alt Ölçekleri.....	54
3.2.1.1.1. Sosyal Uyum Alt Ölçekleri.....	54
3.2.1.1.1.1. Aile İlişkileri.....	54
3.2.1.1.1.2. Sosyal İlişkiler.....	55
3.2.1.1.1.3. Sosyal Normlar.....	55
3.2.1.1.1.4. Antisosyal Eğilimler.....	55
3.2.1.2. Hacettepe Kişilik Envanterinin Puanlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....	56
3.2.1.3. Hacettepe Kişilik Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği.....	57
3.2.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği.....	57
3.2.2.1. Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeğinin (SMZÖ) Geçerlilik ve Güvenirliği.....	58
3.2.3. Kişisel Bilgi Formu.....	59
3.3. İşlem Yolu.....	59
3.4. Verilerin Analizi.....	60
4. BULGULAR.....	62
4.1. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Aile İlişkileri, Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	65
4.2. Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	74
4.3. Anne-Baba Tutumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	74
4.4. Ekonomik Gelire Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber	

Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	76
4.5. Online Ortamda Kimliğini Gizlemeye Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	77
5. TARTIŞMA VE YORUM.....	78
4.1. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Aile İlişkileri, Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	78
4.2. Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	82
4.3. Anne-Baba Tutumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	83
4.4. Ekonomik Gelire Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	84
4.5. Online Ortamda Kimliğini Gizlemeye Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	85
6. YARGI VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	107
Ek 1. Bilgilendirilmiş Onay Formu.....	107
Ek 2. Kişisel Bilgi Formu.....	108
Ek 3. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği.....	109
Ek 4. Hacettepe Kişilik Envanteri.....	111
Ek 5. HKE Cevap Kağıdı.....	114
Ek 6. Ölçek İzin Yazıları.....	115
ÖZ GEÇMİŞ.....	117

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1.	Siber Zorbaların Özellikleri.....	33
Tablo 2.2.	Siber Mağdurların Özellikleri.....	34
Tablo 2.3.	Siber Zorba/Mağdurların Özellikleri.....	35
Tablo 3.1.	Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Fakülte ve Yaşadığı Bölge Özelliklerine Göre Dağılımı.....	53
Tablo 4.1.	Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Normallik Dağılımları.....	62
Tablo 4.2.	Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Siber Zorbalık Siber Mağduriyet Levene Testi ve Box's M Testi Sonuçları.....	63
Tablo 4.3.	Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Aile İlişkileri, Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	66
Tablo 4.4.	Aile İlişkilerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	68
Tablo 4.5.	Aile İlişkileri Değişkenine Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Scheffe Testi Sonucu.....	69
Tablo 4.6.	Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	69
Tablo 4.7.	Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.8.	Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	74
Tablo 4.9.	Anne Baba Tutumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	75
Tablo 4.10.	Anne-Baba Tutumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Düzeylerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	75
Tablo 4.11.	Ekonomik Gelire Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	76
Tablo 4.12.	Online Ortamda Kimliğini Gizlemeye Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Mann-	

Whitney U Testi Sonuçları.....	77
--------------------------------	----

KISALTMALAR

HKE	: Hacettepe Kişilik Envanteri
SZMÖ	: Siber Zorbalık Mağduriyet Ölçeği
ADÖ	: Aile Değerlendirme Ölçeği
BÖTE	: Bilgisayar Öğretimi ve Teknolojileri Eğitimi
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ARPANET	:Advanced Research Projects Agency Network
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ITU	: International Telecommunication Union

1. GİRİŞ

Günümüzde internet, iletişimi, ticareti, sohbeti, reklamı, bilgiyi, bilim ve teknolojiyi, eğitim ve öğretimi kolay, hızlı ve en az maliyetle sağlayan güçtür (Kalkan, Kaygusuz, 2013). Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmelere ve içinde bulunduğumuz yaşam koşullarına bağlı olarak, hemen her alanda bu teknolojilerin kullanımı yaygınlaşmaktadır. Bu teknolojilerden özellikle internet ve cep telefonu kullanımı büyük bir hızla artış göstermektedir (Peker, 2013). Ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı imkânların sınırsız, denetimsiz ve yasa dışı kullanımı bazı olumsuzlukların da doğmasına neden olmaktadır (Erdur-Baker, Kavşut, 2007'den aktaran Peker, 2013). Bu olumsuzluklara iletişim araçları ile gerçekleştirilen cinsel taciz, dijital iletişim araçları ile birilerine tehdit veya hakaret etmek, teknolojik araçları kullanarak başkalarına zararlı materyal göndermek (Juvoven, Gross, 2008; Willard, 2007b; Shariff, 2005), başkalarına içerisinde virüs bulunan mesajlar göndermek, kimliğini gizleyerek ya da başkalarının fotoğraflarını kullanarak tanışma sitelerinde sohbet etmek, izinsiz olarak başkalarının video ve fotoğraflarını sosyal medya araçlarında yayınlamak örnek olarak verilebilir (Özbay, 2013; Patchin, Hinduja, 2006; Vandebosh, Van Cleemput 2008). Bu durum, online ortamda siber zorbalık ve siber mağduriyet kavramlarının ortaya çıkmasına (Özbay, 2013) ve araştırılmasına neden olmuştur.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili araştırmaların başlamasında siber zorbalık mağduru olduğu için 2003 yılında 13 yaşında iken intihar eden Ryan Halligan (<http://www.ryanpatrickhalligan.org>, [17.04.207]) ile 2006 yılında siber zorbalığa maruz kalarak intihar eden Megan Meier (www.meganmeierfoundation.org, [17.04.207]) ile ilgili haberlerin Amerikan medyasında yer almasının etkili olduğu görülmektedir.

Siber zorbalık kavramı, ilk kez Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Siber zorbalık, başkalarına zarar vermek amacıyla bilgisayar, cep telefonu ve diğer iletişim araçlarını kullanarak bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı,

tekrar eden ve düşmanca tavırla bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe tehdit veya hakaret etme, zararlı materyal gönderme, saldırganlık örneği gösterme, kişisel şifrelerini çalma, e-mail hesaplarına ulaşmaya çalışma, cinsel içerikli mesajlar yollama, uygun olmayan resimlerini sosyal paylaşım sitelerinde paylaşma, yanlış söylentiler yayma ve bilgilere zarar verme olarak tanımlanabilir (Belsey, [08.08.2016]; Arıca, 2011; Patchin, Hinduja, 2006; Juvonen, Gross, 2008; Slonje, Smith, 2008; Willard, 2007a; Vandebosh, Van Cleemput, 2008; Erdur-Baker, Kavşut, 2007; Li, 2007).

Siber mağduriyet ise bilgi ve elektronik iletişim araçları kullanılarak bir birey veya grup tarafından, kendini savunamayacak durumda olan kurbanın teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve kurbanın bu davranışlardan maddi veya manevi olarak zarar görmesi olarak tanımlanabilir (Arıca, Kınay, Tanrikulu, 2012; Smith ve diğ., 2008; Chapin 2014'ten aktaran Özer, 2016).

Yaygın siber zorbalık türlerini Smith, Mahdavi, Tippett (2008), bilgi ve iletişim araçları açısından cep telefonu, metin mesajları, fotoğraf ve video görüntüleme zorbalığı, e-mailler, tanışma siteleri, anlık mesajlaşma ve web sitelerini olarak ele alınabileceğini belirtmiştir. Willard (2007a) ise eylemlerin içeriğine göre kışkırtma/kızdırma, online/çevrimiçi taciz, iftira, başka bir kimliğe bürünme, ifşa etme, dışlama ve siber tacizi siber zorbalık türleri olarak ele almıştır. Son yıllarda ise bu kapsam genişlemiş ve cinsel içerikli fotoğraf paylaşımı (sexting), çevrimiçi kışkırtma (trolling), online oyunbozanlık (griefing) ve arsız taciz (happy slapping) gibi yeni siber zorbalık türleri ortaya çıkmıştır (Slonje, Smith, Frisen, 2013; Kowalski, Limber, Agastson, 2008). Anlık mesajlaşma (instant message), cep telefonu, e-mail, sohbet platformları (chat room), sosyal paylaşım siteleri (social networking sites), bloglar, web siteleri, forumlar ve anket siteleri ise siber zorba davranışların en sık yapıldığı araçlardır (Anderson, Sturm, 2007; Ybarra, Mitchell, Finkelhor, 2006; Willard, 2007b; Kowalski, Limber, Agastson, 2008; Bhat, 2008; Hinduja, Patchin, 2014; Rogers, 2010; Kalaman, 2011; Bauman, 2007; Öztürk ve diğ., 2007; Yaman, Eroğlu, Peker, 2011; Webopedia'da aktaran Eroğlu, 2011).

Siber zorbalığın nedenlerine bakıldığında; kimliğini gizleme imkânı bulunduğu için bireyin kendisine ulaşamayacağını düşünmesi (Lenhart, 2007), arkadaşlarının onayını almak, ilgisini çekmek ve saygınlığını kazanmak (Dilmaç, 2009; Varjas ve diğ., 2010), yüz yüze iletişimde, siber zorbanın iletişim kurduğu bireyin

cinsiyetinden, ırkından, sosyal statüsünden dolayı söyleyemediklerini online ortamda söyleyebilme fırsatı olması (Suler, 2002), problemlili olduğu kişilerden intikam alma isteği (Kowalski, Limber, Agatston, 2008), aile ilişkilerinde sıcak bir ortam yoksunluğu, ebeveyn ile çocuklar arasındaki bağlılığın zayıf olması ve ebeveynlerin zorba davranışları olması (Li, 2010) siber zorbalığın nedenleri olarak belirtilmektedir.

Siber zorbalık yapan bireylerin özellikleri göz önüne alındığında, özgüvenlerinin düşük, sosyal kaygılarının yüksek, dışlanmış, sevilmeyen, düşüncesiz, kendini beğenmeyen ve empati düzeyi düşük, madde kullanımı, kişisel mülkiyete zarar verme gibi suç işleme eğilimi, ebeveyn iletişimleri yetersiz, diğer insanlara zarar verme, silah kullanma eğilimi ve saldırganca davranışlar sergileme gibi özellikleri olduğu görülmektedir (Kowalski, Limber, 2007; Dilmaç, 2009; Topçu, 2008; Srabstein, Piazza, 2008; Hinduja, Patchin, 2008; Arıca, 2009; Topçu, Yıldırım, Erdur-Baker, 2010; Patchin, Hinduja, 2010a; Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

Siber mağdurların ise, arkadaşlık ve aile problemlerinin olduğu, sosyal kaygılarının yüksek olduğu, öz saygılarının düşük, depresyon, öfke ve hayal kırıklığı yaşadıkları, bazı sosyal problemleri olduğu, ebeveynleriyle çatışma yaşadıkları, saldırganca davranışlar sergileme ve sosyal problemler yaşamaya eğilimli olduğu görülmektedir (Patchin, Hinduja, 2006; Patchin, Hinduja, 2008; Nishina, Juvonen, Witkow, 2005; Ybarra ve diğer., 2006; Wolak, Mitchell, Finkelhor, 2007; Campfield, 2008; Topçu, Yıldırım, Erdur-Baker, 2010; Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

Hem siber zorba hem siber mağdur olan bireylerin özelliklerine bakıldığında ise, aile içi çatışmalar yaşadıkları, fiziksel şiddete maruz kaldıkları, sorunlu davranış sergiledikleri, depresif belirtiler gösterdikleri, sigara ve alkol kullanma eğilimleri olduğu görülmektedir (Wolak, Mitchell, Finkelhor, 2007; Ybarra, Mitchell, 2004a; Ybarra, Espelage, Mitchell, 2007; Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

Dünyada ve Türkiye’de yapılmış olan çeşitli araştırmalarda; online ortamda siber zorba (Ybarra, Mitchell, 2004a; Li, 2006a; Calvete ve diğer., 2010; Topçu, Erdur-Baker, Çapa-Aydın, 2008; Aydoğan, Dilmaç, Deniz, 2009; Ayas, 2011; Peker, 2013), siber mağdur (Li, 2006b; Raskauskas, Stoltz, 2007; Beran, Li, 2007; DePaolis, Williford, 2015; Burnukara, 2009; Dilmaç, Aydoğan, 2010; Özdemir, Akar, 2011; Ayas, Horzum, 2012; Topçu, Erdur-Baker, 2016) ve siber zorba/mağdur

(Kowalski, Limber, 2007; Dehue ve diğ., 2010; Jung ve diğ., 2014; Spears ve diğ., 2015; Arıçak ve diğ., 2008; Serin, 2012; İnelöz, Uçanok, 2013) sayılarında artış olduğu görülmektedir. Erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalık yaptığı hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını (Wolak, Mitchell, Finkelhor, 2002; Dooley ve diğ., 2010; Calvete ve diğ., 2010; Perren ve diğ., 2010; Arıçak ve diğ., 2008; Çetinkaya, 2010; Erdur-Baker, 2010; Şahin ve diğ., 2010; Ayas, Horzum, 2011; Burnukara, Uçanok, 2012; İnelöz, Uçanok, 2013; Türkoğlu, 2013; Özer, 2016; Fırat, Ayran, 2016; Makri-Botsari, Karagianni, 2014) gösteren araştırmaların yanı sıra cinsiyet açısından aralarında fark olmadığını gösteren araştırmalar vardır (Dempsey ve diğ., 2009; Spears ve diğ., 2015; Topçu, Erdur-Baker, Çapa-Aydın, 2008; Özdemir, Akar, 2011; Peker, Eroğlu, Ada, 2012; Peker, 2013; Akbaba, Eroğlu, 2013; Çivilidağ, Cooper, 2013). Yapılmış olan bazı araştırmalarda ise kızların daha fazla siber zorbalık yaptığını (Sakallı, Çiftçi, 2016) daha fazla siber mağdur olduğunu (Kowalski ve diğ., 2005; Smith ve diğerleri, 2006; Lenhart, 2007; Ybarra, Mitchell, 2007; Dehue, Bolman, Völlink, 2008; O'Harra, 2012) gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Anne-babaları ile sağlıklı ilişkiler kuramayan (Lei, Wu, 2007), ailesi ile duygusal bağları zayıf olan (Ybarra, Mitchell, 2004a; Ybarra, Mitchell, 2007; Accordini D., Accordini M., 2011), ebeveyn desteği az olan (Williams, Guerra, 2007; Eroğlu, 2011), yanlış ebeveyn tutumlarına sahip olan (Juvonen, Gross, 2008; Makri-Botsari, Karagianni, 2014; Dilmaç, Aydoğan, 2010), aileden yeterince sosyal destek almayan (Wang, Iannotti, Nansel, 2009; Eroğlu, Peker, 2011), ebeveyn denetimi az olan (Akbaba, Eroğlu, 2013) ve online riskler konusunda bilgi sahibi olmayan ebeveynlere sahip (Bhat, 2008; Dehue, Bolman, Vollink, 2008; Jöger ve diğ., 2010; Şahin ve diğ., 2010; Soydaş, 2011; Çelen, Çelik, Seferoğlu, 2011) bireylerin daha fazla siber zorba davranışlarda bulunduğu ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca, sosyo ekonomik düzeyin siber zorba olma veya siber zorbalığa maruz kalma durumunu etkilemediği (Erdur-Baker, Kavşut, 2007; Çiftçi, 2010; Eroğlu, 2011; Serin, 2012; Akbaba, Eroğlu, 2013; Türkoğlu, 2013); online ortamda kimliğini gizleyenlerin daha fazla siber zorbalık yaptığı (Li, 2007; Jöger ve diğ., 2010; Arıçak, 2009; Yaman, Peker, 2012; Türkoğlu, 2013); dürüst ve yardımsever arkadaşlara sahip olan, empati düzeyi yüksek, yaşadığı çevreye ilişkin algısı olumlu, kişiler arası duyarlılığı yüksek ve sosyal desteği olanların siber zorbalığa karışmadığı (Williams, Guerra, 2007; Ubertaini, 2010; Topçu, 2008; Eroğlu, Peker, 2011; Soydaş, 2011); düşük benlik kavramına sahip,

sosyal kaygısı olan ve arkadaşlarından memnun olmayan bireylerin siber zorbalığa maruz kaldıkları (Fetchenhauer, Belschak, 2009; Dempsey ve diğ., 2009; Corcoran, Connolly, O'Moore, 2012); düşmanca duygulara sahip, sosyal yetkinlik becerisi olmayan ve siber zorbalık yapan arkadaşlara sahip olan bireylerin siber zorba davranışlar sergiledikleri (Hinduja, Patchin, 2013; Dilmaç, 2009; Arıcak, 2009; Ateş, Güler, 2016); empati düzeyi düşük, duygusal dengesizlik yaşayan, boyun eğici davranışları daha fazla ve benlik saygısı düşük olan bireylerin siber zorba/mağdur olduğu görülmektedir (Eroğlu, Peker Çitemel, 2012; Topçu, 2008; Patchin, Hinduja, 2010b; Peker, Eroğlu, Ada, 2012; Çelik, Atak, Erguzen, 2012).

İnternetin günümüzde sosyal hayatımızla iç içe olmasıyla birlikte iletişim kurma biçimi yeniden şekillenmiş ve sosyal yaşamlar (Castells, 2002'den aktaran İğrek, 2009), iletişim biçimleri, sosyal ilişkiler ve toplumsal normlar bu yeni iletişim teknolojisi ile derinden etkilenmiştir. Sosyal yaşamda bireylerin özellikle kişisel ve sosyal uyum süreçleri online ortamın yarattığı olumsuzluklardan olan siber zorba veya siber mağdur olma durumunu etkiler. Uyum sürecini etkileyen iki önemli faktör, kişisel uyum ve sosyal uyumdur (Özgüven, 1992; Kağıtçıbaşı, 2006; Yavuzer, 1996; Avcı, 2003; Geçtan, 2015). Kişisel uyum, bireyin içsel dünyasında sağlamaya çalıştığı uyumdur (Cüceloğlu, 1997). Bireyin kendisi ve iç dünyası ile ilişkileri (Özgüven, 1992), benlik bütünlüğü (Geçtan, 2015), güdülerin doyumu (Morgan, 1984), kendisini değerli veya değersiz hissetme, güçlü ve zayıf yönleri (Köknel, 2006) kişisel uyumunu etkiler. Sosyal uyum ise bireyin sosyal çevresi ile uyum sağlamasıdır (Tapmaz, 2012). Bireyin çevresel koşullara kendini uydurması (TDK, 2012), toplumsal şartlarla başa çıkabilecek şekilde benlik yapısını koruması (Geçtan, 2015), benlik bütünlüğünün doğal ve toplumsal koşullardan kaynaklanan değişimlere alışması (Köknel, 1996), çevresiyle olumlu ilişkiler sürdürmesi (Morgan, 1984) sosyal uyumunu etkiler. Bu açıklamalardan uyum, fizyolojik ve psikososyal açıdan bireyin hem kendisiyle hem çevresiyle dengeli ve etkili ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi geliştirebilmesi ve sürdürebilmesi olarak tanımlanabilir.

Sosyal uyum kavramının işlevi ve içeriği bakımından esnek olması nedeni ile bu kavrama standart bir anlam yüklenmesi mümkün değildir. Ancak, farklı yaklaşımlar tarafından sosyal uyumun farklı ölçüt ve unsurları ön plana çıkartılmaktadır (Ongan, 2013). Sezgin ve Yolcu (2016) bu unsurları, ortak değerler ve yurttaşlık kültürü, sosyal düzen ve sosyal kontrol, sosyal dayanışma ve refah düzeyi farklılıkları, sosyal

ağlar ve sosyal sermaye, bölgesel aidiyetlik ve kimlik olarak sıralarken, Bernard (1999) ise ait olma/yalıtım, dâhil edilme/dışlanma, katılım/pasiflik, kabul görme/reddedilme ve meşruiyet/illegallik olarak sıralamaktadır. Toplumsal beklentilere uygunluk gösterme (Işık, 2007), ailesi ve çevresindeki insanlarla ilişki kurma ve ilişkiyi sürdürebilme (Özgüven, 1992), psikolojik bütünlüğünü bozmadan (Kılıççı, 2006), çevreye iyi bir şekilde uyum gösterebilme (Tapmaz, 2012) olarak tanımlanabilen sosyal uyum, geniş anlamda bireyin doğumuyla başlayan bir evreyi, dar anlamda ise günlük davranış uyumunu kapsamaktadır.

Sosyal uyumu etkileyen faktörler, aile yapısı ve ebeveyn ergen ilişkisi (Thompson ve diğ., 1992; Ögüt, 2000; Koç, 2000; Akıncı, 2007; McKinney, Donnelly, Renk, 2008; William, Steinberg, 2011; Collins, Raby, Causadias, 2011; McKinney, Rank, 2011), cinsiyet (Vasta, Haithm, Miller, 1992; Crandall, 1980; Akay, 1990; Korkmaz, Özduran, İlhan, 2003; Tunçel, 2005; Şahin, Tunçel, 2008; İkiz ve diğ., 2015), ailenin sosyo-ekonomik durumu (Coie ve diğ., 1992; Akay, 1990; Tunçel, 2005), kardeş ilişkisi, bireyin kendisi hakkındaki algısı (Coie ve diğ., 1992), empati becerisi (Alver, 1998; Yeğen, 2008), kaygı (Ögüt, 2000), akademik başarı, okul ve öğretmen, akran çevresidir (Durak, 2006; Aras, 2015). Aile, diğer çevre, sosyal normlar ve sosyal ilişkiler ise bu faktörlerden en önemlileridir (Koç, 2001; Powless, Eliot, 2002; Sezer, 2005; Şahin, Tuncel, 2008; Kalyencioğlu, Kutlu, 2010; Collins, Raby, Causadias, 2011; McKinney, Rank, 2011; Aras, 2015; İkiz ve diğ., 2015). Aile ilişkileri zayıf (McKinney, Donnelly, Renk, 2008), sosyal becerileri düşük, sosyal normlara uymayan (Tunçel, 2005) ve antisosyal eğilimleri olan (Aras, 2015) bireylerin sosyal uyumu düşük iken; aile ilişkileri güçlü (Kalyencioğlu, Kutlu, 2010), sosyal becerileri yüksek (Powless, Eliot, 2002; Collins, Raby, Causadias, 2011) ve sosyal normlara uyan (Thompson ve diğ., 1992) bireylerin sosyal uyumu yüksektir (Özgüven, 1992).

Sosyal uyum yönünden sağlıklı özellik gösteren bireyler, konuşmaktan hoşlanır, başkalarının söylediklerine ilgi gösterir, başkalarını sever ve onlar tarafından sevilir, başkalarının haklarına saygılı (Özgüven, 1992; Yavuzer, 1996), araştırmacı, kendine güvenen, başka insanlardan yardım isteyebilen, olumlu ve olumsuz duygularını dile getirebilen bireylerdir (Tutkun, 2006). Sosyal uyumsuzluk özellikleri gösteren bireyler ise, kendine güvenmez (Yavuzer, 1984), fazla çekingen, yalnız kalmayı tercih eden (Şemin, 1984), kaygı ve stresli (Özmen, 2006'dan aktaran Yüksel-Şahin, 2015), uyumsuz, saldırgan ve şiddete eğilimlidir (Köknel, 1996).

Yapılmış olan çeşitli araştırmalarda, kızların erkeklere göre toplumsal normlara daha kolay uyum sağladığını ve sosyal uyumlarının daha yüksek olduğunu (Crandall, 1980; İkiz ve diğ., 2015) gösteren araştırmaların yanı sıra sosyal uyum açısından aralarında fark olmadığını (Vasta, Haithm, Miller, 1992; Durak, 2006; Yeğen, 2008) ve erkeklerin daha uyumlu olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Akay, 1990; Tunçel, 2005; Şahin, Tunçel, 2008). Aile ilişkileri sağlıklı olan bireylerin topluma daha iyi uyum sağladığı (McKinney, Donnelly, Renk, 2008; Yeğen, 2008; Collins, Raby, Causadiaz, 2011), problemli aile ilişkilerine sahip olanların sosyal uyumsuzluk yaşadığı (Thompson ve diğ., 1992; Coie ve diğ., 1992; McKinney, Donnelly, Renk, 2008); sosyo ekonomik düzeyi yüksek olanların daha uyumlu olduğu (Akay, 1990; Aras, 2015); akranları tarafından reddedilen, akran ilişkileri zayıf olan ve saldırgan bireylerin uyumsuz davranışlar sergilediği (Coie ve diğ., 1992; Yeğen, 2008); stres yaşayan ve olumsuz düşünceye sahip olanların (Thompson ve diğ., 1992), risk altında olanların (Powless, Eliot, 2002), empati becerisi düşük olanların (Alver, 1998), kaygı düzeyi yüksek olanların (Öğüt, 2000) ve spor yapmayanların (Korkmaz, Özdoğan, İlhan, 2003) sosyal uyum düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir.

Sosyal yaşamda bireylerin aile ilişkileri, ebeveynlerinin tutumları, aileden algıladıkları sosyal destek, çevre ile ilişkileri, arkadaşlık bağları, yaşadığı çevreye ilişkin algıları, sahip olduğu olumlu ve olumsuz duygular, kaygıları, sosyal normlara uyumu, antisosyal eğilimleri ve empati becerileri online ortamda siber zorba veya siber mağdur olma durumunu etkiler. Siber zorba ve siber mağdur olmayı etkileyen bu ilişki özelliklerini araştırmak, siber zorbalık ve siber mağduriyet hakkında biraz daha bilgi edinilmesini sağlayabilecektir. Bu araştırma ışığında elde edilen bilgiler alanyazına katkı sağlaması, problemin tanımlanması ve konuya ilişkin önleme, müdahale çalışmaları için önemlidir. İşte bu nedenle araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyum (aile ilişkileri, sosyal ilişkileri, sosyal normlar ve anti sosyal eğilimler) ve bazı kişisel değişkenlere göre incelemektir.

1.1.Problem

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri, sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.2. Alt Problemler

Belirtilen problemin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi için aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri sosyal uyuma göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri anne-baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ekonomik gelire göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri online ortamda kimliğini gizlemeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3.Sayıtlılar

Araştırmaya katılan öğrencilere veri toplama araçlarıyla ilgili gerekli açıklamalar yapılarak, uygulandığı için verilen cevaplar gerçekleri ifade etmektedir.

1.4.Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde aşağıdaki sınırlılıklar dikkate alınmıştır.

- Araştırma, İstanbul İli, Avrupa Yakasında, 2015–2016 Eğitim-Öğretim Yılında, Yıldız Teknik Üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile sınırlıdır.
- Araştırma "Kişisel Bilgi Formu", "Hacettepe Kişilik Envanteri(HKE)" ve "Siber Zorbalık/Mağduriyet Ölçeği"nden elde edilen verilerle sınırlı tutulmuştur.

1.5.Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmelere ve içinde bulunduğumuz yaşam koşullarına bağlı olarak yaşamın her alanında bu teknolojilerin kullanımı yaygınlaşmaktadır. Bu teknolojilerden özellikle internet ve cep telefonu kullanımı büyük bir hızla artış göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun

(TÜİK) 2013 Ağustos ayında yaptığı “hane halkı bilişim teknolojilerini kullanım araştırması” sonuçlarına göre internet kullanım oranı %48,9 iken bu oran Ağustos 2015 yılında yapılan çalışmada %55,9’a çıkmıştır. Ayrıca, nüfusun %96,8’inde cep telefonu veya akıllı telefon olduğu ortaya çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bu hızlı gelişimine rağmen herhangi bir denetim veya sınırın olmaması, online ortamda kimliğini gizleme fırsatı olması kullanıcıların siber zorbalık yapmasına veya siber mağdur olmasına neden olduğu söylenebilir. Özellikle, bireylerin ergenlikten genç yetişkinliğe geçtikleri döneme denk gelen üniversite yıllarında siber zorbalık ve siber mağduriyet olayları görülmektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar siber zorba ve siber mağdur sayılarında artış olduğunu göstermektedir (Calvete ve diğ., 2010; Serin, 2012; Peker, 2013; Spears ve diğ., 2015; Topçu, Erdur-Baker, 2016). Online ortamda siber zorbalık yapmanın bireylerin psikolojik ve sosyal uyumunu olumsuz etkilediği, siber zorbalık ile depresyon, stres, kaygı, üzüntü gibi olumsuz duygu durumu ve madde kullanımı gibi problem davranışlarının ilişkili olduğuna dair araştırma bulguları mevcuttur (Hinduja, Patchin, 2008; Juvonen, Gross, 2008; Patchin, Hinduja, 2006; Raskauskas, Stoltz, 2007; Ybarra, Mitchell, 2004). Üniversite öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olmayı etkileyen bu ilişki özelliklerini araştırmak, siber zorbalık ve siber mağduriyet hakkında biraz daha bilgi edinilmesini sağlayabilecektir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin tanılanması, olası sebepler ve sonuçları üzerine yurtdışı ve yurt içinde çeşitli araştırmalar yapılmış (Williams, Guerra, 2007; Smith ve diğ., 2008; Bolman, Vollink, 2008; Makri-Botsari, Karagianni, 2014; Arıcak ve diğ., 2008; Dilmaç, 2009; Ateş, Güler, 2016; Yaman, Peker, 2012) ancak aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlara uyum ve antisosyal eğilimler ile siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmanın olmadığı görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma ile siber zorbalık yapan ve siber zorbalığa maruz kalan bireylerin sosyal ilişkileri, sosyal normlara uyumu, antisosyal eğilimleri, ebeveyn ilişkileri ortaya konulmuş ve bu problem tanılanmaya çalışılmıştır.

1.6. Tanımlar

Siber Zorbalık: Kasıtlı ve tekrarlı bir biçimde elektronik ortamda yapılan zarar verme davranışıdır (Patchin, Hinduja, 2006).

Siber Mağduriyet: Bilişim araçlarıyla kişilere, teknik açıdan ya da sosyal ilişkilerine zarar verecek davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan fiziki ve ruhsal manada mağduriyet yaşaması durumudur (Arıcak ve diğ., 2011).

Siber Zorba: Online ortamda zorba davranışlar gösteren kişidir (Patchin, Hinduja, 2006; Li, 2007; Slonje, Smith, 2008).

Siber Mağdur: Online ortamda zorba davranışlara maruz kalan kişidir (Patchin, Hinduja, 2006; Smith ve diğ., 2008; Chapin, 2014).

Siber Zorba/Mağdur: Online ortamda hem zorba davranışlar gösteren hem zorba davranışlara maruz kalan kişidir (Patchin, Hinduja, 2006).

Sosyal Uyum: Sosyal uyum, bireyin ailesiyle ve çevresindeki insanlarla ilişki kurabilme ve bu ilişkisini sürdürebilme becerisidir (Özgüven, 1992).

2.İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMALAR

Aşağıda, sosyal uyum ile ilgili temel kavramların, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili kavramların, siber zorbalık türleri ve araçları, siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilgili yapılan araştırmaların açıklamaları yer almaktadır.

2.1 Sosyal Uyum

Uyum ve sosyal uyum ile ilgili temel kavramlar, sosyal uyumsuzluk belirtileri, sosyal uyuma yönelik kuramsal yaklaşımlar ve sosyal uyum kavramına yönelik yapılan araştırmalar aşağıda yer almaktadır.

2.1.1.Uyum

İnsanın iki ayağı üzerinde yaşamaya başlaması, biyolojik değişikliklerin ve uyum süreçlerinin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Doğaldır ki, değişikliği izlemesi gereken süreç, uyum sürecidir. Ancak bu uyum süreçlerinde rol oynayan etkenler yalnız çevreden kaynaklanmaz. Bireyin gerek doğuştan sahip olduğu kişisel özellikleri gerekse bu özelliklerin, doğal ve toplumsal çevresi ile ilişkisi ve etkileşimi sonucu beliren kişiliği, duygusal yaşamı ve yetenekleri bu değişen uyum süreçlerinde belli oranda etkilidirler (Korkmaz, Özduvan, İlhan, 2003). Bu açıklamadan uyum süreci, fizyolojik ve psiko-sosyal açıdan denge kurma süreci olarak tanımlanabilir.

Türk Dil Kurumu (2012) uyumu, çevresel koşullara ya da değerlere ruhsal bakımdan bireyin kendini uydurması süreci olarak tanımlamaktadır. Farklı yazarlarca tanımlı yapılan uyum, Geçtan'a (2015) göre, davranışları bir yandan benlik yapısının bütünlüğünü koruyacak, diğer yandan çevresel koşullarla baş edebilecek bir biçimde düzenlemektir. Morgan'a (1984) göre uyum, güdülerin doyumu için bireyin özellikle sosyal çevresi ile arasında var olan olumlu ilişkilerin sürekliliğidir. Köknel'e (1996) göre ise uyum, dış ve iç ortamdan kaynaklanan, doğal ve toplumsal koşulların neden olduğu değişikliğe alışma sürecidir. Kısaca uyum, bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle dengeli ve etkili bir ilişki kurabilmesi, bu ilişkiyi geliştirebilmesi ve sürdürebilmesi şeklinde tanımlanabilir (Türkel, 2010).

Uyma davranışı üç farklı sürece bağlı olabilir. Bunlar itaat, özdeşleşme ve benimsemedir. İtaat, başkaları tarafından kabul edilmek, ödüllendirilmek ya da cezalandırılmaktır. Özdeşleşme, değer verilen kişi ya da gruba benzeme, onlar gibi olduğunu düşünme duygusunu vermektir. Benimseme ise, insanın gerçeği anlama ve uygulama gereksinmesini tatmin etmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Uyma davranışı, hem kişisel hem ortamsal etkenlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Böylece itaat ve özdeşleşme, diğer insanlara dönük olarak onlarla ilişkileri olumlu yönde geliştirme görevini yerine getirirken, benimseme kişisel bir görevi yerine getirmekte, kişinin doğru hareket ettiğine inanma gereksinmesini doyurmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2006).

2.1.2. Sosyal Uyum

Sosyal uyum kavramı, işlevi ve içeriği bakımından esnektir. Bu nedenle bu kavrama standart bir anlam yüklenmesi mümkün olmamaktadır. Ancak, farklı yaklaşımlar tarafından sosyal uyumun farklı ölçüt ve unsurları ön plana çıkartılmakta ve farklı bakış açıları ortaya konulmaktadır (Ongan, 2013). Sezgin ve Yolcu (2016) bu unsurları, ortak değerler ve yurttaşlık kültürü, sosyal düzen ve sosyal kontrol, sosyal dayanışma ve refah düzeyi farklılıkları, sosyal ağlar ve sosyal sermaye, bölgesel aidiyetlik ve kimlik olarak sıralamaktadır. Özgüven (1992) ise sosyal uyumu, bireyin ailesiyle ve çevresindeki insanlarla ilişki kurabilme ve bu ilişkisini sürdürebilme becerisi olarak tanımlamaktadır. Tapmaz'a (2012) göre sosyal uyum, insanın sosyal çevreye iyi bir şekilde uyum gösterebilmesidir. Uyum sağlayabilmesi için de iletişim becerileri, kişiler arası ilişki becerileri ve kendi kendini gerçekleştirme becerilerine sahip olması gerekir. Bernard (1999) ise sosyal uyumu beş unsura ayırmakta ve bunları ait olma/yalıtım, dâhil edilme/dışlanma, katılım/pasiflik, kabul görme/reddedilme ve meşruiyet/illegallik olarak sıralamaktadır.

Toplumsal beklentilere uygunluk gösteren, kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen sosyal uyum, geniş anlamda bireyin doğumuyla başlayan bir evreyi, dar anlamda ise günlük davranış uyumunu kapsamaktadır (Işık, 2007). İnsanların çevresinde bulunan bireylerle her zaman uyumlu olması mümkün değildir. Kişinin, çevresinde bulunan bireylerden farklı düşünmesi ve farklı davranışlar sergilemesi doğaldır. Bireyin psikolojik bütünlüğünü bozmadan ve ihtiyaçlarını göz ardı etmeden toplumsal normlara uyum sağlaması önemlidir (Kılıççı, 2006).

Sosyal uyumu etkileyen birçok faktör vardır. Aile yapısı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, kardeş ilişkisi, bireyin kendisi hakkındaki algısı, akademik başarı, okul ve öğretmen, akran çevresi bireyin toplumsal uyumunda etkilidir (Avcı, 2003). Aile, diğer çevre (Koç, 2001), sosyal normlar ve sosyal ilişkiler ise bu faktörlerden en önemlileridir. Aile ilişkileri zayıf, sosyal becerileri düşük, sosyal normlara uymayan ve antisosyal eğilimleri olan bireylerin sosyal uyumu düşük iken; aile ilişkileri güçlü, sosyal becerileri yüksek ve sosyal normlara uyan bireylerin sosyal uyumu yüksektir (Özgüven, 1992).

Yavuzer'e (1996) göre mükemmel bir sosyal uyumun varlığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü her birey sahip olduğu özellikler doğrultusunda bu uyum sürecini yaşamaktadır. Ancak iyi bir sosyal uyum için bir takım ölçütlerden bahsedilebilir. Bu ölçütler şunlardır:

1. Farklı gruplara uyum gösterme: Farklı gruplara uygun bir biçimde davranan, onlarla ilişki kuran, arkadaş gruplarına olduğu kadar yetişkinlere de uyum gösteren birey, sosyal açıdan uyumlu bir kişi olarak kabul edilir.
2. Sosyal tutumlar: Toplumca istenen tutum ve tavırları diğer insanlara yönelten, sosyal yaşama bu tavırlarla katılan kişiler, sosyal bakımdan uyumlu sayılırlar.
3. Kişisel doyum: Toplumsal ortamda aldığı rolle, kurduğu ilişkiden yeterince doyum sağlayan kişi, sosyal bakımdan uyumlu sayılır.

Özgüven'e (1992) göre, sosyal uyum yönünden sağlıklı özellik gösteren bireyler, konuşmaktan hoşlanırlar ve başkalarının söylediklerine ilgi gösterirler. Başkalarını sever ve onlar tarafından sevilirler. Topluluk içinde esnek bir tutum benimserler. Kendilerini sosyal durumlarda uygun şekilde idare etmesini bilirler. Bu tip bireyler, başkalarının haklarına saygılı, kişisel isteklerini grubun gereksinimlerine göre değiştirebilen ve toplumda neyin yanlış neyin doğru olarak kabul edildiğinin bilincindedirler. Ayrıca, uyumlu bireyler araştırmacı, sorunlarını kabul eden, olumlu ve olumsuz duygularını ifade edebilen, kendine güvenen, başka insanlardan yardım isteyebilen, olumlu, olumsuz duygu ve düşüncelerini dile getiren bireydir (Tutkun, 2006).

2.1.3. Sosyal Uyumsuzluk Belirtileri

Şemin (1984), fazla çekingen olma, kendine güven duymama, yalnız kalmayı yeğleme, başkaları tarafından açıkça istenmeme, her iki cinsten arkadaş olamama,

karşı cinsten kaçma, okul törenlerine ya da benzeri toplantılara gelmeme, sürekli güvensizlik ve anksiyete tutumları, oyunlara katılmama, teneffüste yalnız kalma, okuldan eve yalnız gitme isteği gösterme, ödüllendirme ya da kutlamalar istememe, özel ayrıcalığı bir hak gibi bekleme, istenmeyen gruplara katılma çabaları gibi tutum ve davranışları sosyal uyumsuzluk belirtileri olarak belirtmektedir (aktaran Durak, 2006).

Yavuzer'e (1984) göre, uyumlu ve özgür bir aile ortamında, tutarlı ve sağlıklı ilişkiler içinde yetişen kişi, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir. Anne ve babanın, çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması, onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarını sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, kişinin içinde yaşadığı çeşitli çevre koşulları bireyin gelişimini engelleyici, kaygı, stres yaratıcı, öz benliğini sarsıcı ve kendine olan güvenini yitirici niteliklerde olabilir. Sağlıklı gelişime uygun olmayan bu tür çevre koşulları uyumsuzluk ve davranış bozukluklarını da beraberinde getirebilir. Bu durumda çevre koşullarını düzenlemek, uzlaştırmak ve mümkünse değiştirmek gerekir (Özgüven, 1992). Çevresinde yapıcı davranışlara az fırsat verilerek daha çok yıkıcı davranışların egemen olduğu bir ortamda büyümesi, çocuğun duygu dünyasında karmaşa ve çatışmaya neden olarak antisosyal davranışlara sebep olabilir. Bu durum, çocukta birtakım saldırgan ve şiddet içerikli davranışların oluşması ve yerleşmesine neden olabilir. Bunun sonucunda çocukta uyumsuz davranışlar ortaya çıkar (Köknel, 1996). Ayrıca, kendi duygularını ve başkalarının duygularını tanıyamayan ve çeşitli sosyal durumlarda uygun tepkiler veremeyen riskli ailelerin çocukların da sosyal çekiniklik, kaygı ve agresyon gibi sosyal uyumsuzluk belirtileri görülür (Özmen, 2006'dan aktaran Yüksel-Şahin, 2015).

2.1.4. Sosyal Uyum Kavramına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Psikanalitik kurama göre kişilik yapısında üç temel sistem vardır. Bunlar; id, ego ve süper egodur. İd, kontrolsüz biyolojik güçleri temsil eder. Süper ego, sosyal çevre ve vicdanın sesidir. Ego ise ikisinin arasını bulan rasyonel düşüncedir ve gerçeklikle ilgilenir (Sharf, 2014). Bu sistemlerden biri diğerlerinden bağımsız olarak çalışmaz, bir bütün olarak birlikte çalışırlar. Davranışlarımız da bu üç sistemin ürünüdür (İkizler, 1999). Bu yaklaşıma göre uyum, id ve süper ego arasındaki egonun sağlıklı bir denge kurmasıyla mümkün olabilir. Eğer bu denge bozulursa savunma mekanizmaları devreye girer ve kişiliği denetim altına alarak uyumsuz davranışların

sergilenmesine yol açar (Ceyhan, 1999). İyi uyumlu bireyler id-süper ego çatışmasını sağlıklı ego yardımıyla yapıcı yoldan çözümleyebilen kişilerdir. Birey ego, id ve süper ego arasındaki dengeyi korumakta zorlandığında ise savunma mekanizmalarının kişiliği kesin ve bilinçsiz olarak denetimleri altına almaları sonucunda uyumsuz davranışlar göstermektedir (Tunçel, 2005).

Davranışçı kuramın kurucularından olan Watson ve Skinner'ın öncülük yaptığı bu yaklaşım, öğrenme çevresine odaklanmıştır. Tüm davranışların öğrenmeler sonucunda olduğunu ileri sürmüştür (Bakırcıoğlu, 2000). Bu yaklaşıma göre, insan doğasında doğuştan gelen refleksler vardır. Bu refleksler çevre uyarıcılarıyla koşullanabilir. Bireye verilen pekiştireçler doğru davranışı güçlendirir (Kılıççı, 2000). Bireyin çevresinde doğru davranışları sergileyen örnekler görmesi ve doğru örnekleri taklit ettiğinde pekiştirilmesi bireyin uyumunu artırır (Sharf, 2014). Uyumsuzluk ise uygun pekiştireç alamama, yetersiz pekiştireç alma sonucu uygun tepkiyi oluşturmama ve yanlış davranışları taklit etme sonucunda ortaya çıkmaktadır (Cüceloğlu, 1997).

Gestalt kuramına göre, bir bütünü oluşturan parçaların ayrı ayrı tanımlanmasıyla o bütüne ulaşılamaz. Bütün, parçaların toplamından farklı bir anlam ifade eder ve birey, bütünü parçalarına ayırarak değil, bütünlük içinde algılar (Bakırcıoğlu, 2000). Ayrıca, bu yaklaşım duygusal duygular, bedensel duyuşlar ve duyular açısından bireylerin çevresi ve kendine ilişkin farkındalığın önemi üzerinde durur. Kuramda, insanın diğerleri ve kendisiyle temasının derinliği olduğu kadar bireyler ve çevrelerinin arasındaki sınırlara da vurgu vardır (Sharf, 2014). Sosyal bir varlık olan insan, sosyal yaşam içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılama çabası içerisinde iken, diğer taraftan diğer bireylerin de bazı temel gereksinimlere sahip olduğunu, onları doyurma hakkına sahip olduklarını bilmesi ve buna göre hareket etmesi gerekmektedir. İnsan, çevresiyle sürekli bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşimden dolayı bireyin çevresiyle istek ve gereksinimleri uzlaştığı zaman uyum; istek ve gereksinimler uzlaşmadığı zaman uyumsuzluk meydana gelir (Bilal, 1984'den aktaran Aras, 2015).

Varoluşçu kuram, genel çizgileriyle, bir taraftan bireyin varoluşunu hareket noktası olarak kabul eden bir varlık felsefesi iken, diğer taraftan da, bireyin dünya içindeki yer alışlarını, başkaları ve toplum karşısındaki yerini ve değerini anlamaya çalışır (Gürsoy, 1987'den aktaran Bender, 2009). Ayrıca, bu yaklaşım bireylerin

doğduklarında, geliştiklerinde ve var olduklarında karşılaştıkları dinamik veya sürekli değişen dönüşümleriyle ilgilenir. Geçek anlamda insan olmak için bireylerin “Kim olacağım? Ben kimim? Nereden geliyorum?” sorularını sorarak dünyada var olduklarının farkına varmalarını sağlar (Sharf, 2014). Bu yaklaşım göre uyum, bireyin var olmanın farkına varması ve potansiyellerini gerçekleştirmesine bağlıdır. Ancak, bireyin potansiyelini ortaya koyması çok zor olup, çok fazla çaba harcamayı gerektirir. Uyum, seçim yapma özgürlüğü ve sorumluluk almaya bağlıdır. Bireyin varoluş, özgürlük ve gelişmesi tehlikeye girdiğinde kaygı ve umutsuzluk belirtileri ortaya çıkar. Bu durum yaşamın anlamını yok eder. Ve varoluşa anlam katamamanın sonucu olarak uyumsuz davranışlar artış gösterir (Ceyhan, 1999).

İnsancıl kuramın önemli temsilcilerinden biri Maslow’dur. Piramit şeklinde ihtiyaçlar hiyerarşisi ortaya koymuştur. Piramit, fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, ait olma ve sevgi, saygınlık kazanma ve en üst basamaktaki kendini gerçekleştirme alt boyutlarından oluşmaktadır (Erden, Akman, 2014). Bu kurama göre, uyumun gerçekleşebilmesi için kendini gerçekleştirme gereksiniminin altında yer alan diğer dört gereksinimin doyuma ulaşması gerekir. Bu gereksinimlerin doyuma ulaşmaması uyumsuzluğa yol açar (Maslow, 1970; Ceyhan, 1999).

2.1.5. Sosyal Uyumla İlgili Yapılan Araştırmalar

Crandall (1980) tarafından cinsiyet, yaş ve sosyal ilginin uyuma etkisinin incelendiği araştırmada, yaş arttıkça uyumun arttığı gözlenmiştir. Ayrıca kızların, erkeklerden daha fazla uyumlu olduğu görülmüştür.

Thompson ve diğ. (1992) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, psikolojik uyumu yüksek düzeyde ve düşük düzeyde olan gruplar karşılaştırıldığında, uyumu düşük olan grubun, uyumu yüksek olan gruba göre daha çok strese ve olumsuz düşünceye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca, uyumu düşük olan grubun ebeveynlerinin, uyumu yüksek olan gruba göre çocuklarını daha az destekledikleri ve daha fazla kontrol eden bir tutum içinde oldukları tespit edilmiştir.

Coie ve diğ. (1992), ilkokul üçüncü sınıfa giden düşük sosyo-ekonomik seviyeli ailelerden gelen siyahi çocukları, ön ergenlik dönemine kadar takip eden bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmada, çocukların ortaokul birinci sınıfın sonundaki uyum düzeyleri ebeveyn, öğretmen ve çocukların kendi değerlendirmeleri sonucunda elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, çocukluk dönemindeki akranlar arasındaki

sosyal statünün, ebeveyn değerlendirmesinde belirtilen çocukların içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış, öz değerlendirmede ise içselleştirilmiş bozuklukların yordayıcısı olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmen değerlendirmesine göre, çocukluk dönemi saldırganlık, reddedilme, cinsiyet farkı, çocukların okula uyumunu yordadığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak araştırmada, saldırganlığın, akran reddinin ve düşük uyumun ergenlik dönemi davranış bozukluklarının önemli yordayıcıları olduğu sonucuna varılmıştır (Coie ve diğerleri, 1992'den aktaran Yeğen, 2008).

Vasta, Haithm, Miller (1992) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, sosyal uyum açısından erkekler ve kızlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Powless ve Eliot (2002) tarafından Amerika'da risk altındaki gruplara yönelik yapılan bir araştırmada, verilen eğitimin sonucunda katılımcılarda istendik yönde sosyal davranışların görüldüğü tespit edilmiştir.

McKinney, Donnelly ve Renk (2008), algılanan olumlu olumsuz ebeveynlikle gençlerin uyumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda, algılanan olumlu ve olumsuzluk ebeveynlikle ergenlerin duygusal uyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

William ve Steinberg (2011) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda, ebeveyn tutumları ile ergenlerin sosyal uyum düzeyleri arasında karşılıklı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Collins, Raby, Causadias (2011) tarafından ergen-ebeveyn ilişkileri üzerine yapılan araştırma sonucuna göre, anne-baba-ergen iletişim ve etkileşimi ile birlikte uzantıları olan sosyal ilişki ağları, değişimlerle baş etme ve uyum sağlamada büyük önem taşımaktadır.

McKinney, Rank (2011) tarafından yapılan araştırma sonucunda, aile içi bağlılık ve uyumun ergenlerin sosyal uyumunda önemli bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'de sosyal uyumla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Akay (1990), lise öğrencilerine ilişkin bazı niteliklerin sosyal ve kişisel uyum düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin sosyal uyumlarının, kız öğrencilerin sosyal uyum puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça sosyal uyum puanlarının arttığı bulunmuştur.

Alver (1998), bireylerin uyum düzeyleri ile empatik becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, sosyal uyumun alt boyutları olan aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve anti-sosyal eğilimler ile empatik becerisi arasında önemli bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Öğüt (2000), sosyal uyum ve sürekli kaygı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgulara göre, aile ilişkilerinin iyi düzeyde olması sürekli kaygı düzeyini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Kontrol grubunda aile ilişkileri orta düzeyde bulunmuş, buna bağlı olarak sürekli kaygı düzeyi yükselmiştir. Sosyal ilişkileri iyi olan öğrencilerin sürekli kaygı puanı da iyi düzeyde bulunmuştur. Kontrol grubunda ise sosyal ilişki düzeyi orta düzeyde, sürekli kaygı da yüksek olarak bulunmuştur. Ayrıca, sosyal normlara uyum düzeyi arttıkça sürekli kaygı düzeyinin düştüğü kontrol grubuna bakılarak görülmüştür. Antisosyal eğilimlerin azalması ile sürekli kaygının azaldığı da görülmüştür. Kontrol grubunda, antisosyal eğilimler arttıkça sürekli kaygıda artış bulunmuştur.

Koç (2000) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, öğrenci gençlerin sosyal uyum düzeyi çalışan gençlerin sosyal uyum düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Çalışan gençlerin antisosyal eğilimleri, öğrenci gençlerin antisosyal eğilimlerinden daha yüksektir. Öğrenci gençlerin aile ilişkileri, çalışan gençlerin aile ilişkilerinden daha olumlu bulunmuştur. Öğrenci gençlerin sosyal ilişkileri, çalışan gençlerin sosyal ilişkilerinden daha olumlu bulunmuştur. Öğrenci gençlerin sosyal normları kabul düzeyi, çalışan gençlerin sosyal normları kabul düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Gençlerin cinsiyet farklılığı ile sosyal uyum düzeyi arasında bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Anne-baba eğitim düzeyi ile ergenlerin sosyal uyum düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Korkmaz, Özdoğan, İlhan (2003), spor yapan ve spor yapmayan gençlerin sosyal uyum düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, spor yapan gençlerin sosyal uyum puanları, spor yapmayan gençlerin sosyal uyum puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Spor yapan erkeklerin ve kadınların sosyal uyum puanları, spor yapmayan erkeklerin ve kadınların sosyal uyum puanlarından yüksek bulunmuştur.

Tunçel (2005), beden eğitimi ve spor yüksekokulları ile eğitim fakültesi öğrencilerinin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın

sonucunda, erkek öğrencilerin sosyal uyum puanları ortalaması, kız öğrencilerin sosyal uyum puanları ortalamasından daha yüksek çıkmıştır. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin sosyal uyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Sezer (2005), kadınların uyum düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Katılımcılar eğitim düzeyi açısından karşılaştırıldığında genel uyum ve sosyal uyumda, eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Çocuk sayısı arttıkça kadınların sosyal uyum düzeylerinin düştüğü görülmüştür. Araştırmada, dikkat çeken bir diğer bulgu da, kadınların çalışıp çalışmadıkları ile genel uyum, sosyal uyum, aile ilişkileri ve antisosyal eğilimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmasıdır. Çalışan kadınların genel uyumu, sosyal uyumu, aile ilişkileri ve antisosyal eğilimleri açısından, çalışmayan kadınlara göre kendi kendileri ve çevreleri ile daha uyumlu oldukları bulunmuştur.

Durak (2006), son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlıklarını belirlemeye yönelik sosyal uyum düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin %33,3'ü sosyal uyum düzeyi yönünden iyi, %50'si sosyal uyum düzeyi yönünden orta, %16,7'si ise sosyal uyum düzeyi yönünden zayıf olduğu görülmüştür. Ayrıca, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey ile sosyal uyum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Akıncı (2007), farklı gelişim özellikleri gösteren çocuğa sahip olan ve olmayan babaların aile işlevlerini algılamaları ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, farklı gelişim özellikleri gösteren çocuğu olan ve olmayan babaların yaşları arttıkça sosyal uyum puanlarının arttığı görülmüştür. Farklı gelişim özellikleri gösteren çocuğu olan ve olmayan babaların ortak puanlarına bakıldığında da öğrenim düzeyi arttıkça uyum düzeyinin arttığı tespit edilmiştir. Farklı gelişim özellikleri gösteren çocuğu kız olan babaların sosyal uyum düzeylerinin (56.29), erkek çocuğu olan babalardan (55.64) daha yüksek olduğu görülürken; çocuğu normal gelişim gösteren babalarda ise kız çocuğu olan babaların (55.58), erkek çocuğu olan babalardan (56.20) daha düşük sosyal uyum düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Ortalama puanlar incelendiğinde ise acı çeken ve hayal kırıklığı yaşayan babaların sosyal uyum düzeylerinin diğer babalara göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Şahin, Tuncel (2008), sınıf öğretmenliği ve beden eğitimi öğretmenliğinde öğrenim gören öğrencilerin psikososyal uyum düzeylerini incelemiştir. Bulgulara göre, beden eğitimi öğrencilerinin psikososyal uyum puan ortalaması, sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören kız öğrencilerin psikososyal puan ortalamasının, erkek öğrencilerinkinden düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca, beden eğitimi öğretmenliğinde öğrenim gören kız öğrencilerin psikososyal puan ortalaması, erkek öğrencilerinkinden düşük olduğu bulunmuştur.

Yeğen (2008), ortaöğretim öğrencilerinin sosyal uyumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre genel olarak daha uygun davrandıkları bulunmuştur. Yine, cinsiyet değişkenine göre sosyal uyum alt ölçeklerinden antisosyal eğilimler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yani, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre genel olarak daha az antisosyal eğilimler taşıdığı bulunmuştur. Yaş değişkeni ile sosyal uyum puanları alt değişkenleri ilişkilendirildiğinde sosyal uyum alt ölçeklerinden sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmazken, yaş değişkeni ile sosyal uyum alt değişkenlerinden aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yani, 17 yaş ve üstü ergenler 16 ve altı yaş grubuna göre aile ilişkileri açısından daha olumlu bulunmuştur.

Kalyencioğlu, Kutlu (2010), ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeylerini incelemiştir. Öğrencilerin Hacettepe Kişilik Envanterinden (HKE) aldıkları puanları değerlendirdiğimizde öğrencilerin %16'sının uyum düzeyi düşük, %84'ünün ise düşük değildir. Uyum düzeyi düşük olanlar aile işlevlerini “sağlıksızlık” yönünde algılamakta, düşük olmayan öğrenciler “sağlıklı” yönünde algılamaktadır. Öğrencilerin Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) ve Aile Değerlendirme Ölçeğinin (ADÖ) alt gruplarından aldıkları puanların ilişkisine bakılmış tüm alt boyutlarda negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) puanları arttıkça Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) puanı azalmaktadır. Yani, aile ergen tarafından sağlıksız olarak algılandıkça uyum düzeyi azalmaktadır.

İkiz ve diğerleri (2015), problemli internet kullanımı ile üniversite yaşamına uyum ilişkisini incelemiştir. Bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin üniversite yaşamına uyumları azaldıkça problemli internet kullanımlarının arttığı gözlenmiştir. Üniversite

ortamına uyum ve kişisel uyum açısından kadınların erkeklerden daha başarılı olduğu saptanmıştır.

Aras (2015), üniversite öğrencilerinin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre kişisel uyuma ait kendini gerçekleştirme alt boyutu ve sosyal uyumları arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir. Erkek öğrencilerin sosyal uyuma ait aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler alt boyutları ile genel uyum ortalamaları kız öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuşken; kız öğrencilerin sosyal uyuma ait sosyal normlar ve anti sosyal eğilimler alt boyutlarına ait puan ortalamaları erkek öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin en uzun süreyle yaşadıkları yerleşim birimlerine göre sosyal ve genel uyumları arasında anlamlı farklılaşma bulunmamışken; öğrenim gördükleri okul türleri, öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri, algıladıkları sosyo- ekonomik düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumlarına göre sosyal ve genel uyum puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet

Aşağıda, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili temel kavramlar, geleneksel zorbalık ve siber zorbalık arasındaki fark, siber zorbalık türleri ve araçları, siber zorbalığın nedenleri, siber zorba, siber mağdur ve siber zorba/mağdurların kişilik özellikleri ve siber zorbalık, siber mağduriyetle ilgili yapılan araştırmaların açıklamaları yer almaktadır.

2.2.1.Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet

İnternet, iletişimi, ticareti, sohbeti, reklamı, bilgiyi, bilim ve teknolojiyi, eğitim ve öğretimi kolay, hızlı ve en az maliyetle sağlayan güçtür. Dünya tarihinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında yıllarca süren soğuk savaş, internetin icat edilmesindeki en önemli sebeplerden biri olmuştur (Kalkan, Kaygusuz, 2013). 70’li yıllarda ARPANET’in hem üniversitelerde hem Amerikan hükümetinin ağırları ile büyüyüp genişlemesi, 80’li yıllarda internetle akademi ve ticari kullanıcıların ilgilenmeye başlaması ve 90’lı yıllarda “World Wide Web(www)” in ortaya çıkması ile ticari çevrelerinde internete yönelmesi internetin dünya çapında yaygınlaşmasını sağlamıştır (Bölükbaş, 2003; İpek, 2001; Aggarwal, 1999). Türkiye’de ise internet ile ilgili çalışmalar 1990’lı yıllarda Orta Doğu Teknik

Üniversitesi (ODTÜ) ile TÜBİTAK'ın ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir proje kapsamında başlamıştır (Kalkan, Kaygusuz, 2013).

Günümüzde ise bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmelere ve içinde bulunduğumuz yaşam koşullarına bağlı olarak, hemen her alanda bu teknolojilerin kullanımı yaygınlaşmaktadır. Bu teknolojilerden özellikle internet ve cep telefonu kullanımı büyük bir hızla artış göstermektedir (Peker, 2013). Ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı imkânların sınırsız, denetimsiz ve yasaksız kullanımı bazı olumsuzlukların da doğmasına neden olmaktadır (Erdur-Baker, Kavşut, 2007'den aktaran Peker, 2013). Bu olumsuzluklara, iletişim araçları ile gerçekleştirilen cinsel taciz, dijital iletişim araçları ile birilerine tehdit veya hakaret etmek, teknolojik araçları kullanarak başkalarına zararlı materyal göndermek örnek olarak verilebilir (Juvoven, Gross, 2008; Willard, 2007b; Shariff, 2005). Başkalarının kişisel bilgilerini çalmak, başkalarına içerisinde virüs bulunan mesajlar göndermek, kimliğini gizleyerek ya da başkalarının fotoğraflarını kullanarak tanışma sitelerinde sohbet etmek, izinsiz olarak başkalarının video ve fotoğraflarını sosyal medya araçlarında yayınlamak da örnek olarak verilebilir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki bu değişim, medyanın da etkisiyle insanların büyük ilgisini çekmekle beraber, hayatımıza yeni sorunlar eklemiştir. Bu sorunlar, siber zorbalık ve siber mağduriyettir (Özbay, 2013). Siber zorba davranışlar yapanlara siber zorba, siber zorba davranışlara maruz kalanlara siber mağdur, hem siber zorba davranışlar yapıp hem siber zorba davranışlara maruz kalanlara siber zorba/mağdur, ne zorba davranışları yapıp ne zorba davranışlara maruz kalıp sadece şahit olanlara ise tanık denilmektedir (Patchin, Hinduja, 2006).

Siber zorbalıkla ve siber mağduriyetle ilgili araştırmaların başlamasında Amerika'da siber zorbalık mağdurları olduğu için 2003 yılında 13 yaşında iken intihar eden Ryan Hulligan (<http://www.ryanpatrickhalligan.org>, [17.04.207]) ile 2006 yılında siber zorbalığa maruz kalarak intihar eden Megan Meier (www.meganmeierfoundation.org, [17.04.207]) ile ilgili haberlerin Amerikan medyasında yer almasının etkili olduğu görülmektedir (<http://www.milliyet.com.tr>, [26.10.2016]).

Siber zorbalık kavramı ilk kez Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Belsey'e göre siber zorbalık, başkalarına zarar vermek amacıyla bilgisayar, cep telefonu ve diğer iletişim araçlarını kullanarak bir kişi ya da grup

tarafından kasıtlı, tekrar eden ve düşmanca davranışlardır (Belsey, [08.08.2016]). Arıcak'a (2011) göre siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür. Patchin, Hinduja'ya (2006) göre ise siber zorbalık, elektronik metinler aracılığıyla kasıtlı ve tekrarlayan tarzda zarar veren davranışlardır. Juvonen, Gross (2008), internet ve diğer dijital iletişim araçlarının birilerine tehdit veya hakaret etmek amacıyla kullanılması olarak tanımlamıştır. Slonje, Smith (2008) siber zorbalığı, modern teknolojik cihazlar aracılığı ile özellikle cep telefonu ya da internet ile gerçekleşen saldırganlık olarak tanımlamaktadır. Willard (2007a), internet veya diğer teknolojik araçları kullanarak zararlı materyali başkalarına göndererek, paylaşarak ya da başka bir sosyal saldırganlık örneği göstererek kişiye zarar verme olarak tanımlamaktadır. Vandebosh, Van Cleemput (2008), birey ya da grupların kimliğini gizleme, bilgi iletişim teknolojilerini kullanma gibi becerilerle yaptığı ve maruz kaldığı, taraflar arasında güç dengesizliğinin olduğu, siber zorba tarafından zarar verme amaçlandığı, siber mağdurun zarar verici, yaralayıcı olarak algıladığı, tekrarlayıcı bir biçimde (sanal veya gerçek ortamda) gerçekleşen olumsuz durumları siber zorbalık olarak adlandırmaktadır. Erdur-Baker, Kavşut'a (2007) göre siber zorbalık, gerçek hayattaki zorbalık davranışlarının, internet, cep telefonu gibi sanal iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Bu davranışlar; kişisel şifreleri çalma, başkalarına ait e-mail hesaplarına ulaşmaya çalışma, cinsel içerikli mesajlar yollama, kişinin uygun olmayan resimlerini sosyal paylaşım sitelerinde paylaşma gibi davranışları içerir. Li (2007) ise siber zorbalığı, e-posta, cep telefonu ve yazılı mesaj gönderme gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, başkaları hakkında yanlış söylentiler yayma ve bilgilere zarar verme gibi zorba davranışlar olarak tanımlamıştır.

Shariff'e (2005) göre siber zorbalığın üç temel özelliği vardır:

- Siber zorbanın kimliğinin belli olmaması,
- Zorbalığa birçok kişinin seyirci olması,
- Cinsel taciz yaygınlığı

Siber mağduriyet ise bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumudur (Arıcak, Kınay, Tanrikulu, 2012). Smith ve diğerlerine (2008) göre siber

mağduriyet, bir birey veya bir grup tarafından, kendini savunamayacak bir kurban, elektronik iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı ve tekrarlı davranışlara maruz kalma durumudur. Chapin (2014) ise siber mağduriyeti, birinin e-posta ya da cep telefonuna mesaj gönderme, metin mesajları ile ya da internet üzerinden dedikodu yayma, sosyal paylaşım sitelerine veya internet sitelerine tehdit edici veya incitici mesajlar gönderme, birinin hesap bilgilerini çalma, başkalarını incitmek için başka biriymiş gibi davranma, birinin uygunsuz görüntülerini cep telefonu veya internet üzerinden yayma gibi zararlı eylemlere maruz kalma durumu olarak tanımlamaktadır (Chapin 2014'ten aktaran Özer, 2016).

2.2.2. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Arasındaki Fark

Zorbalık, güçsüz ve kendisini savunamayacak durumda olan bireye yönelik, sürekli ve kasıtlı olarak yapılan, incitici ve olumsuz davranışlardır. Örneğin; zihinsel ya da bedensel güçleri yaklaşık olarak eşit olan iki kişinin birbirleri ile kavga etmesi ya da tartışması saldırganlık özelliği taşısa da, zorbalık olarak adlandırılmaz (Korkut, 2004; Pişkin, 2002; Yüksel-Şahin, 2015). Olweus'a (1993) göre, bir davranışın zorbalık olarak tanımlanması için 3 kriter vardır. Bu kriterlerden ilki “davranışın sürekli olması ve zaman içinde davranış tekrarı olmasıdır”. Ancak, siber zorbalık için bu kriter farklı işler. Örneğin, bir kişinin uygunsuz bir videosunun ya da fotoğrafının herhangi bir sosyal paylaşım sitesine bir kere yüklenmesi tekrarlanan bir davranış değildir. Ama siber mağdurun ya da diğer izleyicilerin bu video ya da fotoğrafı birden fazla kez görme imkânı olacaktır (Kalkan, Kaygusuz, 2013). Bu örnekten hareketle tekrarlanma biçimleri her ne kadar farklı olsa da benzer sonuçlara yol açtığını söylenebilir. Geleneksel zorbalığın ikinci kriteri “karşı tarafa kasıtlı bir şekilde zarar vermeye çalışmaktır.” Buna göre eğer bir davranış şaka olarak ya da kazara yapılıyorsa zorbalık değildir. Ama siber zorbalık yapma motivasyonlarını inceleyen araştırmalara bakıldığında siber zorbalığın karşı tarafa zarar verme niyetiyle yapılmasının yanı sıra şaka olarak yapıldığını söyleyen araştırmacılarında olduğu görülmektedir (Topçu, Yıldırım, Erdur-Baker, 2010). Geleneksel zorbalığın son kriteri ise “ taraflar arasında güç dengesizliği olmasıdır.” Geleneksel zorbalık fiziksel olarak kurbandan daha güçlüdür. Ama siber zorbalıkta güç dengesizliği teknolojik uzmanlık düzeyine dayanır (Li, Cross, Smith, 2012).

Yaman, Eroğlu, Peker'e (2011) göre geleneksel zorbalık ve siber zorbalık arasındaki farklar şöyledir:

- Geleneksel zorbanın kimliği bellidir. Siber zorbanın anonimdir.
- Geleneksel zorbalık daha çok okul ve çevresinde görülür. Siber zorbalık ise iletişim araçlarının olduğu her yerden yapılabilir.
- Geleneksel zorba mağdurdan fiziksel olarak daha güçlüdür. Siber zorba ise mağdurlara göre daha iyi teknoloji kullanma becerisine sahiptir.
- Geleneksel zorbalık bir kişi ya da küçük bir grup tarafından yapılır. Siber zorba ise yaptığı eylemi çok daha büyük gruplara ulaştırabilir.
- Geleneksel zorbalık fiziksel ve sözel yollarla doğrudan gerçekleştirilir. Siber zorbalık ise anlık mesajlaşma, sosyal medya araçları, cep telefonu gibi iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilir.

2.2.3. Siber Zorbalık Türleri

Smith, Mahdavi, Tippett (2008), bilgi ve iletişim araçları açısından siber zorbalığın cep telefonu, metin mesajları, fotoğraf ve video görüntüleme zorbalığı, e-mailler, tanışma siteleri, anlık mesajlaşma ve web siteleri olmak üzere yedi kategoride ele alınabileceğini belirtmiştir. Willard (2007a) ise eylemlerin içeriğine göre yaygın siber zorbalık davranışlarını yedi farklı kategoride belirtmiştir. Bu kategoriler: kışkırtma/kızdırma, online/çevrimiçi taciz, iftira, başka bir kimliğe bürünme, ifşa etme, dışlama ve siber tacizdir.

2.2.3.1 Kışkırtma/Kızdırma (Flaming)

Online ortamda iki veya daha fazla protagonistin kızdırma amaçlı olarak birbirlerine karşı saldırganca, kaba, aşağılayıcı ve bazen de tehdit edici bir dil kullandığı kısa süreli siber zorbalık türüdür. Kızdırma genel olarak sohbet odaları, tartışma sayfaları, e-oyunlar gibi herkese açık ortamlarda meydana gelmektedir. İki ya da daha fazla birey arasında gerçekleşen kızdırmada sosyal statü ve teknolojik yeterlilik gibi çeşitli özellikler açısından bireyler arasında fark bulunmamaktadır (Willard, 2007a).

2.2.3.2 Online/Çevrimiçi Taciz (Online Harassment)

Bireysel bir hedefe sürekli ve devam eder şekilde aşağılayıcı mesajlar gönderilmesidir. Online taciz, genellikle e-posta, anlık mesajlaşma ve metin mesajları gibi kişisel iletişim kanalları aracılığıyla gerçekleştirilebileceği gibi kamuya açık alanlarda gerçekleşebilmektedir. Online taciz ile kışkırtma/kızdırma arasında bazı farklar vardır. Birincisi, online taciz kızdırmadan daha uzun sürelidir. İkincisi, kızdırmada bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine aşağılayıcı mesajlar

göndermesi söz konusu iken; online tacizde bir siber zorbanın kendisinden çeşitli özellikler bakımından daha aşağı konumda bulunan birine sürekli biçimde saldırgan mesajlar göndermesi söz konusudur. Üçüncüsü ise, online tacize uğrayan kişinin çevrimiçi olduğunda ya da telefonuna baktığında sürekli bir şekilde zarar verici mesajlara maruz kalmasıdır (Willard, 2007a).

2.2.3.3 İftira (Denigration)

İftira, online ortamda birisini karalamak için doğru olmayan, acımasız ve zarar verici bilgileri web sitesi gibi yerlerde yayınlamaktır. İftirada genellikle dedikodu ve söylenti ağır basmaktadır. İftiranın amacı, hedefin itibarını zedelemek ve arkadaşlık ilişkilerine zarar verici müdahalede bulunmaktır. Ayrıca, doğru olmayan ve zarar verici materyalin direkt alıcısı hedef değil diğerleridir (Willard, 2007a).

2.2.3.4 Başka Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation)

Başka bir kimliğe bürünme, bireyin şifresini kırarak hesabına girme veya şifre ve parolasını öğrenerek başkalarına onu sıkıntıya sokacak, arkadaşları arasındaki saygınlığını kaybetmesine ve karşıdaki kişinin kendini kötü hissetmesine yol açacak mesajları oymuş gibi gönderme olarak tanımlanabilir. Bu mağdurun kişisel web sayfası, profili, bloğu, sosyal medya hesapları veya bilgi ve iletişim araçlarının herhangi biri ile yapılabilir. Bu siber zorbalık türünün yaygın olarak görülmesinin sebebi ergenler arasında özellikle genç kızlar arasında birbirlerine parola ve şifrelerini söylemenin arkadaşlığın bir simgesi olarak görülmesidir. Bu siber zorbalık türüne arkadaşının parola ve şifresini öğrenerek onun hesabından erkek arkadaşına ilişkilerine zarar verici mesajlar göndermek örnek olarak verilebilir (Willard, 2007a).

2.2.3.5 Başkasının Kişisel Bilgilerini İnternet Ortamda İfşa Etme (Outing and Trickery)

Bireyin kişisel olarak algıladığı veya utanmasına yol açacak resim, fotoğraf, video, mağdura ait kişisel sırların ya da bireyin yaptığı kişisel bir görüşmenin içeriğinin diğer insanlara gönderilmesi veya online ortamlarda paylaşılması olarak tanımlanabilir. Buna birine arkadaşymış gibi davranarak, hakkındaki kişisel bilgi ve sırları online ortamda başkalarıyla paylaşmak örnek olarak verilebilir (Willard, 2007a).

2.2.3.6 Dışlama (Exclusion)

Bireyin online gruba alınmamasını veya içinde bulunduğu online gruptan çeşitli yollar kullanılarak birileri tarafından acımasızca atılmasını içermektedir. Buna sosyal medya hesaplarında arkadaşlıktan çıkarılmak ya da online oyunda birini yendikten sonra yenilen kişinin arkadaşlarının birlik olarak yenen kişinin oyundaki aktivitelerini kısıtlaması ve oyuna katılmasını engellemesini örnek olarak verebiliriz (Willard, 2007a).

2.2.3.7 Siber Taciz (Cyberstalking)

Tekrarlayıcı online tacizler, gasp, aşırı şekilde saldırgan olan, aşırı korkutma ve tehditleri içeren zarar verici mesajların, sürekli olarak mağdura gönderilmesidir. Online taciz ve siber taciz arasında kesin bir ayrım olmamakla birlikte mağdurun kendi güvenliği için korkmaya başlaması siber tacizi, online tacizden ayıran etmenlerden biridir (Willard, 2007a).

Willard'ın (2007a) yedi kategoriye ayırdığı siber zorbalık türlerinin son yıllarda kapsamı genişlemiş ve dört yeni kavram daha eklendiği görülmektedir. Bunlar; cinsel içerikli fotoğraf paylaşımı (sexting), saldırı eylemlerinin cep telefonuna ya da diğer elektronik araçlara kaydedilmesi ve paylaşımını içeren arsız taciz (happy slapping), çevrimiçi kışkırtma (trolling) ve online oyunbozanlık (griefing)tır.

Cinsel içerikli fotoğraf paylaşımı (Sexting), mağdurun rızası olmadan cinsel içerikli fotoğraflarının cep telefonu ve internet aracılığı ile online ortamda paylaşılmasıdır. Online oyunbozanlık (Griefing), online ortamda ve çevrimiçi oyunlarda birilerini kasıtlı olarak taciz etme olarak tanımlanmaktadır. Çevrimiçi kışkırtma (Trolling), web siteleri ve sosyal medya hesaplarından devamlı bir şekilde küfür içerikli yorumlar yapma olarak tanımlanmaktadır (Slonje, Smith, Frisen, 2013). Arsız Taciz (happy slapping), bir grubun herhangi bir kimseye saldırırken gruptan birisinin saldırı görüntülerini cep telefonu kamerasıyla veya diğer elektronik araçlarla kaydetmesini ve bu görüntülerin daha sonra diğer insanlara gönderilmesi veya online ortamlarda paylaşılmasını içermektedir (Kowalski, Limber, Agastson, 2008).

2.2.4 Siber Zorbalık Araçları

Anderson, Sturm (2007), siber zorbalığın elektronik e-mail, SMS, anlık çevrimiçi mesajlaşma, sosyal medya hesapları, chat (sohbet) odaları, anket siteleri ve bloglar gibi bazı bilgi ve iletişim araçlarıyla gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Ybarra, Mitchell, Finkelhor (2006) ise, sanal ortamdaki chat odaları, fotoğraf veya video

gönderme, web siteleri, anlık çevrimiçi mesajlaşma, cep telefonu ile arama veya mesaj gönderme siber zorbalık davranışların en sık yapıldığı araçlar olduğunu belirtmektedir. Bu araçlar aşağıda açıklanmıştır:

2.2.4.1 Anlık Mesajlaşma (Instant Message)

Anlık mesajlaşma, bireyin internet yolu ile sosyal medya hesaplarındaki arkadaşlık listesinde yer alan kişilerle eş zamanlı olarak iletişim kurabilmesine imkân sağlamaktadır. Kullanıcılar, aynı anda birden fazla kişiyle konuşabilir (Willard, 2007b). Anlık mesajlaşma yolu ile siber zorbalık yapan kişi, karşısındakine tehdit ve kızgınlık içeren mesajlar gönderebilmektedir. Ayrıca, siber zorba, siber mağdurun kişisel bilgilerini kullanarak onun adına hesap açmakta ve mağdurun arkadaş veya takip listesindeki kişilere uygunsuz mesajlar gönderme veya siber mağdurun rencide edici resim veya videolarını arkadaş listesindekilerle paylaşabilmektedir (Kowalski, Limber, Agastson, 2008). Messenger, Whatsapp, Twitter, Instagram vb. sosyal medya araçları en sık kullanılan siber zorbalık araçlarıdır.

2.2.4.2 Cep Telefonu

Bilgi ve iletişim araçları her geçen gün artmakta, bireyler arasında cep telefonu kullanımı yaygınlaşmaktadır. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'ne (ITU) göre tüm dünyada cep telefonu abonesi sayısının 6,8 milyar, internet erişimine sahip olanların ise 2,7 milyar olduğu tahmin edilmektedir (ITU, 2015). Cep telefonu en sık kullanılan siber zorbalık araçlarından biridir. Bhat'e (2008) göre siber zorbalar, mobil telefonu ile mağdurun rızası olmadan çektikleri fotoğraf veya videoları siber mağduru üzme ya da aşağılamak amacı ile başkalarıyla paylaşabilmektedir. Ayrıca mobil telefonundan siber mağdura tehdit edici mesajlar gönderebilir.

2.2.4.3 E-mail

Online iletişimin en yaygın türlerinden biridir (Kowalski, Limber, Agastson, 2008). E-postalar sadece gönderen ve alıcıyı alan kişi arasındadır. Kişilerin birbirlerine gönderdikleri e-maillerde kişisel bilgilere ve sadece postayı gönderdiği kişinin bilmesini istediği konulara yer verilmektedir. Bu kişilerin rızası dışında üçüncü bir kişi, kurum ya da kuruluşun o mailleri gizlice ele geçirmesi özel hayatın gizliliğini ihlal etmekte ve bu durum suç sayılmaktadır. Ancak, birçok kişi farklı yöntemlerle hedef olarak seçtiği kişilerin maillerine ulaşabilmekte hatta siber zorbalar kişisel bilgilerini ele geçirmekle kalmayıp siber mağdurun e-posta adresini ele geçirmekte

ve o adresin bir daha kullanılamamasına neden olmaktadır (Bhat, 2008). E-postaların siber zorbalık aracı olarak sıklıkla kullanılmasının sebeplerinden biri de, siber zorbanın kimliğinin tespit edilmesinin güç olmasıdır (Kowalski, Limber, Agastson, 2008).

2.2.4.4 Sohbet Platformları (Chat Room)

Bireye diğer bireylerle aynı anda iletişim kurabilme imkânı sağlamaktadır. Sohbet platformlarının temel amacı bireylerin diğer insanlarla görüşmesine ve bilgi paylaşımında bulunmasına imkân sağlamaktır. Sohbet platformlarında sözel, işitsel veya görüntülü sohbet yapılabilmektedir. Sohbet platformlarında meydana gelen siber zorbalık olaylarına, mağdurun izni olmadan mağdurun cinsel hayatı hakkında açıkça konuşulması, mağdurun düşünce ve duygularına saldırılması ve mağdurun utandırılması örnek olarak verilebilir (Bhat, 2008). Ayrıca, sohbet platformundaki kişiler gerçek kimliğini gizleyebilir ve olası sonuçlarına bakmaksızın aklına gelen her şeyi söyleyebilir (Hinduja, Patchin, 2014).

2.2.4.5 Sosyal Paylaşım Siteleri (Social Networking Sites)

Sosyal paylaşım siteleri, kişilerin hesap açarak, kendileriyle ilgili bir profil oluşturdukları ve farklı insanlarla bağlantı kurarak iletişim kurdukları uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal paylaşım siteleri, bireylere kişisel bilgilerini, ilişkilerini, ilgilerini, düşüncelerini, beğendiği veya beğenmediği şeyleri veya bir konu, olay ve durum hakkında fotoğraf veya video paylaşma olanağı sunmaktadır. İnsanlara arkadaşlarından, ailesinden veya sevgilisinden fiziksel olarak ayrı olsa da onlara duygusal olarak yakın hissetme imkânı veren (Hinduja, Patchin, 2014) sosyal medya araçlarından en sık kullanılanları facebook (1.79 milyar), youtube (1 milyar), twitter (313 milyon), instagram (500 milyon), snapchat (165 milyon)tir (<https://www.statista.com>, [21.11.2016]). Bu uygulamalar siber zorbanın, kimliğini gizleyerek çok sayıda hesap oluşturmaya ve mağdura farklı biriymiş gibi yaklaşmasına fırsat vermektedir (Rogers, 2010). Sosyal medya hesaplarına üye olan kişilerin bilgileri, fotoğrafları, videoları ve mesajları gibi özel bilgileri siber zorbalar tarafından da ele geçirilebilmektedir. Eğer fotoğrafı, videoyu ya da diğer bilgilerini yükleyen kullanıcı gerekli gizlilik ayarlarını yapmamış ise diğer kullanıcılar bu bilgilere ulaşabilmekte ve bu fotoğraf ya da diğer bilgileri kendi bilgisayarlarına yükleyebilmektedir. Daha da vahimi, kötü niyetli kişiler tarafından ele geçirilen bu

fotoğraf ve videolar porno sitelerinde reklam amaçlı yayınlanabilmektedir (Kalamani, 2011).

2.2.4.6 Bloglar

Blog, genellikle güncelden eskiye doğru sıralanmış yazı ve yorumların yayınlandığı, web tabanlı bir yayını belirtir. Çoğunlukla her gönderinin sonunda yazarın adı ve gönderi zamanı belirtilir. Yayıncının seçimine göre okuyucular yazılara yorum yapılabilir (Vikipedi, [21.11.2016]). Blog kayıtlarına resim, video ve kullanıcı anketi gibi çok çeşitli içerikler eklenebilir. Bu içerikleri okuyanların bunlara zalimce ve acımasızca yorum yapmaları da mümkündür. Bloglar, siber zorbalar için düşüncelerini, yorumlarını ve diğer insanların sırlarını gönderebileceği bir platformdur (Bauman, 2007). Ayrıca, siber zorbalar, bu bloglar aracılığıyla sınıf arkadaşlarının fiziksel özellikleri, zekâları, kişisel bakımı ve cinsel tercihleri ile ilgili yorumlarda bulunabilmektedir (Bath, 2008).

2.2.4.7 Web Siteleri

Web siteleri, genellikle bir ana sayfadan, metinden ve resim, fotoğraf gibi diğer belgelerden oluşmaktadır. Web sitesi, bir kişi, kuruluş veya bir organizasyon tarafından kurulabilir. Web sitelerinin yayınlanabilmesi için sitenin ve sitede bulunan resim, müzik gibi verilerin sunucu adı verilen gelişmiş bilgisayarlarda depolanmasını içeren barındırma hizmetini (hosting) almak zorunludur. Başlıca barındırma hizmeti veren siteler; Tripod, Angelfire ve Geocities'tir (Webopedia, [21.11.2016]). Web siteleri kişilerin siber zorbalık yapabilecekleri uygulamalardan biridir. Web sitelerinde izin alınmadan başkalarının hoşlanmayacağı resimleri yüklenebilir ve fiziksel kusurlarını başkalarının görmesine neden olabilir. Ayrıca siber zorbalar, başkalarının ilgisini çekmesi için zorbalık yaptıkları kişi veya kişiler hakkında videolar yayınlatabilir. Mağdurların fiziksel özelliklerini aşağılayıcı ve küçük düşürücü biçimde gösterebilirler (Hinduja, Patchin, 2014). Web siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalığa David Knight olayı örnek olarak verilebilir. David Knight, internette birilerinin “David Knight ile alay etmek amacıyla kurulmuş bu sayfaya hoş geldiniz” başlıklı bir web sitesi kurulduğunu ve web sitenin kendisi hakkında aşağılayıcı ifadeler içerdiğini fark etmiştir. Knight ayrıca web sitesinin, siteye girenleri kendisi hakkında küçük düşürücü, cinsel içerikli ve ahlakdışı yorumlar yapmaya teşvik ettiğini görmüştür. Web sitesinin aylarca yayında kaldırılmaması

siber mağdur olan Knight'ın okuldan ayrılmasına neden olmuştur (Leishman, 2005'den aktaran Bhat, 2008).

2.2.4.8 Forumlar

Özel bir konu alanı ile ilgilenen insanların birbirleri ile konular üzerinde tartışabildiği, fikir alışverişinde bulunabildiği, birbirlerinin sorunlarına çözüm önerileri sunabildikleri eş zamanlı olmayan iletişim ortamlarıdır. Formlara katılabilmek için form kurallarını kabul ederek, üye olmak gerekir ve genellikle üyelik ücretsizdir. Üyelik işlemi bir takma ad ile yapılabilir. Üye olunan foruma takma ad ve şifre yazılarak giriş yapılır. Üye olunmadan da formlara giriş yapılabilir, ancak bu durumda yapılabilecek işlemler sınırlıdır (Öztürk ve diğ., 2007). Kişisel bilgilerini girmeden forumlara üye olma olanağının sağlanması siber zorbalığı tetikleyen bir faktördür. Siber zorba, takma isim kullanarak girdiği forumda diğerlerinin düşünceleriyle dalga geçebilmekte, onları küçük düşürebilmekte ve tehdit edebilmektedir. Ayrıca, siber mağdura zararlı iletiler gönderebilmekte ya da kişiye onurunu kırarak ve saygınlığını azaltacak iftiralar atabilmektedir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

2.2.4.9 Anket siteleri

Anket siteleri, kullanıcılarına bazı bireyleri belli konuda değerlendirmek amacı ile anketler oluşturma fırsatı sağlamaktadır. Siber zorbalar, bu tür web sitelerini sınıfın en çirkini kim, sınıfın en şıkkosu kim, sınıfın en tembeli kim tarzında oylamalar oluşturmak için kullanmaktadır (Webopedia'da aktaran Eroğlu, 2011). Bu tür sitelerin yeterince denetlenmemesi siber zorba davranışlara yol açan bir faktördür.

2.2.5 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Nedenleri

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin neden ortaya çıktığı konusu oldukça önemlidir. Bir sorunu doğuran nedenleri doğru belirlemek, hem sorunu anlamayı hem de çözüm seçenekleri sunmayı sağlamaktadır. Bu bakımdan siber zorbalık ve siber mağduriyete neden olan durumların ortaya koyulması hem siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin bilgimizi temellendirecek hem de çözüm önerilerinin oluşmasını kolaylaştıracaktır (Özel, 2013).

Siber zorbalığı, şartlı refleksin yitimi (disinhibisyon) olarak tanımlayan Suler (2002) nedenleri şöyle sıralamıştır:

- Kimliğini gizleme imkânı bulunduğu için bireylerde istedikleri her şeyi söyleyebilecekleri şeklinde bir düşüncenin oluşması.
- Kişi bir şeyi ifade ederken karşı tarafın fiziksel olarak kendisini nasıl gördüğünü düşünmek zorunda değildir ve yüz yüze iletişimde istediklerini tam olarak söyleyememesine yol açan ve karşı tarafın kendisini onaylamadığını veya umursamadığını gösteren sözel ve görsel tepkilerden online ortamda kendisini soyutlayabilmesi.
- Kişiye söylemek istediklerini istediği zaman sansürsüz olarak dile getirme fırsatı vermesi.
- Online iletişimin görsel ve işitsel ipuçlarını içermemesi bireylere diğer kişiler hakkındaki düşüncelerini olduğu gibi söyleme olanağı sunması.
- Yüz yüze iletişimde, siber zorbanın iletişim kurduğu bireyin cinsiyetinden, ırkından, sosyal statüsünden dolayı söyleyemediklerini online ortamda söyleyebilme fırsatı olması.
- Saldırgan bir yapısı olan bireylerin sanal ortamda daha saldırgan davranmasına ve kişisel üslubunu daha abartılı biçimde dile getirmesine online ortamın olanak sağlaması siber zorbalığa neden olmaktadır.

Lenhart'a (2007) göre, siber zorbanın yaptıklarından dolayı kimliğine ulaşamayacağını düşündüğü için yaptığı davranışların sorumluluğunu almaması siber zorbalığa neden olmaktadır. Kowalski, Limber, Agatston (2008) ise kişilerin siber zorba davranışlar yapmasının nedenlerin şu şekilde açıklamaktadır:

- Siber zorbalık yaparken zevk almak,
- Akran çevresinde saygınlık kazanmayı istemek,
- Gerçek hayatta yapmaktan çekindiği davranışları siber ortamda yapabilmek,
- Problemlili olduğu kişilerden intikam alma isteği
- Tüm bunları yaparken siber zorbalık yaptığı mağdurla yüz yüze gelmemek olarak açıklamaktadır.

Li (2010) ise siber zorbalığa neden olan aile ilişkilerini şöyle sıralamıştır:

- Ebeveynlerin zorba davranışlarının olması
- Çocukların internet kullanırken denetlenmemesi ve internet kullanımlarına sınır getirilmemesi
- Ebeveynlerin çocuğa karşı aşırı hoşgörülü olması ve çocuğu serbest bırakması

- Aile ilişkilerinde sıcak bir ortam yoksunluğu ve ebeveyn ile çocuklar arasındaki bağlılığın zayıf olması
- Ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmalar ve iletişimin zayıflığı siber ortamda siber zorbalık yapma nedenlerindendir. Dilmaç, 2009 ve Varjas ve diğerleri 2010 ise siber zorbaların, arkadaşlarının onayını almak, ilgisini çekmek ve saygınlığını kazanmak gibi nedenlerle zorbalık yaptıklarını belirtmektedir(aktaran Özer, 2016).

2.2.6.Siber Zorba ve Siber Mağdurların Özellikleri

Aşağıda siber zorba, siber mağdur ve siber zorba/mağdurların kişilik özellikleri ile ilgili açıklamaları yer almaktadır.

2.2.6.1 Siber Zorbaların Özellikleri

Siber zorbalık yapan bireylerin kişilik özellikleri göz önüne alındığında siber zorbaların özgüvenlerinin düşük, sosyal kaygılarının yüksek olduğu görülmektedir (Kowalski, Limber, 2007). Topçu, Yıldırım, Erdur-Baker (2010) ise dışlanmış, sevilmeyen, kaba, düşüncesiz, kendini beğenmeyen ve empati yoksunluğu yaşayan bireylerde siber zorbalık davranışları görüldüğünü belirtmektedir. Ayrıca, baskı veya zorlamayla karşılaşan bireylerin siber ortamda zorbalık eğilimi olmaktadır (Patchin, Hinduja, 2010a). Siber zorbalık tecrübesine sahip kişilerin, online ortamda zorbalık yapma olasılıkları daha fazla olduğu görülmektedir (Arıcak, 2009). Belsey'e ([24.11.2016]) göre, insanlar üzerinde güç ve kontrol sağlamaya çalışanlar online ortamda siber zorbalık özellikleri göstermektedir. Ayrıca, siber zorbaların kişiler arası duyarlılık düzeyleri zayıf, empati düzeyi düşük, madde kullanımı, kişisel mülkiyete zarar verme gibi suç işleme eğilimi, ebeveyn iletişimleri yetersiz, diğer insanlara zarar verme, silah kullanma eğilimi, saldırganca davranışlar sergileme gibi özellikleri olduğu görülmektedir (Dilmaç, 2009; Topçu, 2008; Srabstein, Piazza, 2008; Hinduja, Patchin, 2008).

Tablo 2.1. Siber Zorbaların Özellikleri

Siber zorba kişiler online ortamda diğer kişilere saldırganca davranırlar.
Okul yaşamları problemlidir. Genelde akademik başarıları düşüktür.
Online ortamda önyargı ve öfke ile hareket ederler.
Madde kullanma eğilimleri vardır.

Başkaları üzerinde baskı kurmak için internet ortamından yararlanırlar.
Siber zorbaların teknolojik araçları kullanma becerileri yüksektir.
Online ortamda kimliğini gizleyerek siber zorbalık davranışları yaparlar.
Kendilerine güvenirlir ve özsaygıları yüksektir.
Ebeveynleriyle iletişimleri yetersizdir.
İntikam alma duygusu taşırlar.
Düşüncesizce davranma ve baskın olma özellikleri vardır.
Antisosyal davranışlar gösterme eğilimleri vardır.

Yaman, Erkan, Yüksel Eroğlu, Âdem Peker. 2011. **Okul Zorbalığı Ve Siber Zorbalık**. 1. bs. İstanbul: Kaknüs Yayınlarından uyarlandı.

2.2.6.2 Siber Mağdurların Özellikleri

Siber mağdur olan bireylerin kişilik özellikleri göz önüne alındığında, siber mağdurların içe dönük, sessiz, sakın ya da fazla dışa dönük, popüler, güvenli internet kullanım bilgilerine sahip olmayan veya bunları uygulamayan, herhangi bir engeli ya da eksikliği olan bireyler olduğu görülmektedir (Topçu, Yıldırım, Erdur-Baker, 2010). Sosyal ve duygusal sıkıntıları olan, yalnız, özsaygısı düşük, akranlarıyla olan ilişkilerinden memnun olmama, az sayıda arkadaşına sahip olma siber mağdurların özellikleri olduğu görülmektedir (Campfield, 2008). Ayrıca, siber mağdurların arkadaşlık ve aile problemlerinin olduğu, sosyal kaygılarının yüksek olduğu, öz saygılarının düşük, depresyon, öfke ve hayal kırıklığı yaşadıkları, bazı sosyal problemleri olduğu, ebeveynleriyle çatışma yaşadıkları ve saldırganca davranışlar sergilemeye, sosyal problemler yaşamaya eğilimli olduğu görülmektedir (Patchin, Hinduja, 2006; Patchin, Hinduja, 2008; Nishina, Juvonen, Witkow, 2005; Ybarra ve diğ., 2006; Wolak, Mitchell, Finkelhor, 2007).

Tablo 2.2. Siber Mağdurların Özellikleri

Siber mağdurların özsaygıları düşüktür.
Okul yaşamları problemlidir. Akademik başarıları düşüktür.
Siber mağdurlar kendilerini mutsuz hissederler.
Madde kullanabilirler.
Arkadaş sayıları azdır. Arkadaşlık ilişkilerinden memnun olmazlar.
Siber mağdurların teknolojik araçları kullanma becerileri düşüktür.

Online ortamda kimliğini gizleyerek siber zorbalık davranışları yaparlar.
Siber zorbalığa maruz kaldıklarında kendilerini koruyamazlar.
Sosyal çevreye uyum sağlamada güçlük çekerler.
Duygusal problemler yaşarlar.
Öfkelidirler ve hayal kırıklığı yaşarlar.
Depresyon belirtileri gösterirler.

Yaman, Erkan, Yüksel Eroğlu, Adem Peker. 2011. **Okul Zorbalığı Ve Siber Zorbalık**. 1. bs. İstanbul: Kaknüs Yayınlarından uyarlandı.

2.2.6.3 Siber Zorba/Mağdurların Özellikleri

Siber zorba/mağdurların aile içi çatışmalar yaşadıkları, fiziksel şiddete maruz kaldıkları, sorunlu davranış sergiledikleri, depresif belirtiler gösterdikleri, sigara ve alkol kullanma eğilimleri olduğu görülmektedir (Wolak, Mitchell, Finkelhor, 2007; Ybarra, Mitchell, 2004a; Ybarra, Espelage, Mitchell, 2007).

Tablo 2.3. Siber Zorba/Mağdurların Özellikleri

Siber zorba/mağdurlar interneti çok fazla kullanırlar.
Ebeveynleriyle olan iletişimleri zayıftır.
Siber zorba/mağdurlar teknolojik araçları kullanmada kendilerini yeterli görürler. Alkol ve madde kullanma eğilimleri vardır.
Arkadaş ilişkileri problemlidir.
Siber zorba/mağdurların bilgisayar kullanma becerileri iyi düzeydedir.
Online ortamda hem siber zorbalık yaparlar hem de siber zorbalığa maruz kalırlar. Davranış bozuklukları gösterirler.

Yaman, Erkan, Yüksel Eroğlu, Adem Peker. 2011. **Okul Zorbalığı Ve Siber Zorbalık**. 1. bs. İstanbul: Kaknüs Yayınlarından uyarlandı.

2.2.7 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlgili Yapılan Araştırmalar

Aşağıda, siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığı, cinsiyet, anne-baba tutumu, gelir, online ortamda kimliğini gizleme, sosyal uyum ve siber zorbalık siber mağduriyet ile ilgili Türkiye’de ve Dünya’da yapılan araştırmalar yer almaktadır.

2.2.7.1 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Yaygınlığı

Ybarra, Mitchell (2004a), yaşları 10-17 arasında değişen 1.500 öğrenci üzerinde siber tacizin yaygınlığını araştırdıkları araştırmada, öğrencilerin %7'sinin siber mağdur, %50'sinin ise siber zorba olduğu görülmüştür. Siber zorbalığın yaygınlığını belirlemek amacıyla Li (2005) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin %25'inin siber zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Li (2006a) yaptığı araştırmada, öğrencilerin %25'inin siber zorbalık yaptığını, yaklaşık olarak %16'sının ise siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Yine, Li (2006b) 264 ortaokul öğrencisiyle yaptığı araştırmada, katılımcıların yaklaşık %50'si siber mağdur olduğunu, %25'i ise siber zorba olduğunu belirtmiştir.

Ybarra, Mitchell (2007) tarafından yaşları 10 ile 17 arasında olan 1500 öğrenciyle yapılan araştırmada ise, öğrencilerin %6'sının sık sık siber zorbalık yaptıkları, %6'sının ara sıra siber zorbalık yaptıkları, %17'sinin ise nadiren siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Kowalski, Limber (2007) 3.767 ortaokul öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, katılımcıların %11'inin siber mağdur, %4,1'inin siber zorba, %7'sinin ise siber zorba/mağdur olduğu tespit edilmiştir.

Raskauskas, Stoltz (2007) 84 genç ile yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %48,8'inin siber mağdur ve %21,4'ünün ise siber zorba olduğu görülmüştür. Li (2007) tarafından Çin ve Kanada'dan 264 öğrenciyle yapılan araştırmada, ergenlerin %28,9'unun siber mağdur, %17,8'inin siber zorba olduğu görülmektedir.

Beran, Li (2007) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalık ve okul zorbalığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, Kanada'da 432 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların %42'si önceden siber zorbalığa maruz kalmadıklarını ifade ederken, %58'i bir ya da daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Dehue, Bolman, Völlink (2008) yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %16'sının internet ve cep telefonu mesajları aracılığı ile siber zorbalık yaptığı, %23'nün ise yine internet ve cep telefonu mesajları aracılığı ile siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür.

Dempsey ve diğ. (2009) tarafından 1665 öğrenci ile yapılan araştırmada, son bir ay içerisinde katılımcıların %14'ünün en az bir kez siber mağdur oldukları tespit edilmiştir.

Calvete ve diğ. (2010) tarafından yaşları 12–17 arasında olan 726 kız 682 erkek olmak üzere 1431 öğrenciyle yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %44'ünün en az bir kez siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir. Dehue ve diğerleri (2010) tarafında Finlandiya'da 2215 genç ile yapılan araştırmada, katılımcıların %4,8'i siber mağdur olduğunu, %7,4'ü siber zorba olduğunu ve %5,4'ü ise hem siber zorba hem de siber mağdur olduğunu belirtmiştir.

Jung ve diğerleri (2014), Kore'de yaşları 11-14 arasında olan 4531 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, katılımcıların %9,7'sinin siber zorbalık yaptığı, %3,3'ünün siber mağdur olduğu ve %3'ünün ise hem siber mağdur hem siber zorba olduğu tespit edilmiştir. DePaolis, Williford (2015) 660 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %17,7'sinin siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Spears ve diğerleri (2015) 2338 genç üzerinde yaptıkları araştırmada, katılımcıların %27,7'sinin siber mağdur olduğu %1,8'inin siber zorba olduğu ve %18,8'inin hem siber zorba hem siber mağdur olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'de siber zorbalık siber mağduriyet yaygınlığıyla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Erdur-Baker, Kavşut (2007) tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerini sıklıkla kullanan 14-19 yaşındaki öğrencilerle yapılan araştırmada, öğrencilerin %28'inin siber zorbalık yaptığı, %30'un da siber mağdur olduğu tespit edilmiştir. Topçu (2008) tarafından siber zorbalık ve empati düzeyi arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyete bağlı olarak incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin %47'sinin siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Arıacak ve diğerleri (2008) tarafından Türk öğrenciler arasında siber zorbalığı belirlemek amacıyla 269 ortaokul öğrencisiyle yapılan araştırmada, öğrencilerin %35'inin siber zorbalık yaptığı, %6'sının siber zorbalığa maruz kaldığı, %23'ünün ise hem siber zorbalık yaptığı hem siber mağdur oldukları görülmüştür. Topçu, Erdur-Baker, Çapa-Aydın (2008) tarafından 14–15 yaşlarındaki özel ve devlet okullarına devam eden öğrencilere yönelik yapılan bir araştırmada, siber zorbalık oranının %35 olduğu tespit edilmiştir.

Burnukara (2009) tarafından ilk ve orta ergenlikte geleneksel ve siber zorbalığa ilişkin yapılan araştırmada, öğrencilerin %21,7'sinin siber zorbalığa bir şekilde karıştıkları görülmüş ve %5,8'inin siber zorba, %10'unun siber mağdur ve %5,9'unun da siber zorba/mağdur olduğu görülmüştür.

Dilmaç (2009) Konya’da 666 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmada, öğrencilerin %22,5’i en az bir kere siber zorbalık yaptıklarını belirtirken, %55,3’ü ise hayatlarında en az bir kere siber zorbalığa maruz kaldıklarını, %19,5’lik grup ise hem siber zorbalığa karıştığını hem de siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Aydoğan, Dilmaç, Deniz (2009) ortaokul öğrencileriyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %32,6’sının en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldıkları, %22,5’inin ise bir veya daha fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Dilmaç, Aydoğan (2010) 346 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %25,7’sinin bir veya daha fazla siber zorbalık yaptığı, %42,4’ünün ise en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir.

Ayas (2011) yaptığı araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin %15,5’nin siber zorbalık yaptığını, %17,4’ünde siber zorbalığa maruz kaldığını belirlemiştir (aktaran Padır, 2015).

Özdemir, Akar (2011) tarafından ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırmada, katılımcıların %14’ünün son bir ay içerisinde siber zorbalığa maruz kaldığı, %10’unun ise başkalarına siber zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Serin (2012) tarafından İstanbul’daki 4291 ortaokul öğrencisiyle yapılan araştırmada, öğrencilerin %26,5’inin siber zorbalığa bir şekilde karıştığı görülmüştür. Öğrencilerin %9,4’ünün siber zorbalık yaptıkları, %11,7’sinin siber mağdur oldukları ve %5,3’ünün ise hem siber zorba hem siber mağdur oldukları bulunmuştur.

Ayas, Horzum (2012) tarafından Trabzon’da 413 öğrenciyle yapılan araştırmada, öğrencilerin %18,6’sının siber zorbalığa maruz kaldığı ve %11,6’sının ise siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Peker (2013) tarafından ortaokul öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %46’sının siber zorbalık yaptığı, %65’inin de siber mağdur olduğu sonucuna varılmıştır.

İnselöz, Uçanok (2013) siber zorba, siber mağdur, siber zorba/mağdur ve siber zorbalığa karışmayan olarak gruplandıkları 2658 ortaöğretim öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, katılımcıların %3,8’i siber zorba, %5,4’ü siber mağdur,

%4,2'si ise siber zorba/mağdur olduğu ve % 86,7'sinin ise herhangi bir siber zorba davranışı göstermediği veya siber mağdur olmadığı sonucuna varılmıştır.

Topçu, Erdur-Baker (2016) tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların %24,5'inin siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

2.2.7.2 Cinsiyet ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet

Wolak, Mitchell, Finkelhor (2002) tarafından yaşları 10-17 arasında değişen 1500 internet kullanıcısıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorba davranışlara maruz kaldığı görülmüştür.

Kowalski ve diğerleri (2005), Smith ve diğerleri (2006), Lenhart (2007), Ybarra, Mitchell (2007), Dehue, Bolman, Völlink'in (2008) yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Li (2007) tarafından 264 öğrenciyle yapılan araştırmada, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba davranışlarda bulundukları tespit edilmiştir.

Dempsey ve diğerleri (2009) tarafından 1665 öğrenci ile yapılan araştırmada, siber zorbalıkta cinsiyet anlamlı bir değişken olmamasına karşın, kızların erkeklere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Dooley ve diğerleri (2010) tarafından yapılan araştırmada, erkeklerin siber zorbalığa kızlara göre daha çok maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Calvete ve diğerleri (2010) tarafından İspanya'da yapılan araştırmada, cinsiyet değişkeni açısından erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Perren ve diğerleri (2010), İsviçre ve Avusturalya'da ortaokulda öğrenim görmekte olan öğrencilerin geleneksel zorbalık ve siber zorbalık düzeyleri ile gösterdikleri depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya, İsviçre'den 374, Avusturalya'dan 1320 olmak üzere 1694 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem de daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba/mağdur olduğu da görülmektedir.

O'Harra (2012) okul danışmanlarının öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerindeki rolü ve sorumlulukları üzerine yaptığı araştırmasında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber mağdur olduğu sonucuna varılmıştır.

Makri-Botsari, Karagianni (2014) tarafından Yunanistan’da 396 öğrenci ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin kızlara göre hem siber zorba olma hem de siber mağdur olmaya daha fazla eğilimli oldukları tespit edilmiştir.

Spears ve diğerleri (2015) 2338 genç üzerinde yaptıkları çalışmada, erkekler ve kızlar arasında anlamlı bir farklılık olmasa da erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorba hem daha fazla siber mağdur olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de cinsiyetle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında; Erdur-Baker, Kavşut (2007) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışmanın sonucunda, erkek öğrencilerin, kız öğrencilere oranla hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir. Topçu (2008) tarafından yapılan çalışmada, erkeklerin %57’sinin, kızların ise %40’ının siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir.

Arıcak ve diğerlerinin (2008) yaptığı araştırma sonuçlarına göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptığı ve kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür.

Topçu, Erdur-Baker, Çapa-Aydın (2008) tarafından yapılan çalışmada, erkek ve kız öğrencilerin siber zorbalığa karışma oranlarının birbirine yakın olduğu görülmüştür.

Çetinkaya (2010) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığını incelemek amacıyla yapılan çalışmada, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba oldukları ve kızların erkeklere göre daha az siber mağdur oldukları tespit edilmiştir. Erdur-Baker (2010) tarafından 14-18 yaşları arasında bulunan ergenlere yönelik yapılan bir çalışmada, kızların erkeklere göre daha az siber zorba oldukları belirlenmiştir.

Şahin ve diğerleri(2010) tarafından Trabzon’da 12 öğrenciyle yapılan nitel araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir.

Ayas, Horzum (2011) tarafından Sakarya’da 334 ortaöğretim öğrencisi ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, cinsiyete göre siber zorbalığa maruz kalma ve bu davranışları gösterme açısından farklılık bulunmuştur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem daha fazla siber zorbalık davranışları gösterdiği hem daha fazla siber mağdur oldukları gözlenmiştir.

Özdemir, Akar (2011) tarafından yapılan araştırmada, cinsiyetin siber mağdur olma üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Buna karşın katılımcıların siber zorba olma puanları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları görülmüştür.

Serin (2012) tarafından İstanbul'daki 4291 ortaokul öğrencisiyle yapılan araştırmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden hem daha az siber zorbalık davranışlarında bulundukları hem daha az siber mağdur oldukları belirlenmiştir.

Peker, Eroğlu, Ada (2012) tarafından 400 ortaöğretim öğrencisiyle yapılan araştırma sonucunda, kız ve erkek öğrenciler arasında siber mağduriyet açısından anlamlı bir fark görülmediği ama erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık davranışları gösterdiği tespit edilmiştir.

Burnukara, Uçanok (2012) tarafından yapılan araştırma, ilköğretim ikinci kademe ve liseye devam eden yaşları 12-18 arasında değişen 868 ergenle yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, hem erkeklerin hem kızların siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma açısından hemen hemen aynı oranda risk altında oldukları belirlenirken, erkeklerin kızlardan hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir.

Peker (2013) tarafından, insani değerler yönelimli psikoeğitim programının problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, elde edilen bulgulara göre, insani değerler yönelimli psikoeğitim programının uygulandığı deney grubundaki katılımcıların problemli internet kullanım ve siber zorbalık düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

İnselöz, Uçanok (2013) siber zorba, siber mağdur, siber zorba/mağdur ve siber zorbalığa karışmayan olarak gruplandıkları 2658 ortaöğretim öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorba davranışı gösterdiği hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Akbaba, Eroğlu (2013) tarafından 231 öğrenciyle yapılan araştırma sonuçlarına göre, cinsiyetin siber mağduriyeti yordamadığı görülmüştür. Buna karşın cinsiyetin siber zorbalığı yordadığı ve erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba oldukları görülmüştür.

Çivilidağ, Cooper (2013) Niğde’de yaşları 15-18 arasında değişen 310 ergenle gerçekleştirdikleri araştırmada, siber zorba davranış gösterme ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Türkoğlu (2013), ergenlerin problemli internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma, İstanbul’da sosyo ekonomik düzeyi farklı iki ilçeden rastgele seçilmiş 6 ortaöğretim kurumunda eğitim gören 233’ü erkek, 307’si kız olmak üzere toplam 540 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin siber zorbalık toplam puanları kız öğrencilerin siber zorbalık toplam puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Cicioğlu (2014), öğrencilerin problemli internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırmaya, Bolu ilinde öğrenim görmekte olan 10. ve 12. sınıftaki 563 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalık tutumları ile problemli internet kullanım düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Özer (2016) tarafından yapılan araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalığa daha fazla maruz kaldığı tespit edilmiştir. Sakallı, Çiftçi (2016) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, sınıf öğretmeni adayları olan kızların erkek adaylardan daha fazla siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Dönmez, Akbulut (2016) tarafından yapılan araştırmada, siber zorbalığı uygun bulma ve gerçekleştirme bağlamında cinsiyet farkı gözlemlenmiş, kadınların gerek siber zorbalık ifadelerinin ahlaki uygunluğu gerekse bu davranışları gerçekleştirme bağlamında daha düşük ortalamalara sahip oldukları görülmüştür.

Fırat, Ayran (2016), üniversite öğrencileri arasında siber zorbalığı incelemiştir. Araştırmaya 1864 öğrenci katılmıştır. Araştırma kapsamına alınan kız ve erkek öğrenciler arasında siber zorbalık yapma açısından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir.

2.2.7.3 Anne Baba Tutumu ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet

Ybarra, Mitchell (2004a) ve Ybarra, Mitchell (2007) tarafından yapılan araştırmalarda, ebeveynlerin çocukları ile duygusal bağlarının zayıf olması hem siber zorbalık hem siber mağduriyet davranışları artırmada önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Campbell (2005) yapmış olduğu literatür araştırmasında, gençler

arasında yayılmakta olan siber zorbalığın etkilerini ve siber zorbalığın önlenmesine yönelik genel stratejileri incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, gençlerin çeşitli nedenlerle uğradıkları siber zorba davranışı ebeveynlerine anlatmaktan ve onlardan yardım istemekten kaçındıklarını ortaya koymuştur. Çocukların ve gençlerin karşılaştıkları siber zorbalık davranışlarını yetişkinlere anlatmalarını teşvik etmek için; öncelikle olayı anlatana inanmak, anlatılanları hafife almamak ve ciddi anlamda dinlemek, olayın mümkün olduğunca gizlilik içinde kalması, sorunun çözümünün öğrenci ve yetişkin arasında müşterek bir şekilde halledilmesi, derhal cezalandırma moduna girilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Li (2007) tarafından yapılan çalışmada, ergenlerin büyük çoğunluğunun siber zorbalığa maruz kaldığında ebeveynlerinden yardım istemedikleri görülmüştür. Lei, Wu (2007) 350 erkek 362 kız olmak üzere 712 öğrenciyle yaptığı çalışmada, anne-babaları ile sağlıklı ilişkiler kuramayan öğrencilerin aşırı internet kullandığını ve bunu ergenlerin duygusal destek arama çabası olarak yorumlamıştır. Williams, Guerra (2007) tarafından 3339 gençle yapılan çalışmada, ebeveyn desteği yüksek olan bireylerin siber zorba davranışları daha az sergilediği tespit edilmiştir.

Smith ve diğerleri (2008), İngiltere’de ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalığın doğası ve etkilerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmaya, 304 erkek 316 kız olmak üzere 620 öğrenci katılmıştır. Bulgulara göre, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %43,7’sinin bu durumu kimseyle paylaşmadığı, yaklaşık %50’sinin ise anne babasından yardım istedikleri görülmektedir. Bhat (2008) tarafından yapılan çalışmada, okul psikolojik danışmanları ve diğer personellerin siber zorbalığa bakış açısı incelenmiştir. Ergenlerin yaşadıkları siber zorbalık olaylarını ebeveynlerine anlatmada isteksiz davrandıkları görülmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin: çocuklarının online davranışlarını gözlemesi, yeni teknolojiler konusunda bilgi sahibi olması, internet ve cep telefonu kullanımı konusunda kurallar koymak ve çocukları ile sözleşme yapmak, sanal ortamın zararları ve kimlik bilgileri gibi bilgilerin paylaşılmaması konusunda bilinçlendirme gibi önlemler almaları gerektiği belirtilmektedir. Juvonen, Gross (2008) 12-17 yaş arasında 1454 kişiyle yaptığı çalışmada, siber zorbalığa maruz kalanların çok büyük bir kısmının (%90) bunu yetişkinlere anlatmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin %31’i internet olanaklarının kısıtlanacağı endişesini yaşadıklarını söylemiştir. 12-14 yaş arası öğrenciler ise neden olarak ebeveynlerinden korkmalarını göstermiştir. Dehue,

Bolman, Vollink (2008) tarafından siber zorbalık davranışlarının yaygınlığı ve anne babaların siber zorbalık davranışlara ilişkin farkındalık düzeylerini tespit amacı ile yaptıkları araştırmanın sonucunda, anne-babaların çocuklarının yaptığı siber zorbalık davranışlarının farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, ebeveynlerin çocukları tarafından yapılan siber zorba davranışları dikkate almadıkları ve siber mağdur olan çocukları hakkında da yeterli farkındalık düzeyine sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Wang, Iannotti, Nansel (2009) tarafından yapılan araştırmada, anne-baba desteği arttıkça siber zorbalık yapma davranışlarının azaldığı tespit edilmiştir. Jöger ve diğerleri (2010), siber zorbalık üzerine uzmanların ve eğitimcilerin görüşlerini analiz etmişlerdir. Araştırmaya, dünyanın çeşitli ülkelerinden siber alanda uzman olan 41 kişi katılmıştır. Uzmanlar, yetersiz teknolojik becerilere sahip olan ebeveynlerin siber zorbalığı cezalandırma yoluyla önlemeye çalışmalarının etkili olmadığını belirtmişlerdir. Accordino D., Accordino M.(2011) tarafından yapılan araştırmada, ebeveyn ilişkileri güçlü olan katılımcıların siber zorbalığa daha az maruz kaldıkları görülmüştür. İPOS (2011) tarafından toplam 24 ülkede ebeveynlerle yapılan bir araştırmada, anne-babaların %77'si siber zorbalığa maruz kalan ya da siber zorbalık yapan çocuklara özel ilgi gösterilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, ebeveynlerin siber zorbalık konusunda genel farkındalık düzeylerinin yaklaşık %66 olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'den araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorbalık davranışlarına ilişkin farkındalıkları ise %50 civarı olduğu sonucuna varılmıştır. Makri-Botsari, Karagianni (2014) tarafından Yunanistan'da 396 öğrenci ile yapılan araştırmada, ebeveyn stillerinin siber mağduriyeti anlamlı olarak yordamadığı sonucuna varılmıştır. Buna karşın, otoriter ebeveynlerin çocuklarının demokratik ve ilgisiz ebeveynlerin çocuklarına göre daha fazla siber zorbalığa eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye'de ebeveyn tutumu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Arıca ve diğerlerinin (2008) 269 ortaokul öğrencisi ile yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %25'i siber zorbalığa maruz kaldığında bu durumu ebeveynlerine söylediği tespit edilmiştir. Dilmaç, Aydoğan (2010) 346 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, yanlış ebeveyn tutumlarının çocukların siber mağdur olmasına yol açtığını ve baskıcı-otoriter ebeveyn tutumlarının siber zorbalığa yol açtığını belirtmiştir. Şahin ve diğerleri (2010) tarafından lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya, Trabzon'da

değişik lise türlerinde eğitim görmekte olan 6'sı kız 6'sı erkek olmak üzere toplam 12 lise öğrencisi katılmıştır. Siber zorba davranışların azaltılması ve önlenmesi için öğretmenler ve aileler ne yapabilirler sorusuna katılımcılar; ailelerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve yeterince bilinçli olmadıklarını belirtmektedirler. Çetinkaya (2010) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığını incelemek amacı ile yapılan araştırmada, öğrencilerin siber zorbalık davranışına maruz kaldığında ebeveynlerinden yardım isteme oranlarının çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Eroğlu (2011) tarafından 505 öğrenci ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, aile desteği arttıkça siber zorbalıkla ilişkili davranışların azaldığı tespit edilmiştir. Soydaş (2011) tarafından ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmaya, Ankara, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Malatya ve Mersin'de öğrenim görmekte olan ortaokul ve liseye devam etmekte olan 662'si erkek, 733'ü kız olmak üzere toplam 1395 öğrenci katılmıştır. Siber zorbalık statüleri ile ebeveyn izlemesi arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde; siber zorbalığa karışmayan katılımcıların ebeveynlerinin siber mağdur, siber zorba ve siber zorba/mağdur statülerinde yer alan katılımcıların ebeveynlerinden; çocuklarının nerede ve kimlerle oldukları, bilgi ve iletişim teknolojilerini hangi amaçlarla kullandıkları gibi konularda daha fazla bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Ayrıca, katılımcılardan siber mağdur olanların siber zorbalığa karışmayanlara göre; aile ilişkilerine dair algıları daha olumsuz olduğu belirlenmiştir. Çelen, Çelik, Seferoğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada, çocukların karşı karşıya oldukları online risklerden anne-babaların yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve yeterince dikkate almadıkları görülmüştür. Ayrıca, anne-babaların bir kısmının filtreleme programı, internet sitelerinin takibi vb. kontrol yöntemleriyle çocuklarını online ortamdaki risklerden korumaya çalıştığı ancak anne-babaların bu konuda yeterli farkındalık düzeyine sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Eroğlu ve Peker (2011) tarafından aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber mağduriyetin arkadaşın algılanan sosyal destek üzerindeki incelenmiştir. Araştırmaya, Sakarya'daki çeşitli liselerde öğrenim gören 370 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Akbaba, Eroğlu (2013) tarafından 231 öğrenciyle yapılan araştırma sonuçlarına göre, anne ve babaların internet kullanma becerisine ilişkin algısı

yükseldikçe öğrencilerin siber zorbalığa karışma durumlarının azaldığı görülmüştür. Ayrıca, ebeveyn denetiminin artmasının öğrencilerin siber zorbalık içeren davranışlarda bulunmalarını azalttığı belirlenmiştir.

2.2.7.4 Gelir ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet

Ybarra, Mitchell (2004b), genç internet kullanıcıları arasında siber taciz ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya, 10-17 yaş arasında 1501 ergen katılmıştır. Bulgulara göre, sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan ergenlerin siber zorba olma ihtimalinin, sosyo-ekonomik düzeyi daha düşük olan ergenlere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Stys (2004), Kanada öğrencileri arasında siber zorbalığı incelemiştir. Araştırmaya, 14-18 yaş arasında 233 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları, gelirin siber zorba davranışlar sergilemeyi ve siber zorbalığa maruz kalmayı etkilediği görülmüştür.

Türkiye’de gelirle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Erdur-Baker, Kavşut (2007) tarafından lise öğrencileri ile yapılan araştırmanın sonucunda, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile siber zorba ve siber mağdur olma durumu arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Çiftçi (2010) tarafından lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya, 474 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile siber zorbalık davranışı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Eroğlu (2011) tarafından koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık siber mağduriyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya, Sakarya üniversitesinde öğrenim görmekte olan 360 kız 145 erkek olmak üzere 505 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, siber zorbalık siber mağduriyet davranışları ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Kavuk (2011), ilköğretim öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarını incelemiştir. Araştırmaya, 2082 öğrenci katılmıştır. Bulgulara göre, aile gelir düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre, hem daha fazla siber zorbalık yaptığı hem de daha fazla siber mağdur olduğu tespit edilmiştir. Serin (2012) tarafından İstanbul’daki 4291 ortaokul öğrencisiyle yapılan araştırmada, düşük sosyo ekonomik çevredeki okullarda okuyan öğrencilerin orta ve üst sosyo ekonomik çevredeki okullarda okuyan öğrencilerden daha fazla siber mağdur oldukları tespit edilmiştir. Buna karşın gelir düzeyinin, siber zorbalığı etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Akbaba, Eroğlu (2013) tarafından 231 öğrenciyle yapılan araştırma sonuçlarına göre, ekonomik gelirin siber zorbalık ve siber mağduriyeti yordamadığı tespit edilmiştir. Türkoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre, siber zorba davranışlar ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Özer (2016), ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejilerini incelemiştir. Araştırmaya, Ankara’da öğrenim görmekte olan 381 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, orta gelir düzeyinde yer alan öğrencilerin, alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde yer alan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Fırat, Ayran (2016) tarafından 1864 üniversite öğrencisi üzerinde yapmış oldukları araştırmanın sonucunda, yüksek gelir düzeyine sahip olan öğrencilerin siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

2.2.7.5 Kimliğini Gizleme ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet

Li’nin (2005) yaptığı çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin %40’ı siber zorbaları tanımadıklarını belirtmişlerdir. Yine, Li (2007) tarafından Çin’den 107’si erkek 90 kız olmak üzere 197, Kanada’dan 130’u erkek 134 kız olmak üzere 264 öğrenci ile yapılan araştırma sonucuna göre, siber mağdurların yaklaşık %50’sinin siber zorbanın kim olduğunu bilmedikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca, siber zorbanın kimliğini gizleyebilmesi siber zorbalık davranışını arttıran bir sebep olarak görülmektedir. Kowalski, Limber (2007) tarafından ABD’de ortaokuldaki öğrencilerde siber zorbalığı belirlemek için yapılan araştırmada, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %50’sine yakını siber zorbanın kimliğini bilmediklerini belirtmişlerdir. Juvonen, Gross (2008) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, siber mağdurların yaklaşık %50’si siber zorbalık yapan kişiyi tanımadıklarını söylemiştir. Sourander ve diğerleri (2010) Finlandiya’da 2215 genç ile yaptıkları araştırmada, katılımcıların %10’u siber zorbanın kimliğini bilmediklerini belirtmişlerdir. Jöger ve diğerleri (2010), siber zorbalık üzerine uzmanların ve eğitimcilerin görüşlerini analiz etmişlerdir. Araştırmaya, dünyanın çeşitli ülkelerinden siber alanda uzman olan 41 kişi katılmıştır. Uzmanlar, siber ortamda kimliğin gizlenmesinin siber zorbalığın ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtilmiştir. DePaolis, Williford (2015) 660 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %62’si kendisine siber zorbalık yapan kişiyi tanımadığını belirtmiştir.

Türkiye’de kimliğini gizlemeyle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Arıcak ve diğerleri (2008), Türk ergenleri arasında siber zorbalığı incelemiştir. Araştırmaya, 269 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların en sık gösterdiği online davranışların başka biriymiş gibi davranma olduğu görülmektedir. Arıcak (2009), siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya, 247 erkek ve 448 kadın olmak üzere 695 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı internet üzerinde ya da cep telefonu ile daha önceden (en az bir kez) bir başkasıymış gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. İnternet ya da cep telefonu üzerinde kimliğini gizleme davranışı ile siber zorbalık arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Dilmaç, Aydoğan (2010) 346 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %44,3’ünün en az bir kere online ortamda kimliğini gizledikleri tespit edilmiştir. Yaman, Peker (2012) yapmış oldukları araştırmada, ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırmaya, Sakarya ilinde değişik ortaöğretim okullarında öğrenim görmekte olan 14 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun kimliklerini gizleyerek siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Türkoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmada, kimlik gizleme ile siber zorbalık davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

2.2.7.6 Sosyal Uyum ve Siber Zorbalık Siber Mağduriyet

Williams, Guerra (2007) tarafından 3339 gençle yapılan araştırmanın sonucunda, bireyin arkadaşlarını dürüst ve yardımsever bulmasının, siber zorbalığa karışmasını önlediği belirtilmiştir. Kapatzia, Sygkollitou (2007) yaşları 14 ile 19 arasında değişen 544 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada, siber zorbalığa maruz kalan siber mağdur ve siber seyircilerin siber zorbalık vakalarını ebeveynlerinden daha çok kendilerine daha yakın hissettikleri arkadaşlarına anlatma eğiliminde oldukları sonucuna varılmıştır. Vandebosch, Cleemput (2008) 10-18 yaş arasındaki ergenlerle yaptığı araştırmada, katılımcılar siber zorbalık olaylarında arkadaşlık ilişkisinin şeklinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Katzer, Fetchenhauer, Belschak (2009) tarafından Almanya’da 5-11 sınıf düzeyindeki 1700 öğrenci ile yapılan araştırmada, düşük benlik kavramına sahip olan öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Dempsey ve diğerleri (2009), siber ve fiziksel ortamda akran mağduriyeti arasındaki farklar ve ergenlikte psikososyal uyum

üzerine yaptıkları araştırmaya, Amerika’da 4 devlet ortaokulunda öğrenim görmekte olan yaşları 11-16 arasında 808 erkek ve 857 kız olmak üzere toplam 1684 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, siber mağduriyetin sosyal kaygı ile zayıf da olsa ilişkisi bulunmuştur.

Ubertini (2010), siber zorbalığın duygusal ve psikolojik açılardan öğrencilerin iyi oluş hallerine etkisini incelediği araştırmasında, sosyal destek arttıkça siber zorbalığa maruz kalmanın azaldığı tespit edilmiştir. Patchin, Hinduja (2010b) tarafından Amerika’da 1963 ortaokul öğrencisiyle yapılan araştırma sonuçlarına göre, hem siber zorbalık yapanların hem siber zorbalığa maruz kalanların benlik saygılarının düşük olduğu görülmüştür. Accordino D., Accordino M. (2011) ortaokul öğrencilerinden oluşan 124 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin %62’sinin siber zorbalığa maruz kaldıklarında arkadaşlarına anlattıkları, %44’ünün öğretmenlerine anlattıkları, %75’inin ise ebeveynlerine anlattıkları bulunmuştur. Corcoran, Connolly, O’Moore (2012), 12-16 yaş arası 876 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, siber zorbalığa maruz kalanların, herhangi bir zorbalık türüne karışmayanlara göre daha düşük benlik kavramına sahip oldukları görülmüştür. Hinduja, Patchin (2013) 4.400 öğrenciyle yaptığı çalışmada, siber zorbalık yapan arkadaşlara sahip olanların siber zorba olma oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de sosyal uyumla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Topçu (2008) tarafından siber zorbalık ve empati düzeyi arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyete bağlı olarak incelenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, empati düzeyi yüksek olan kızların daha az siber zorbalık yaptıkları, empati düzeyi düşük olan erkeklerin ise daha çok siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Dilmaç (2009) tarafından Konya’da 231 erkek 435 kız olmak üzere 666 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmada, duyguları anlama düzeyi düştükçe siber zorbalık davranışlarının artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, sebat ve yakınlığın siber zorbalığa maruz kalmayı yordadığı görülmüştür. Burnukara (2009) tarafından ilk ve orta ergenlikte geleneksel ve siber zorbalığa ilişkin yapılan araştırmada, kızların siber zorbalığa maruz kaldıklarında başkalarından yardım isteme gibi sosyal desteğe ihtiyaç duyma davranışlarını gösterdikleri görülmüştür. Arıca (2009), siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya, 247 erkek ve 448 kadın olmak üzere 695 üniversite öğrencisi katılmıştır. Bulgulara göre, kişiler

arası duyarlılık arttıkça siber zorbalık yapma davranışının azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, düşmanca duygular ve psikotik belirtilerin siber zorbalığı önemli ölçüde etkilediği belirlenmiştir. Çiftçi (2010) tarafından lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya, 474 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Eroğlu, Peker (2011) tarafından yapılan araştırmada, arkadaştan algılanan sosyal destek arttıkça siber zorbalığa maruz kalmanın azaldığı tespit edilmiştir. Çetin ve diğerleri (2011), ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların siber zorbalık ve mağduriyet üzerindeki doğrudan etkisini incelemiştir. Araştırmaya, Sakarya'daki çeşitli liselerde öğrenim gören 350 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların siber zorbalığı ve siber mağduriyeti pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Soydaş (2011) tarafından yapılan araştırmada, katılımcılardan siber mağdur olanların siber zorbalığa karışmayanlara göre arkadaşlarına ilişkin memnuniyet düzeyleri, yaşadıkları çevreye ilişkin algılarının daha olumsuz olduğu görülmüştür. Ayrıca, siber zorba/mağdur olan öğrencilerin siber zorbalığa karışmayanlara göre yaşadıkları çevre ve kendilerine ilişkin algılarının daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Peker, Eroğlu, Ada (2012) tarafından 400 ortaöğretim öğrencisiyle yapılan araştırma sonuçlarına göre, empatik eğilim ile siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Eroğlu, Peker, Çitemel (2012) tarafından boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya, 193 kız 137 erkek 330 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, siber zorba/mağdur olma durumu ile boyun eğici davranışlar arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu ve boyun eğici davranışları daha fazla olan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Yaman, Peker (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların siber zorbalık davranışlarını kendilerini iyi hissetme isteğinden sürdürdükleri bulunmuştur. Çelik, Atak, Erguzen (2012) tarafından kişilik ile siber zorbalık arasında ilişkiyi incelediği araştırma sonuçlarına göre, siber mağduriyet ve siber zorbalığın en güçlü yordayıcısı duygusal dengesizlik iken en zayıf yordayıcısı deneyime açıklık olduğu tespit edilmiştir.

Tanrikulu (2013) tarafından siber zorbalıkla ilişkili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, siber zorbaca davranışların yüksekten düşüğe doğru sırasıyla benlik saygısı, dolaylı saldırganlık, aktif çatışma, öfke, empatik eğilim ve fiziksel saldırganlık değişkenlerince yordandığı anlaşılmıştır. Bu değişkenler birlikte siber zorbaca davranışların %23,4'ünü açıklamaktadır. Benlik saygısı ve empatik eğilim siber zorbaca davranışları negatif yönde, aktif çatışma, öfke ve fiziksel saldırganlık ise pozitif yönde yordamaktadır. Özer (2016) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda, mağdurların siber zorbalığı engellemek için olayı çoğunlukla arkadaşları ile paylaştıkları, ancak; aileye, öğretmene ya da okul müdürüne durumu bildirme, psikoloğa veya polise başvurma gibi başkalarından yardım alma stratejilerini daha az kullandıkları bulunmuştur. Ateş, Güler (2016), ergenlerde siber zorbalığın yordayıcısı olarak algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygıyı incelemiştir. Araştırmaya 421 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin siber zorbalıkları ile algılanan sosyal yetkinlikleri arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

3.YÖNTEM

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesini amaçlayan betimsel ve nedensel karşılaştırma araştırmasıdır. Araştırmanın bir amacı betimlemek, diğer amacı da nedensel ilişkileri bulmaktır (Balcı, 2010).

3.1. Evren ve Örneklem

Evren, araştırmacının çalışma alanını oluşturan, örneklemini seçtiği ve edindiği sonuçları genelleştirebileceği gruptur. Araştırmalarda iki çeşit evren vardır: teorik evren ve ulaşılabilir evren. Teorik evren, genellemek istenen evrendir. Teorik evrende yer alan bireylerin hepsine ulaşılamayacağı için bunun yerine ulaşılabilir bireylerin yer aldığı ve teorik evrenden daha küçük olan “ulaşılabilir evren” deki bireyler örneklem seçiminde kullanılır. Örneklem ise araştırma evrenini temsil eden özelliklere sahip, onun sınırlı kümesidir (Metin, 2015).

Belli değişkenlere göre sınırlandırılıp elde edilen evrene çalışma evreni denir. Çalışma evreni, aynı zamanda ulaşılabilen evren olup bu araştırmanın evreni de, ulaşılabilen evrendir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, ancak bu sınırlı evrene genellenebilir. Araştırmanın evreni, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Yıldız Teknik üniversitesinde öğrenim görmekte olan lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma evreninin Yıldız Teknik Üniversitesi seçilmesinin nedeni: araştırmacının aynı üniversitede hem yüksek lisans yapıyor hem araştırma görevlisi olarak çalışıyor olmasıdır.

Araştırmanın örnekleme, oranlı küme örneklemdir. Evren ya da çalışma evreni, çoğu zaman içinde çeşitli elemanları olan, benzer amaçlı kümelerden oluşur. Araştırma, evrenden seçilecek kümeler üzerinde yapılabilir. Evrendeki bütün kümelerin tek tek eşit seçilme şansına sahip oldukları durumda yapılan örnekleme küme örnekleme denir. Küme örnekleme ikiye ayrılır. Bunlar; Oransız küme örnekleme ve oranlı küme örneklemdir. Oranlı küme örnekleminde evren, kendi içinde benzeşik özellikleri

olan alt evrenlere ayrılır. Her bir alt evrenden, o alt evrenin bütün içindeki oranını yansıtacak şekilde seçim yapılır. Böylece, her alt evrenin örnekleme girme şansı, bütün içindeki oranlarını yansıtacak şekilde olur (Karasar, 2015). Araştırmada da, sayısal, sözel ve özel yeteneğe dayalı mesleklerin oluşturduğu fakülteler, kümeler olarak düşünülerek bu kümelerden Eğitim Fakültesi, Elektrik-Elektronik Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakülteleri seçilmiştir. Seçilen fakültelerden, belirlenen 9 farklı bölümde (Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Türkçe Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Bilgisayar Mühendisliği, Kontrol ve Otomasyon Mühendisliği, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği, İletişim Tasarımı, Müzik ve Sahne Sanatları, Sanat) öğrenim gören 505 gönüllü katılımcıya uygulama yapılmıştır. Örnekleme dâhil olan deneklere, ölçeklerde veri kaybının olmaması için araştırmacı tarafından cevapları etkilemeden, ölçeğin nasıl doldurulacağına dair kontrollü bir şekilde rehberlik edilmiştir. Uygulanan ölçeklerde belirtilen şartlara uygun ve eksiksiz doldurulmuş olan ölçekler değerlendirmeye alınmıştır. Doğru işaretleme yapan 476 üniversite öğrencisi örnekleme oluşturmuştur.

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyet, hangi fakülte, yaşadığı bölge özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete, Fakültelere ve Yaşadığı Bölge Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	257	54.0
Erkek	219	46.0
Fakülte		
Eğitim Fakültesi	218	45.8
Mühendislik Fakültesi	166	34.9
Sanat ve Tasarım Fakültesi	92	19.3
Yerleşim Birimi		
Marmara	311	65.3
Doğu Anadolu	13	2.7
Ege	29	6.1
Akdeniz	26	5.5
Güneydoğu	17	3.6
Karadeniz	52	10.9
İç Anadolu	28	5.9

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak “Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal Uyum Alt Ölçeği”, “Siber Zorbalık-Siber Mağduriyet Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu ölçekler sırası ile aşağıda açıklanmıştır.

3.2.1. Hacettepe Kişilik Envanteri(HKE)

Hacettepe Kişilik Envanteri, bireylerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini ölçme amacı ile Özgüven (1992) tarafından geliştirilmiştir. Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) Takım A, 1976 yılında hazırlanmış olan Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) deneme takımı’nın geliştirilmesi ve 1978 yılında revizyondan geçirilmesi ile elde edilmiştir. Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) Takım A, 1982 yılında ikinci revizyondan geçirilmiş ve bugünkü şeklini almıştır. Takım A kişisel uyum için dört ve sosyal uyum için de dört olmak üzere sekiz alt ölçekten oluşmuştur. Alt ölçeklerin her birinde 20’şer madde vardır. Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) Takım A üç toplam, sekiz alt ölçek ve iki geçerlilik puanı olmak üzere 13 puan vermektedir. Envanterin evet ya da hayır seçenekleri olup, toplam 168 maddeden oluşmaktadır.

3.2.1.1. Hacettepe Kişilik Envanterinin Alt Ölçekleri

Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE), kişisel uyum için dört (kendini gerçekleştirme, duygusal kararlılık, nevrotik eğilimler, psikotik belirtiler, sosyal uyum için de dört (aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar, antisosyal eğilimler) olmak üzere sekiz alt ölçekten oluşmuştur.

3.2.1.1.1.Sosyal Uyum Alt Ölçekleri

3.2.1.1.1.1. Aile İlişkileri (Aİ)

Bu alt ölçekten elde edilen puan bireyin ailesi ile olan ilişkilerini yansıtır. Puanın yüksek bulunması kişinin anne babası ve kardeşleri ile dostça ve sağlıklı ilişkiler içinde olduğunu, ailesini sevdiğini, ailesi tarafından sevildiğini gösterir. Bu tür bireyler aile üyelerini normal ölçüler içinde kendilerinden isteklerde bulunan ancak belli düzeyde bağımsız olma hakkını onlara tanıyan kişiler olarak görürler. Zamanlarının çoğunu aileleri ile evde geçirirler ve birlikte etkinlik gösterirler.

Aile ilişkileri puanının düşük bulunması ise bireyin ailesi ile olan ilişkilerinde karışıklık ve uyumsuzluk bulunduğuna işaret eder. Genellikle ana babası ve

kardeşleri ile problemleri olan bireyler aile üyelerini çok otoriter bulurlar, onların kendilerinden çok fazla şey beklediklerini düşünürler. Çok zorunlu durumlar dışında evde olmaktan kaçınırlar, evden kaçma isteklerini sık sık ifade ederler.

3.2.1.1.1.2. Sosyal İlişkiler (Sİ)

Sosyal ilişkiler puanı bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerinin niteliğini belirtir. Puanın yüksek oluşu sosyal olgunluk yönünden bireyin uyumlu ve sosyal becerilerinin yüksek düzeyde olduğuna işaret eder. Bu kişiler arkadaşları ve diğer yetişkin grupları içinde mutlu ve rahat bir görünüm verirler. Konuşmaktan hoşlanırlar ve başkalarının söylediklerine ilgi gösterirler. Başkalarını sever ve başkaları tarafından sevilirler. Topluluk içinde esnek bir tutum benimserler, kabul gören davranışlar sergilerler. Kendilerini sosyal durumlarda uygun şekilde idare etmesini bilirler.

Sosyal ilişkiler puanının düşük olması ise bireyin sosyal beceriler ve sosyalleşme bakımından durgun olduğu anlamına gelir. Bu kişiler arkadaş ve yetişkin grupları içerisinde iken kendilerini mutlu ve rahat hissetmezler. Konuşmaktan ve başkaları ile bir arada olmaktan hoşlanmazlar. Dışarıdan gelen sosyal uyarıcılara tepki göstermede isteksiz hareket ederler ya da hiç tepki göstermezler.

3.2.1.1.1.3. Sosyal Normlar (SN)

Sosyal normlar puanı uyulması zorunlu yasal durumlara olduğu kadar dikkate alınması gereken sosyal kural ve toplum değerlerine ve başkalarının haklarına saygılı olma bunun yanı sıra kendi istek ve gereksinimlerini de toplumla uzlaşarak, belli ölçülerde bağımsız olarak karşılama gibi davranışları ölçer.

Sosyal normlar puanının yüksek olması bireyin başkalarının haklarını anlayışla karşıladığını, kişisel isteklerini grubun gereksinimlerine göre erteleyebildiğini ya da değiştirebildiğini gösterir. Bu kişiler toplumda neyin yanlış neyin doğru olarak kabul edildiğinin bilincindedirler.

3.2.1.1.1.4. Antisosyal Eğilimler (AE)

Anti sosyal eğilimler puanının düşük olması bireyin anti sosyal eğilimlere sahip olduğunu gösterir. Anti sosyal eğilimleri olan kişiler genellikle sert, öfkeyle dolu, kavgacı, incitme isteği duyan, zor kullanmaya eğilimli, öç alma duyguları içinde olan, saygısız bireylerdir. Eşyalara özellikle başkalarının eşyalarına zarar vermekten,

bilinçli olarak toplumsal normlara ters düşen davranışlarda bulunmaktan hoşlanırlar ve bu şekilde kişisel doyum sağlamaya çalışırlar.

Anti sosyal eğilimler puanının yüksek olması bireyin belli ölçüler içinde bu tür eğilimleri olmadığına işaret eder.

3.2.1.2. Hacettepe Kişilik Envanteri'nin (HKE) Puanlamasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Cevap kâğıtları puanlanmadan önce B ve G puanlarının elde edilmesinde yarar vardır. B puanı envanteri cevaplandırırken gerçek olarak kendisini savunucu bir tutum içinde olup olmadığı yönünü kabaca ifade eden bir geçerlik puanıdır. Boş bırakılan madde sayısı toplanarak elde edilmektedir. Bireyin cevaplama tutumu yanında maddelerin boş bırakılması elde edilecek puanın geçerliğini ve bireyin genel profilini de etkilemektedir. B puanının artması negatif olarak yorumlanmaktadır. Cevap kâğıdındaki B puanının bir alt ölçekte 2 ve sekiz alt ölçek toplamı olarak 8 ve daha fazla olması halinde cevap kâğıdı geçersiz sayılmalı ve puanlamaya dâhil edilmemelidir. Ancak envanterin hazırlanmasında düşünülen B puanı uygulamada maddeler “boş” bırakılmayıp işaretlendiğinden “kontrol” ihtiyacına pek gerek kalmamaktadır.

G puanı ifade edildiği üzere bireyin envanteri dikkatli ve bilinçli bir içgörü ile cevaplandırıp cevaplandırmadığı, dikkatle her maddeyi okuyup incelemeyen cevap kâğıdını doldurup doldurmadığı gibi envanteri cevaplandırma davranışına ilişkin bir geçerlik puanıdır. Geçerlik puanının alabileceği maksimum değer 8'dir. Uygulamada G puanının 5 ve daha aşağı olması halinde cevap kâğıdı geçersiz sayılmakta ve puanlamaya dâhil edilmemektedir.

Cevap kâğıtlarının puanlama kurallarına uygun şekilde puanlanması sonucunda geçerlik puanları olan B, G ve kişisel uyum alt ölçeklerine ilişkin kendini gerçekleştirme, duygusal kararlılık, nevrotik eğilimler ve psikotik belirtiler puanları ile sosyal uyum alt ölçeklerine ilişkin aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimler puanları elde edilmiş olacaktır. Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) toplam puanları olan kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puanlarını elde etmek için; ilk dört puan toplanarak kişisel uyum, kişisel uyum alt puanlarını izleyen dört puan toplanarak sosyal uyum ve sekiz alt ölçeğe ilişkin puanların toplamı alınarak genel uyum puanları elde edilmeli ve cevap kâğıdının sağ-üst

köşesinde ayrılan yere yazılmalıdır. Böylece Hacettepe Kişilik Envanterinden (HKE) 2 geçerlik, 8 alt ölçek ve 3 toplam ölçek puanı olmak üzere 13 puan elde edilmiş olacaktır.

3.2.1.3. Hacettepe Kişilik Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği

Özgüven (1992) tarafından aralıklı tekrar yöntemi ile envanterin çok sayıda güvenilirlik çalışması yapılmış ve bu çalışmalarda genel uyum toplam puanında en düşük güvenilirlik değeri .58, en yüksek güvenilirlik değeri .92 ve ortalama güvenilirlik değeri 0,82 bulunmuştur. Genel uyum güvenilirlik ortalaması .82, kişisel uyum alt ölçeklerinin güvenilirlik ortalaması .85, sosyal uyum alt ölçeklerinin ise .80 olarak hesaplanmıştır. Kişisel uyum alt ölçeklerinin ara korelasyon ortalaması .70, sosyal uyum alt ölçeklerinin ara korelasyon ortalaması ise .48 olarak hesaplanmıştır (Özgüven, 2013).

Envanterin geçerliliği, genel uyum için .77, kişisel uyum için .75 ve sosyal uyum için ise .69 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, benzer ölçeklerle yapılan çeşitli geçerlik çalışmalarında, Hacettepe Kişilik Envanterinin (HKE) normal ve normalden sapmış kişileri ayırt etme "yordama geçerliği" ile "benzer ölçekler geçerliğinin" yüksek, uygulamada cevaplandırma sırasında gözlenen "yanıltma" hatalarının ise çok düşük olduğu belirlenmiştir. Envanteri geçerlik maddeleri sekiz maddeden oluşmaktadır. Eğer geçerlilik puanı sekiz üzerinden beş ve daha az ise o bireye ait sonuçlar geçerli sayılmamakta ve hiçbir şekilde puanlamaya dâhil edilmemektedir (Özgüven, 2013).

3.2.2. Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ)

Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ), Çetin, Yaman, Peker (2011) tarafından geliştirilmiştir. SMZÖ; siber sahtecilik (SS), siber dilsel zorbalık (SDZ) ve kimliğini gizleme (KG) boyutlarından birisi siber mağduriyet ve diğeri siber zorbalık olmak üzere ve her biri 22 soru içeren iki ölçekten oluşmaktadır. Katılımcılar siber mağdur olma durumlarını “Bana Yapıldı” kısmında yer alan “Daima(5)”dan “Asla(1)”ya uzanan beşli likert tipi bir derecelendirmeyi kullanarak bildirmektedir. Siber zorbalık içeren davranışlara katılma derecelerini ise yine aynı biçimde “Ben Yaptım” kısmında yer alan ve “Daima(5)”dan “Asla(1)”ya uzanan beşli likert tipi derecelendirmeyi kullanarak yanıtlamaktadır.

Ölçeğin Siber Mağduriyet Ölçeği'nden yüksek puan alma siber zorbalığa maruz kalma durumunun, Siber Zorbalık Ölçeği'nden yüksek puan alma ise siber zorbalık davranışları yapma durumunun yüksekliğine işaret etmektedir. SMZÖ'den hem ölçeğin tümü hem her bir alt boyut için toplam puan elde edilebilmektedir. Gerek ölçeğin tümü gerekse alt boyutlar için elde edilen toplam puan artışı siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma durumunun arttığını göstermektedir (Çetin ve diğ., 2011).

3.2.2.1 Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeğinin (SMZÖ) Geçerlik ve Güvenirliği

Ölçeğini geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması için, SMZÖ'nün faktör yapısını belirlemek amacıyla, açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA sonucunda Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ) toplam varyansın %46.38'ini açıklayan üç faktörlü yapı elde edilmiştir. Bu faktörlerin birincisi 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28.ve 29. maddeler olmak üzere toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .49 ile .78 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %17,6'sını açıklayan bu faktör (SS) olarak ifade edilmiştir. Ölçekte yer alan ikinci faktör de 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. maddeler olmak üzere toplam yedi madde yer almaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .53 ile .74 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %15.51'ini açıklayan bu faktör (SDZ) olarak isimlendirilmiştir. Ölçekte yer alan üçüncü faktör ise 10., 11., 12., 15. ve 16. maddeler olmak üzere toplam 5 maddeden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri ise .37 ile .72 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplam varyansının %13.26'sını açıklayan bu faktör ise (KG) olarak adlandırılmıştır. AFA sonucunda Siber Zorbalık Ölçeği(SZÖ) toplam varyansın %49.18'ini açıklayan üç faktörlü yapı elde edilmiştir. Bu faktörlerin birincisi 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28.ve 29. maddeler olmak üzere toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .32 ile .80 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %20.87'sini açıklayan bu faktör (SS) olarak ifade edilmiştir. Ölçekte yer alan ikinci faktör de 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. maddeler olmak üzere toplam yedi madde yer almaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .49 ile .74 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %16.53'ünü açıklayan bu faktör (SDZ) olarak isimlendirilmiştir. Ölçekte yer alan üçüncü faktör ise 10., 11., 12., 15. ve 16. maddeler olmak üzere toplam 5 maddeden oluşmaktadır. Bu faktördeki

maddelerin yük değeri ise .49 ile .76 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplam varyansının %11.78'ini açıklayan bu faktör (KG) olarak adlandırılmıştır.

Ayrıca, yapılan doğrulayıcı faktör analizinde elde modelin uyum indeksleri incelenmiştir. SMÖ'nün uyum indeksi değerleri RMSEA=.058, NFI=.94, CFI=.96, IFI=.94, RFI=.93, GFI=.90 ve NNFI=.96, SZÖ'nün uyum indeksleri ise RMSEA=.056, NFI=.95, CFI=.97, IFI=.95, RFI=.94, GFI=.91 ve NNFI=.97 olarak bulunmuştur.

Ölçeğini güvenirlik çalışmaları da yapılmıştır. İç tutarlık güvenirlik katsayısı Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ) için .89 olarak bulunmuştur. Ayrıca iç tutarlık katsayıları SMÖ'nün SS alt boyutu için .86, SDZ alt boyutu için .80 ve KG alt boyutu için .68 olarak belirlenmiştir. Siber Zorbalık Ölçeği'nin (SZÖ) iç tutarlık katsayısı .89 bulunmuştur. Siber Zorbalık Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayıları ise, SS alt boyutu için .83, SDZ alt boyutu için .81 ve KG alt boyutu için de .69 olarak tespit edilmiştir.

Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ) için .85, Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) için ise .90 olarak bulunmuştur. SMÖ'nün alt boyutları açısından test-tekrar test güvenirlik katsayıları SS için .87, SDZ için .80 ve KG için .69 olarak bulunmuştur. SZÖ'nün alt boyutları açısından test-tekrar test güvenirlik katsayıları incelendiğinde SS için .86, SDZ için .73 ve KG için .72 olarak bulunmuştur(Çetin ve diğerleri, 2011).Yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeğinin (SMZÖ) üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel Bilgi Formunda üniversite öğrencilerinin cinsiyetini, hangi fakültede okuduğunu, sosyo-ekonomik düzeyini (SED), anne-baba tutumunu ve yaşadığı bölgeyi tespiti yönelik sorular vardır. Formun başında araştırmanın amacına yer verilmiş olup değerlendirmenin bireysel şekilde değil toplu yapılacağı açıklanarak ölçeklere isim yazılmaması belirtilmiştir.

3.3. İşlem Yolu

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyum ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi amacı ile Hacettepe Kişilik

Envanteri Sosyal Uyum Alt Ölçeği, Siber Zorbalık-Siber Mağduriyet Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Ölçeklerin kullanılmasında Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeğini (SMZÖ) geliştiren uzmandan e-posta yoluyla, Hacettepe Kişilik Envanterini (HKE) geliştiren uzmandan fax ile izin alınması yoluna gidilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin değerlendirmeye alınabilecek şekilde doldurulması ve veri kaybına engel olabilmek için sınıf ortamında beklenerek, öğrencilerin ölçekleri ve formu doldurmalarına rehberlik edilmiştir. Aracılarla yollanan ölçeklerde ise ölçeğin gönderildiği kişilere rehberlik edilerek ölçekleri doldurmada izlenecek yol açıklanmıştır.

3.4.Verilerin Analizi

Verilerin elde edilebilmesi için ölçekler üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS 21 paket programı kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri, siber zorbalık ve siber mağduriyettir. Bağımsız değişkenleri ise, sosyal uyum (toplam puan) ve sosyal uyum alt faktörleri olan aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar, antisosyal eğilimler; cinsiyet, gelir, anne-baba tutumu ve online ortamda kimliğini gizlemedir.

Araştırmada, sosyal uyum ve alt boyutları olan aile ilişkilerinin, sosyal ilişkilerin, sosyal normların ve antisosyal eğilimlerin kodlamaları aile ilişkileri alt ölçeği için 0-10 puan (1 düşük), 11-13 (2 orta), 14-20 (3 yüksek); sosyal ilişkiler alt ölçeği için 0-10 puan (1 düşük), 11-13 (2 orta), 14-20 (3 yüksek); sosyal normlar alt ölçeği için 0-10 puan (1 düşük), 11-13 (2 orta), 14-20 (3 yüksek); antisosyal eğilimler alt ölçeği için 0-9 puan (1 yüksek), 10-13 (2 orta), 14-20 (3 düşük) ve toplam sosyal uyum için 0-44 (1 düşük), 45-54 (2 orta), 55-80 (3 yüksek) olarak yapılmıştır.

Problemin çözümü için öncelikle “Sosyal Uyum Ölçeği”, “Siber Zorbalık Ölçeği”, “Siber Mağduriyet Ölçeği”nden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için normallik dağılımları katsayılarına bakılmıştır. Bu araştırmada veri dağılımının normalliğini test etmek için Kolmogorov-Smirnov Testi kullanılmıştır. Kolmogorov-Smirnov Testi grup büyüklüğü 50’den büyük olduğu durumda kullanılır (Büyüköztürk, 2006). Varyanslarının homojenliği koşulu, Levene Testi ile test edilmiştir. Box’s M Testi ile de varyans-kovaryans matrislerinin eşitliği koşulu sağlanıp sağlanmadığını kontrol edilmiştir (Can, 2016). Kolmogorov-Smirnov Testinden alınan değerin $p < .05$ olması verilerin normal dağılmadığını; $p > .05$ olması verilerin normal dağıldığı şeklinde; Levene Testinden alınan değerin $p < .05$

olması varyansların eşit olmadığı; $p > .05$ olması varyansların eşit olduğu şeklinde; ve Box's M testinden alınan değerin $p < .05$ olması varyans-kovaryans matrislerinin eşit olmadığı; $p > .05$ olması ise varyans-kovaryans matrislerinin eşit olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2002; Can, 2016).

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin, sosyal uyuma (aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimler) ve bazı kişisel değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için parametrik testlerin koşulları sağlandığı durumlarda Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Testinden yararlanılmıştır. MANOVA Testi, bir ya da daha çok faktörden oluşan gruplarda birden fazla bağımlı değişken bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmede kullanılır. Araştırmada, gruplar arasındaki farklılığa bakmak için Scheffe Testi uygulanmıştır. Scheffe Testi, parametrik testlerin koşulları sağlandığı durumlarda gruplar arasındaki farklılığa bakmak için kullanılan testlerden birisidir.

Araştırmada, parametrik testlerin koşulları sağlanmadığı durumlarda ise, grupların ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis Testinden yararlanılmıştır. Kruskal Wallis Testi, parametrik testlerin koşulları sağlanmadığı durumlarda, bağımsız değişkenlerde grup sayısı 3 ve üzeri olduğunda kullanılır. Farkın nereden kaynaklandığını bulabilmek için Mann Whitney U testi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2002; Baştürk, 2010; Durmuş, Yurtkoru, Çinko, 2013; Can, 2016).

Araştırmada ayrıca, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne derece etkili olduğunu gösteren etki büyüklüğü (η^2 /eta kare) değerleri de incelenmiştir. Etki büyüklüğü aldığı değere göre $\eta^2 = .01-.05$ düşük düzeyde etki; $\eta^2 = .06-.13$ orta düzeyde etki ve $\eta^2 = .14$ ve üstü değerler yüksek düzeyde etki şeklinde yorumlanır (Cohen, 1988: Akt: Kutsal ve Bilge, 2012).

Araştırmada, anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

4.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan problemin çözümü için toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Problemin çözümü için öncelikle “Sosyal Uyum Ölçeği” ile “Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği”nden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için alınan puanların normallik dağılımlarına (Kolmogorov-Smirnov) bakılmış, sonuçları Tablo 4.1.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Normallik Dağılımları

Ölçekler	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	S.d.	p.
Siber Zorbalık	.14	476	.00
Siber Mağduriyet	.13	476	.00
Sosyal Uyum	.04	476	.02
Aile ilişkileri	.11	476	.00
Sosyal ilişkiler	.09	476	.00
Sosyal normlar	.08	476	.00
Antisosyal eğilimler	.08	476	.00

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda, siber zorbalık için $Z = .14$, ($p < .05$), siber mağduriyet için $Z = .13$, ($p < .05$), sosyal uyum (toplam puan) için $Z = .04$, ($p < .05$), sosyal uyum alt faktörleri olan aile ilişkileri için $Z = .11$, ($p < .05$), sosyal ilişkiler için $Z = .09$, ($p < .05$), sosyal normlar için $Z = .08$, ($p < .05$) ve antisosyal eğilimler için $Z = .08$, ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Veri dağılımının normalliğini test etmek için yapılan Kolmogorov-Smirnov Testinde (Büyüköztürk, 2006), sosyal uyum (toplam puan) ve sosyal uyum alt faktörleri olan aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimler için siber zorbalık ve siber mağduriyet verilerin normal dağılmadığını göstermektedir.

Ayrıca, grupların varyanslarının eşit olup olmadığını test etmek için Levene Testi ve kovaryans matrislerinin eşitliğini sınamak için Box's M Testleri uygulanmış, sonuçlar Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri İle Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Siber Zorbalık Siber Mağduriyet Levene Testi ve Box's M Testi Sonuçları

	Levene Testi		Box's M Testi				
	Siber Zorbalık	Siber Mağduriyet	Siber Zorbalık	Siber Mağduriyet	Box's M	F	p
	F	p	F	p	Box's M	F	p
SU-Aile ilişkileri	2.69	.07	2.11	.12	8.39	1.38	.22
SU-Sosyal ilişkiler	3.48	.03	.74	.48	20.62	3.41	.02
SU-Sosyal Normlar	10.88	.00	1.94	.14	42.21	6.99	.00
SU-Antisosyal eğilimler	16.44	.00	10.82	.00	62.99	10.42	.00
Sosyal Uyum (Toplam Puan)	13.08	.07	6.03	.00	48.44	8.02	.00
Cinsiyet	18.69	.00	.19	.66	25.59	9.81	.00
Anne-baba tutumu	1.18	.32	2.39	.04	30.58	1.94	.01
Gelir	15.42	.00	.46	.63	37.21	6.06	.00
Kimliğini gizleme	19.42	.00	18.25	.00	26.65	8.84	.00

Tablo 4.2. incelendiğinde, sosyal uyumun alt boyutu olan aile ilişkilerine göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test F=2.69 ($p > .05$), siber mağduriyet için Levene Test F = 2.11 ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, aile ilişkilerine göre Box's M= 8.39 ($p > .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, sosyal uyumun alt boyutu olan sosyal ilişkilere göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test F == 3.48 ($p < .05$), siber mağduriyet için Levene Test F = .74 ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin siber zorbalık için sağlanmadığını gösterirken; siber mağduriyet için sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise,

sosyal ilişkilere göre Box's $M = 20.62$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, sosyal uyumun alt boyutu olan sosyal normlara göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test $F = 10.88$ ($p < .05$), siber mağduriyet için Levene Test $F = 1.94$ ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin siber zorbalık için sağlanmadığını gösterirken; siber mağduriyet için sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, sosyal normlara göre Box's $M = 42.21$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, sosyal uyumun alt boyutu olan antisosyal eğilimlere göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test $F = 16.44$ ($p < .05$), siber mağduriyet için Levene Test $F = 10.82$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin sağlanmadığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, antisosyal eğilimlere göre Box's $M = 62.99$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, sosyal uyuma (toplam puan) göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test $F = 13.08$ ($p > .05$), siber mağduriyet için Levene Test $F = 6.03$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin siber zorbalık için sağlandığını gösterirken; siber mağduriyet için sağlanmadığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, sosyal uyuma (toplam puan) göre Box's $M = 48.44$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, cinsiyete göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test=18.69 ($p < .05$), siber mağduriyet için Levene Test= .19 ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin siber zorbalık için sağlanmadığını gösterirken; siber mağduriyet için sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, cinsiyete göre Box's $M =$

25.59 ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, anne-baba tutumuna göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test $F = 1.18$ ($p > .05$), siber mağduriyet için Levene Test $F = 2.39$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin siber zorbalık için sağlandığını gösterirken; siber mağduriyet için sağlanmadığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, anne-baba tutumuna göre Box's $M = 30.58$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, ekonomik gelire göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test $F = 15.42$ ($p < .05$), siber mağduriyet için Levene Test $F = .46$ ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin siber zorbalık için sağlanmadığını gösterirken; siber mağduriyet için sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, gelire göre Box's $M = 37.21$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

Tablo 4.2. incelendiğinde, online ortamda kimliğini gizlemeye göre Levene Testi sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık için Levene Test $F = 19.42$ ($p < .05$), siber mağduriyet için Levene Test $F = 18.25$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Levene Testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin sağlanmadığını göstermektedir. Ayrıca, varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliğini incelemek için Box's M Testi sonucunda ise, online ortamda kimliğini gizlemeye göre Box's $M = 26.65$ ($p < .05$) bulunmuştur. Varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmamıştır.

4.1. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Aile İlişkileri, Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, sosyal uyum ve alt faktörleri olan aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır? sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için öncelikle üniversite öğrencilerinin, sosyal uyum ve alt faktörleri

olan aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimlere göre ölçeklerden aldıkları toplam puanlara ait ortalama ve standart sapma değerleri tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Aile İlişkileri, Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Aile İlişkileri	n	$\bar{X}$	S.s.
Siber Zorbalık	Düşük	82	31.52	8.50
	Orta	94	32.38	8.59
	Yüksek	300	29.34	7.30
Siber Mağduriyet	Düşük	82	38.23	12.01
	Orta	94	35.87	10.50
	Yüksek	300	33.80	10.52
Sosyal İlişkiler				
Siber Zorbalık	Düşük	128	29.65	6.69
	Orta	146	30.17	7.54
	Yüksek	202	30.84	8.77
Siber Mağduriyet	Düşük	128	34	10.66
	Orta	146	36.12	11.74
	Yüksek	202	34.75	10.38
Sosyal Normlar				
Siber Zorbalık	Düşük	137	33.59	8.42
	Orta	191	30.25	8.19
	Yüksek	148	27.37	5.41
Siber Mağduriyet	Düşük	137	37	10.42
	Orta	191	35.19	11.34
	Yüksek	148	32.8	10.41
Antisosyal Eğilimler				
Siber Zorbalık	Düşük	123	26.47	4.60
	Orta	231	30.49	7.94
	Yüksek	122	33.80	8.63
Siber Mağduriyet	Düşük	123	30.88	8.39
	Orta	231	35.20	10.78
	Yüksek	122	38.60	11.96
Sosyal Uyum (Toplam Puan)				
Siber Zorbalık	Düşük	115	33.23	8.87
	Orta	213	31.04	8.04
	Yüksek	148	27.01	5.26
Siber Mağduriyet	Düşük	115	38.46	11.6
	Orta	213	35.32	10.92
	Yüksek	148	34.97	9.34

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, aile ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 31.52$, $S_s = 8.50$, aile ilişkileri orta düzeyde olan

öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 32.38$, $Ss = 8.59$, aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 29.34$, $Ss = 7.30$ 'dur. Yine, aile ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 38.23$, $Ss = 12.01$, aile ilişkileri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 35.87$, $Ss = 10.50$, aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 33.80$, $Ss = 10.52$ 'dir.

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, sosyal ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 29.65$, $Ss = 6.69$, sosyal ilişkileri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 30.17$, $Ss = 7.54$, sosyal ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 30.84$, $Ss = 8.77$ 'dir. Yine, sosyal ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 34.00$, $Ss = 10.66$, sosyal ilişkileri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 36.12$, $Ss = 11.74$, sosyal ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 34.75$, $Ss = 10.38$ 'dir.

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 33.59$, $Ss = 8.42$, sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 30.25$, $Ss = 8.19$, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 27.37$, $Ss = 5.41$ 'dir. Yine, sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 37.00$, $Ss = 10.42$, sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 35.19$, $Ss = 11.34$, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 32.8$, $Ss = 10.41$ 'dir.

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, antisosyal eğilimleri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 26.47$, $Ss = 4.60$, antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 30.49$, $Ss = 7.94$, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 33.80$, $Ss = 8.63$ 'tür. Yine, antisosyal eğilimleri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 30.88$, $Ss = 8.39$, antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 35.20$, $Ss = 10.78$,

antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 38.60$, $S_s = 11.96$ 'dır.

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 33.23$, $S_s = 8.87$, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 31.04$, $S_s = 8.04$, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması $\bar{X} = 27.01$, $S_s = 5.26$ 'dır. Yine, sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 38.46$, $S_s = 11.60$, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 35.32$, $S_s = 10.92$, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması $\bar{X} = 34.97$, $S_s = 9.34$ 'tür.

Ortalamalarda gözlemlenen bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için parametrik testlerin koşulları sağlandığı durumlarda çoklu varyans analizi (MANOVA), parametrik testlerin koşulları sağlanmadığı durumlarda ise Kruskal-Wallis analizi uygulanmıştır.

Tablo 4.2'de yer alan sonuçlar, aile ilişkilerine göre Levene testi sonuçları, hata varyanslarının eşitliğinin sağlandığını göstermektedir. Box's M testi sonucunda ise, aile ilişkilerine göre varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği sağlanmıştır. Bu nedenle, aile ilişkilerine göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin farklılığına ilişkin MANOVA analizi yapılmış, sonuçları Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Aile İlişkilerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin MANOVA Sonuçları

Kaynak	Değişkenler	Kareler Toplamı	S d	Kareler Ortalama sı	F	p	n ²
Aile İlişkileri	Siber Zorbalık	805.162	2	402.581	6.64*	.00	.03
	Siber Mağduriyet	1357.235	2	678.618	5.83*	.00	.02

Wilks' Lambda (Λ)= .902, F hesaplanan (4, 944) = 12.54 $p < .00$

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi, aile ilişkilerine göre ($\Lambda = .902$, F hesaplanan (4, 944) = 4.97, $p < .00$) üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Öğrencilerin siber zorbalık ve

siber mağduriyet düzeylerinin aile ilişkilerine göre MANOVA uzantısında yer alan ANOVA sonuçlarına bakıldığında ise, siber zorbalık (F hesaplanan= 6.63, $p < .00$), siber mağduriyet (F hesaplanan= 5.83, $p < .00$) puanlarının da anlamlı olarak farklılık gösterdiği bulunmuştur. Eta Kare (η^2) seçilen istatistiğin etki büyüklüğünü gösterir ve son sütunda yer alır (Can, 2016). Etki büyüklüğü (Eta Kare) değerleri incelendiğinde, siber zorbalık için $\eta^2 = .03$ (düşük derecede etki), siber mağduriyet için ise $\eta^2 = .02$ (düşük derecede etki) olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.4'te ortaya çıkan farkın hangi grupların lehine olduğunu belirlemek amacıyla Scheffe testi yapılmış, sonuçları Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Aile İlişkilerine Göre Scheffe Testi Sonuçları

Siber Zorbalık Siber Mağduriyet ve Aile İlişkisi		$\bar{X}$	Düşük	Orta	Yüksek
Aile İlişkileri					
Siber Zorbalık	Düşük	31.52	-	.75	.08
	Orta	32.38		-	.00*
	Yüksek	29.34			-
Siber Mağduriyet	Düşük	38.32	-	.35	.00*
	Orta	35.87		-	.26
	Yüksek	33.80			-

* $p < .05$

Tablo 4.5'te görüldüğü gibi, aile ilişkileri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalaması ($\bar{X} = 32.38$), aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamasından ($\bar{X} = 29.34$) anlamlı düzeyde ($p < .05$) yüksek çıkmıştır. Ayrıca, aile ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalaması ($\bar{X} = 38.32$), aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalamasından ($\bar{X} = 33.80$) anlamlı düzeyde ($p < .05$) yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.2'de yer alan sonuçlar, sosyal uyum ve alt faktörleri olan sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimlere göre parametrik testlerin varsayımlarının karşılanmadığını göstermektedir. Bu nedenle, sosyal uyum ve alt faktörleri olan sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin farklılığına ilişkin Kruskal-Wallis analizi yapılmış, sonuçları Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Sosyal İlişkiler, Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler		n	Sıra Ort.	S.d.	χ^2	p
Sosyal İlişkiler						
Siber Zorbalık	Düşük	128	234.71	2	.23	.88
	Orta	146	237.13			
	Yüksek	202	241.89			
Siber Mağduriyet	Düşük	128	225.20	2	2.36	.30
	Orta	146	250.78			
	Yüksek	202	238.05			
Sosyal Normlar						
Siber Zorbalık	Düşük	137	300.31	2	49.11	.00
	Orta	191	234.38			
	Yüksek	148	186.60			
Siber Mağduriyet	Düşük	137	269.43	2	13.61	.00
	Orta	191	238.90			
	Yüksek	148	209.35			
Antisosyal Eğilimler						
Siber Zorbalık	Yüksek	123	301.75	2	58.70	.00
	Orta	231	242.19			
	Düşük	122	167.74			
Siber Mağduriyet	Yüksek	123	281.27	2	28.41	.00
	Orta	231	242.26			
	Düşük	122	188.25			
Sosyal Uyum (Toplam puan)						
Siber Zorbalık	Düşük	115	289.52	2	47.43	.00
	Orta	213	253.23			
	Yüksek	148	177.65			
Siber Mağduriyet	Düşük	115	281.06	2	24.09	.00
	Orta	213	243.55			
	Yüksek	148	198.16			

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, sosyal ilişkilere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ($\chi^2 = .23$; $p > .05$) ve siber mağduriyet ($\chi^2 = 2.36$; $p > .05$) puanlarının anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, sosyal normlara göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ($\chi^2 = 49.11$; $p < .05$) ve siber mağduriyet ($\chi^2 = 13.61$; $p < .05$) puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ($\chi^2 = 58.70$; $p < .05$) ve siber mağduriyet ($\chi^2 = 28.41$; $p < 0.05$) puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Son olarak, Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, sosyal uyuma (toplam puan) göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ($\chi^2 = 47.43$; $p < 0.05$) ve siber mağduriyet ($\chi^2 = 24.09$; $p < 0.05$) puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Sosyal uyum ve alt faktörleri olan sosyal normlar ve antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğine ilişkin olarak Mann-Whitney U analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Sosyal Uyum ve Alt Faktörleri Olan Sosyal Normlar ve Antisosyal Eğilimlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçekler	Sosyal Normlar	n	Sıra Ort.	Sıra toplam	U	Z	p
Siber Zorbalık	Düşük	137	190.72	26129	9491	4.24	.00
	Orta	191	145.69	2782			
	Düşük	137	178.59	24466.5	5262.5	7.02	.00
	Yüksek	148	110.06	16288.5			
	Orta	191	184.69	35275.5	11328.5	3.14	.00
	Yüksek	148	151.04	22354.5			
Siber Mağduriyet	Düşük	137	176.78	24219	11401	1.98	.04
	Orta	191	155.69	29737			
	Düşük	137	161.65	22146.5	7582.5	3.68	.00
	Yüksek	148	125.73	18608.5			
	Orta	191	179.21	34229	12375	1.96	.04
	Yüksek	148	158.11	23401			
Antisosyal Eğilimler							
Siber Zorbalık	Orta	231	196.21	45325	3308.5	4.88	.00
	Düşük	122	140.62	17156			
	Yüksek	123	157.10	19323.5	3308.5	7.58	.00
	Düşük	122	88.62	10811.5			
	Yüksek	123	206.65	25418	10621	3.91	.00
	Orta	231	161.98	37417			
Siber Mağduriyet	Orta	231	190.84	44085	4571	3.51	.00
	Düşük	122	150.79	18396			
	Yüksek	123	146.84	18061	4571	5.29	.00
	Düşük	122	98.97	12074			
	Yüksek	123	196.43	24161.5	11877.5	2.54	.01

	Orta	231	167.42	38673.5			
Sosyal Uyum (Toplam Puan)							
Siber Zorbalık	Düşük	115	181.43	20864.5	10300	2.37	.01
	Orta	213	155.36	33091.5			
	Düşük	115	166.09	19100.5	4589.5	6.42	.00
	Yüksek	148	105.51	15650.5			
	Orta	213	204.88	43638.5	10676	5.23	.00
	Yüksek	148	146.64	21702.5			
Siber Mağduriyet	Düşük	115	181.58	20881.5	10283	2.39	.01
	Orta	213	155.28	33074.5			
	Düşük	115	157.48	18110.5	5579.5	4.79	.00
	Yüksek	148	112.20	16605.5			
	Orta	213	195.27	41593.5	12721.5	3.12	.00
	Yüksek	148	160.46	23747.5			

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 190.72), sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 145.69) anlamlı düzeyde ($Z= 4.24$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ =178.59), sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 110.06) anlamlı düzeyde ($Z= 7.02$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 184.69), sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 151.04) anlamlı düzeyde ($Z= 3.14$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Yine Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, sosyal normlara uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 176.78), sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 155.69) anlamlı düzeyde ($Z= 1.98$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 161.65), sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 125.73) anlamlı düzeyde ($Z= 3.68$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 179.21), sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 158.11) anlamlı düzeyde ($Z= 1.96$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 140.62), antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 196.21) anlamlı düzeyde ($Z= 4.88$, $p< .05$) düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 88.62), antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 157.10) anlamlı düzeyde ($Z= 7.58$, $p< .05$) düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 161.48), antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 206.65) anlamlı düzeyde ($Z= 3.91$, $p< .05$) düşük çıkmıştır. Yine Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 150.79), antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 190.84) anlamlı düzeyde ($Z= 3.51$, $p< .05$) düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 98.97), antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 146.84) anlamlı düzeyde ($Z= 5.29$, $p< .05$) düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 167.42), antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 196.43) anlamlı düzeyde ($Z= 2.54$, $p< .05$) düşük çıkmıştır.

Son olarak, Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 181.43), sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 155.36) anlamlı düzeyde ($Z= 2.37$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 166.09), sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 105.51) anlamlı düzeyde ($Z= 6.42$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 204.88), sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 146.64) anlamlı düzeyde ($Z= 5.23$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Yine Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 181.58), sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber

mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 155.28) anlamlı düzeyde ($Z= 2.39$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 157.48), sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 112.20) anlamlı düzeyde ($Z= 4.79$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 195.27), sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 160.46) anlamlı düzeyde ($Z= 3.12$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır.

4.2. Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır? sorusunun cevabı aranmıştır. Cinsiyete göre parametrik testlerin varsayımları karşılanmadığı (bkz. Tablo 4.1., Tablo 4.2.) için ortalamalarda gözlemlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U testi yapılmış, sonuçlar Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçekler	Cinsiyet	n	Sıra ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p
Siber Zorbalık	Kadın	257	201.81	51864.5	18711.5	6.31	.00
	Erkek	219	281.56	61661.5			
Siber Mağduriyet	Kadın	257	220.32	56623.5	23470.5	3.12	.00
	Erkek	219	259.83	56902.5			

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi, cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin farklılığı incelendiğinde, erkeklerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 281.56), kadınların siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 201.81) anlamlı düzeyde ($Z= 6.31$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Ayrıca, erkeklerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 259.83), kadınların siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 220.32) anlamlı düzeyde ($Z= 3.12$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır.

4.3. Anne-Baba Tutumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, anne-baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır? sorusunun cevabı aranmıştır. Anne-baba tutumuna göre parametrik testlerin varsayımları karşılanmadığı (bkz. Tablo 4.1., Tablo 4.2.) için ortalamalarda gözlemlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Anne Baba Tutumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Anne-Baba Tutumu	n	Sıra ort.	S.d.	χ^2	p
Siber Zorbalık	Otoriter-Baskıcı	38	302.89	5	14.25	.01
	Tutarsız-Dengesiz	30	203.63			
	Aşırı Koruyucu	59	216.60			
	Mükemmeliyetçi	24	256.58			
	Demokratik-Hoşgörülü	318	238.42			
	İlgisiz	7	164.43			
Siber Mağduriyet	Otoriter-Baskıcı	38	278.14	5	3.70	.59
	Tutarsız-Dengesiz	30	236.35			
	Aşırı Koruyucu	59	242.56			
	Mükemmeliyetçi	24	227.83			
	Demokratik-Hoşgörülü	318	234.09			
	İlgisiz	7	235.36			

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi, anne-baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ($\chi^2 = 14.25$; $p > .05$) puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ancak, anne-baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet ($\chi^2 = 3.70$; $p > .05$) puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Anne-baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının anlamlı olarak hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğine ilişkin olarak Mann-Whitney U analizi yapılmış, sonuçları Tablo 4.10.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Anne-Baba Tutumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Düzeylerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçekler	Anne-Baba Tutumu	n	Sıra Ort.	Sıra toplam	U	Z	p
Siber Zorbalık	Otoriter-Baskıcı	38	40.61	1543	338	2.87	.00
	Tutarsız-Dengesiz	30	26.77	803			
	Otoriter-Baskıcı	38	59.89	2276	707	3.06	.00
	Aşırı Koruyucu	59	41.98	2477			

Otoriter-Baskıcı	38	221.43	8414.5			
Demokratik-Hoşgörülü	318	173.37	55131.5	4410	2.72	.00
Otoriter-Baskıcı	38	25.13	955			
İlgisiz	7	11.43	80	52	2.54	.00

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ =40.61), tutarsız-dengesiz olanların siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 26.77) anlamlı düzeyde ($Z= 2.87$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 59.89), aşırı koruyucu olanların siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 41.98) anlamlı düzeyde ($Z= 3.06$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Yine, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 221.43), demokratik-hoşgörülü olanların siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ = 173.37) anlamlı düzeyde ($Z= 2.72$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır. Son olarak, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X}$ = 25.13), ilgisiz olanların siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}$ =11.43) anlamlı düzeyde ($Z= 2.54$, $p< .05$) yüksek çıkmıştır.

4.4. Ekonomik Gelire Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, ekonomik gelire göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır? sorusunun cevabı aranmıştır. Ekonomik gelire göre parametrik testlerin varsayımları karşılanmadığı (bkz. Tablo 4.1., Tablo 4.2.) için ortalamalarda gözlemlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Ekonomik Gelire Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gelir	n	Sıra ort.	S.d.	χ^2	p
Siber Zorbalık	Düşük	82	258.64			
	Orta	373	234.20	2	2.13	.34
	Yüksek	21	236.17			
Siber Mağduriyet	Düşük	82	232.65			
	Orta	373	240.75	2	.57	.74
	Yüksek	21	221.33			

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi, ekonomik gelire göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ($\chi^2 = 2.13$; $p > .05$) ve siber mağduriyet ($\chi^2 = .57$; $p > .05$) puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

4.5. Online Ortamda Kimliğini Gizlemeye Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, online ortamda kimliğini gizlemeye göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır? sorusunun cevabı aranmıştır. Online ortamda kimliğini gizlemeye göre parametrik testlerin varsayımları karşılanmadığı (bkz. Tablo 4.1., Tablo 4.2.) için ortalamalarda gözlemlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U testi yapılmış, sonuçlar Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Online Ortamda Kimliğini Gizlemeye Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçekler	Kimliğini Gizleme	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p
Siber Zorbalık	Evet	292	294.61	86026	10480	11.23	.00
	Hayır	184	149.46	27500			
Siber Mağduriyet	Evet	292	275.10	80328	16178	7.32	.00
	Hayır	184	180.42	33198			

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi, online ortamda kimliğini gizlemeye göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin farklılığı incelendiğinde, online ortamda kimliğini gizleyen öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 294.61$), online ortamda kimliğini gizlemeyen öğrencilerin siber zorbalık sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X} = 149.46$) anlamlı düzeyde ($Z = 11.23$, $p < .05$) yüksek çıkmıştır. Ayrıca, online ortamda kimliğini gizleyen öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 275.10$), online ortamda kimliğini gizlemeyen öğrencilerin siber mağduriyet sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X} = 180.42$) anlamlı düzeyde ($Z = 7.32$, $p < .05$) yüksek çıkmıştır.

5.TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda ulaşılmış bulgular, problem cümleleri çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır. Tartışmalar ve yorumlar ilgili literatür eşliğinde yapılmıştır.

5.1. Sosyal Uyuma Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada, sosyal uyum ve sosyal uyum alt boyutları olan aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, aile ilişkileri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Aile ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Araştırmanın sonucunda, sosyal ilişkilere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Araştırmanın bulgularına göre, sosyal normlara göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, sosyal normlara uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri,

sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Araştırma bulguları, antisosyal eğilimlere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden düşük çıkmıştır. Yine, antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden düşük çıkmıştır.

Araştırmanın sonucunda son olarak, sosyal uyuma (toplam puan) göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet

düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Literatür incelendiğinde, aile ilişkilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyeti etkilediğini destekleyen araştırmalar olduğu görülmektedir. Williams, Guerra (2007) tarafından yapılan araştırmada, aile ilişkileri yüksek olan bireylerin siber zorba davranışları daha az sergilediği bulunmuştur. Wang, Iannotti ve Nansel (2009) tarafından yapılan araştırmada ise, anne-baba desteği arttıkça siber zorbalık yapma davranışlarının azaldığı bulunmuştur. Ayrıca, Accordino D., Accordino M. (2011) tarafından yapılan araştırmada, aile ilişkileri güçlü olan katılımcıların siber zorbalığa daha az maruz kaldıkları görülmüştür. Eroğlu (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, aile ilişkileri düzeyi arttıkça siber zorbalıkla ilişkili davranışların azaldığı bulunmuştur. Lei, Wu (2007) yaptığı araştırmada, anne-babaları ile sağlıklı ilişkiler kuramayan öğrencilerin aşırı internet kullandığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın sonucunda, sosyal ilişkilerine göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların, araştırma bulgularıyla örtüşmediği görülmektedir. Cleemput (2008) ergenlerle yaptığı araştırmada, katılımcılar siber zorbalık olaylarında arkadaşlık ilişkisinin şeklinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Williams, Guerra (2007) tarafından yapılan araştırmada ise, bireyin arkadaşlarını dürüst ve yardımsever bulması siber zorbalığa karışmasını önlediği belirtilmiştir. Soydaş (2011) tarafından yapılan araştırmada, katılımcılardan siber mağdur olanların siber zorbalığa karışmayanlara göre arkadaşlarına ilişkin memnuniyet düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Eroğlu, Peker (2011) tarafından yapılan araştırmada, arkadaştan algılanan sosyal destek arttıkça siber zorbalığa maruz kalmanın azaldığı bulunmuştur. Özer (2016) tarafından yapılan araştırmada, siber mağdurlar siber zorbalığı engellemek için olayı çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaştığı görülmüştür.

Araştırmada, sosyal normlara göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Yapılan araştırmalarda da, toplumsal

normlara uymayan ve çevre ile ilişkileri zayıf olan bireylerin siber zorba, siber mağdur ve siber zorba/mağdur olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, Soydaş (2011) tarafından yapılan araştırmada, katılımcılardan siber mağdur olanların siber zorbalığa karışmayanlara göre yaşadıkları çevreye ilişkin algılarının daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Ayrıca, siber zorba/mağdur olan öğrencilerin siber zorbalığa karışmayanlara göre yaşadıkları çevre ve kendilerine ilişkin algılarının daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgumuzu destekleyen bir araştırmada, Ubertini (2010) tarafından yapılmıştır. Siber zorbalığın duygusal ve psikolojik açılardan öğrencilerin iyi oluş hallerine etkisinin incelendiği araştırmada, sosyal destek arttıkça siber zorbalığa maruz kalmanın azaldığı bulunmuştur. Ateş, Güler (2016) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise, ergenlerin siber zorbalıkları ile algılanan sosyal yetkinlikleri arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada son olarak, antisosyal eğilimlerin üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerini etkilediği görülmektedir. Literatür incelendiğinde, Dilmaç (2009) tarafından yapılan araştırmada, duyguları anlama düzeyi düştükçe siber zorbalık davranışlarının artış gösterdiği bulunmuştur. Arıca (2009) ise, siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgulara göre, kişiler arası duyarlılık arttıkça siber zorbalık yapma davranışının azaldığı bulunmuştur. Peker, Eroğlu, Ada (2012) tarafından 400 ortaöğretim öğrencisiyle yapılan araştırma sonuçlarına göre, empatik eğilim ile siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Tanrıkulu (2013) tarafından, siber zorbalıkla ilişkili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki incelenmiştir. İnceleme sonucunda, empatik eğilimin siber zorbaca davranışları negatif yönde yordadığı görülmüştür. Topçu (2008) tarafından siber zorbalık ve empati düzeyi arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyete bağlı olarak incelenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, empati düzeyi yüksek olan kızların daha az siber zorbalık yaptıkları, empati düzeyi düşük olan erkeklerin ise daha çok siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Topçu (2008), Dilmaç (2009), Arıca (2009), Tanrıkulu (2013) ve Peker, Eroğlu, Ada (2012) tarafından yapılan araştırmalar, bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

5.2. Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada, cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, erkeklerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri kadınlarınkinden yüksek çıkmıştır.

Literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen araştırmalar olduğu görülmektedir. Li (2007), Calvete ve diğerleri (2010), Erdur-Baker (2010) ve Peker, Eroğlu, Ada (2012) tarafından yapılan araştırmalarda, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba davranışlarda bulundukları tespit edilmiştir. Dooley ve diğerleri (2010) ve Özer (2016) tarafından yapılan araştırmalarda ise, erkeklerin siber zorbalığa kızlara göre daha çok maruz kaldıkları belirlenmiştir. Perren ve diğerleri (2010) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Ayrıca, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba/mağdur olduğu da bulunmuştur. Şahin ve diğerleri (2010) ve İnelöz, Uçanok (2013) tarafından yapılan araştırmalarda, erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Makri-Botsari, Karagianni (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin kızlara göre hem siber zorba olma hem siber mağdur olmaya daha fazla eğilimli oldukları bulunmuştur. Fırat, Ayran (2016), üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalığı incelemiştir. Araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Erkeklerde siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyinin yüksek olmasının sebebi, zorbalığa fazla dâhil olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde araştırma bulgularını desteklemeyen araştırmaların da olduğu görülmektedir. Kowalski ve diğerleri (2005), Smith ve diğerleri (2006), Lenhart (2007), Ybarra, Mitchell (2007), Dehue, Bolman, Völlink'in (2008) yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur. O'Harra (2012) okul danışmanlarının öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerindeki rolü ve sorumlulukları üzerine yaptığı araştırmasında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber mağdur olduğu sonucuna varılmıştır. Sakallı, Çiftçi (2016) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, sınıf

öğretmeni adayları olan kızların erkek adaylardan daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak, alanyazında yer alan bazı araştırmalarda siber zorbalık ve siber mağduriyeti değerlendiren ölçeklerin ve örneklemin farklı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

5.3. Anne-Baba Tutumlarına Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırma bulgularına göre, anne-baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, anne-baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, tutarsız-dengesiz olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, aşırı koruyucu olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, demokratik-hoşgörülü olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Son olarak, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, ilgisiz olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Konuyla ilgili alanyazına bakıldığında, araştırma sonuçlarını destekleyen araştırmaların olduğu görülmektedir. Dilmaç, Aydoğan (2010) tarafından yapılan araştırmada, baskıcı-otoriter anne-baba tutumlarının siber zorbalığa yol açtığını belirtmiştir. Makri-Botsari, Karagianni (2014) tarafından yapılan araştırmada, otoriter ebeveynlerin çocuklarının demokratik ve ilgisiz ebeveynlerin çocuklarına göre daha fazla siber zorbalığa eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Ybarra, Mitchell (2004a) ve Ybarra, Mitchell (2007) tarafından yapılan araştırmalarda, ebeveynlerin çocukları ile duygusal bağlarının zayıf olması siber zorbalık davranışları artırmada önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Williams, Guerra (2007) araştırmasında, ebeveyn desteği yüksek olan bireylerin siber zorba davranışları daha az sergilediği bulunmuştur. Eroğlu'nun (2011) yaptığı araştırma sonuçlarına göre ise, aile desteği arttıkça siber zorbalıkla ilişkili davranışların azaldığı bulunmuştur. Akbaba, Eroğlu (2013) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, ebeveyn denetiminin artmasının öğrencilerin siber zorbalık içeren davranışlarda bulunmalarını azalttığı

belirlenmiştir. Soydaş (2011) tarafından ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Siber zorbalık statüleri ile ebeveyn izlemesi arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde; siber zorbalığa karışmayan katılımcıların ebeveynlerinin siber mağdur, siber zorba ve siber zorba/mağdur statülerinde yer alan katılımcıların ebeveynlerinden; çocuklarının nerede ve kimlerle oldukları, bilgi ve iletişim teknolojilerini hangi amaçlarla kullandıkları gibi konularda daha fazla bilgi sahibi oldukları bulunmuştur. Ebeveyn tutumu baskıcı-otoriter olan bireylerin, anne-babadan yanlış davranışlar öğrenmesi ve online ortamda ebeveyn baskısının ortadan kalkmasından dolayı siber zorba davranışlar sergilediği söylenebilir.

Araştırma bulgularını destekleyen bir araştırmada, Makri-Botsari, Karagianni (2014) tarafından yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ebeveyn stillerinin siber mağduriyeti anlamlı olarak yordamadığı sonucuna varılmıştır.

5.4. Ekonomik Gelire Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırma sonucunda, ekonomik gelire göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ekonomik gelire göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırma bulgumuzu destekleyen araştırmalar olduğu görülmektedir. Erdur-Baker, Kavşut (2007), Eroğlu (2011) ve Akbaba, Eroğlu (2013) tarafından yapılan araştırmalarda, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile siber zorba siber mağdur olma durumu arasında ilişki olmadığını göstermiştir. Çiftçi (2010), Serin (2012) ve Türkoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmalarda ise, gelir düzeyinin siber zorbalığı etkilemediği sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni olarak, günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla birlikte internete erişim maliyetinin düşmesi, herkesin kullanmasına olanak sağlaması olduğu düşünülmektedir.

5.5. Online Ortamda Kimliğini Gizlemeye Göre Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Farklılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, online ortamda kimliğini gizlemeye göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, online ortamda kimliğini gizleyen öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri online ortamda kimliğini gizlemeyen öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Yapılan araştırmalarda da online ortamda kimliğini gizlemenin siber zorbalık ve siber mağduriyet üzerinde önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde, Li (2007) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre, siber zorbanın kimliğini gizleyebilmesi siber zorbalık davranışını arttıran bir sebep olarak görülmektedir. Sourander ve diğerleri (2010) Finlandiya’da yaptıkları araştırmada, uzmanlar, siber ortamda kimliğin gizlenmesinin siber zorbalığın ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Yaman, Peker (2012) tarafından ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun kimliklerini gizleyerek siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Türkoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmada, kimlik gizleme ile siber zorbalık davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Arıca (2009), siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı internet üzerinde ya da cep telefonu ile daha önceden (en az bir kez) bir başkasıymış gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. İnternet ya da cep telefonu üzerinde kimliğini gizleme davranışı ile siber zorbalık arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Online ortamda bilgisayar ve cep telefonların bireylerin kimliğini gizlemesine ve bir başkasıymış gibi davranmasına olanak sağlamasının neden olduğu söylenebilir.

6. YARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde önce araştırma sonuçlarına bağlı olarak ulaşılan vargılara ve daha sonra araştırma sonuçlarına ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, aile ilişkileri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Aile ilişkileri düşük düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, aile ilişkileri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Araştırmanın sonucunda, sosyal ilişkilere göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, sosyal normlara uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal normlara uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal normlara uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden düşük çıkmıştır. Yine, antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin

siber mağduriyet düzeyleri, antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden düşük çıkmıştır. Antisosyal eğilimleri orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, antisosyal eğilimleri yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden düşük çıkmıştır.

Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, sosyal uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Sosyal uyumu orta düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri, uyumu yüksek düzeyde olan öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Araştırmanın sonucunda, erkeklerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri kadınlarınkinden yüksek çıkmıştır.

Araştırmanın sonucunda, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, tutarsız-dengesiz olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, aşırı koruyucu olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Yine, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, demokratik-hoşgörülü olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Son olarak, anne-baba tutumu otoriter baskıcı olanların siber zorbalık düzeyleri, ilgisiz olanların siber zorbalık düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Araştırma sonucunda, ekonomik gelire göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Araştırmanın sonucunda, online ortamda kimliğini gizleyen öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri online ortamda kimliğini gizlemeyen öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinden yüksek çıkmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular dikkate alınarak, daha sonra yapılabilecek araştırmalara katkı sağlayabilecek öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- 1) Siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra nasıl bir müdahale yapılacağı ve önlemler alınacağına yönelik araştırmalar yapılabilir.
- 2) Siber zorbalık ve mağduriyetle ilgili çalışmalar genellikle niceldir. Araştırılan konu hakkında derinlemesine bilgiler veren nitel araştırmalar artırılabilir.
- 3) Bireyler siber zorbalığa maruz kaldığında öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara anlatmaları teşvik edilebilir. Siber zorba ve siber mağdurlar yaşadıkları durumu anlatırken gizlilik içinde kalacağı teminatı verilmeli, anlattığı olay ciddiye alınmalı ve cezalandırma yoluna girilmemelidir.
- 4) Bireylerin siber zorbalıkla etkin bir şekilde mücadele edebilmesi için aile ve arkadaşlarından sosyal destek görecekları fırsatlar oluşturulabilir.
- 5) Siber olanakların arttığı ortamlarda siber zorbalığın arttığı vurgulanmakta ve öğrencilerin özellikle siber teknolojiler ve siber teknolojinin güvenli kullanımı hakkında bilgi ihtiyacını giderecek çalışmalar psikolojik danışmanlar tarafından yapılabilir.
- 6) Okullarda ve üniversitelerde psikolojik danışman ünvanına sahip kişiler tarafından konferans, panel vb. çalışmalar düzenlenerek siber zorbalık ve siber mağduriyet sorununun var olduğuna yönelik farkındalık oluşturulabilir.
- 7) Üniversitelerde görev yapan psikolojik danışmanlar, siber zorbalığa maruz kalan ya da siber zorba olan bireylere yönelik bireysel ve grupla psikolojik danışma uygulamaları yapabilir. Ayrıca, siber zorbalığı önleyici danışma uygulamaları yapılabilir.
- 8) Anne-babalar çocuklarını online ortamda gözlemeli, bilgisayar ve cep telefonu kullanımında gerektiğinde karşılıklı anlaşmalar yapmalıdır. Ayrıca anne-babalar teknolojik araçların kullanımında bilgi sahibi olmalı, gerektiğinde bununla ilgili kurslara yönlendirilmelidir.

9) Siber zorbalığa maruz kalmamak için internet kullanıcılarının şifre ve kullanıcı adlarını başkaları ile paylaşmamaları ve gelen spam mesajları ile elektronik postaları cevaplamamaları gerekir.

KAYNAKÇA

- Accordino, Denise, Michael P. Accordino. 2011. An Exploratory Study of Face To Face and Cyberbullying in Sixth Grade Students. **American Secondary Education**. c. 40. s. 1: 14–30.
- Aggarwal, Anil K. 1999. **Web-Based Learning and Teaching Technologies: Opportunities and Challenges: Opportunities and Challenges**. IGI Global.
- Akay, Nuran. 1990. Lise Öğrencilerine İlişkin Bazı Niteliklerin Sosyal ve Kişisel Uyum Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Hacettepe Üniversitesi.
- Akbaba, Sırrı, Yüksel Eroğlu. 2013. İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Yordayıcıları. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 26. s. 1: 105-121
- Akıncı, Gökçen. 2007. Engelli Çocuğa Sahip Olan Ve Olmayan Babaların Aile İşlevlerini Algılamaları İle Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü Ankara Üniversitesi.
- Alver, Birol. 1998. Bireylerin Uyum Düzeyleri İle Empatik Becerileri Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anderson, Tara, Brian Sturm. 2007. Cyberbullying: From Playground To Computer. **Young Adult Library Services**. c. 5. s. 2: 24.
- Arapgirlioğlu, Hasan, Kübra Dilek Tankız. 2011. Müzik Öğretmenliği Programı Özel Yetenek Sınavlarında Alan ve Yerleştirme Puanlarının Karşılaştırılması. **E-International Journal Of Educational Research**. c. 2. s. 4: 55-69.
- Aras, Ercan. 2015. Üniversite Öğrencilerinin Kişisel Ve Sosyal Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıcak, Osman Tolga, Taşkın Tanrıku, Hüseyin Kınay. 2012. Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. **Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi**. c. 9. s. 1: 1-6.
- Arıcak, Osman Tolga. 2009. Psychiatric Symptomatology As A Predictor Of Cyberbullying Among University Students. **Eurasian Journal of Educational Research**. c. 34. s. 1: 167-184

- Arıcak, Osman Tolga. 2011. Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. **Kariyer Penceresi**. c. 2. s. 6: 10-12.
- Arıcak, Tolga, Sinem Siyahhan, Ayşegül Uzunhasanoglu, Sevda Sarıbeyoğlu, Songül Çıplak, Nesrin Yılmaz, Cemil Memmedov. 2008. Cyberbullying Among Turkish Adolescents. **Cyberpsychology and Behavior**. c. 11. s. 3: 253-261.
- Ateş, Bünyamin, Muhammet Güler. 2011. Ergenlerde Siber Zorbalığın Yordayıcısı Olarak Algılanan Sosyal Yetkinlik Ve Toplumsal Kaygı. **Journal Of Education Faculty**. c. 18. s. 1: 391-408.
- Avcı, Müjdat. 2003. Lise Öğrencilerinin Toplumsal Uyum Düzeylerine Etki Eden Toplumsal Nedenler. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ayas, Tuncay, Mehmet Barış Horzum. 2011. Ortaöğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba Ve Mağdur Olma Düzeylerinin Okul Türü Ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi. **Eğitim Bilimleri Ve Uygulama**. c. 10. s. 20: 139-159.
- Ayas, Tuncay, Mehmet Barış Horzum. 2012. İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba Ve Mağdur Olma Durumu. **İlköğretim Online**. c. 11. s. 2: 369-380
- Ayas, Tuncay, Mehmet Barış Horzum. 2012. On Being Cyber Bully And Victim Among Primary School Students. **Elementary Education Online**. c. 11. s. 2: 369-380.
- Aydoğan, Didem, Bülent Dilmaç, M. Engin Deniz. 2009. İlköğretim Öğrencilerinde Sosyal Destek Ve Siber Zorbalığın İncelenmesi. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 1-3 Ekim 2009, İzmir.
- Bauman, Sheri. 2007. Cyberbullying: A Virtual Menace. **In National Coalition Against Bullying National Conference, 2-4 November 2007**. Melbourne: Australia.
- Bakırcıoğlu, Rasim. 2000. **İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. 5. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Belsey, Bill. [08.08.2016]. Cyberbullying. <http://www.cyberbully.ca>.
- Belsey, Bill. [08.08.2016]. Definition. <http://www.cyberbullying.org/>.
- Belsey, Bill. [24.11.2016]. Cyberbullying: An Emerging Threat to the “Always On” Generation”. <http://www.cyberbully.ca>.
- Bender, Merih Tekin. 2009. Varoluşçuluk ve Jean Paul Sartre Örnekleme. **Sanat ve Tasarım Dergisi**. s. 4: 23-33.
- Beran, Tanya, Qing Li. 2008. The Relationship Between Cyberbullying And School Bullying. **The Journal Of Student Wellbeing**. c. 1. s. 2: 16-33.

- Bernard, Paul. [15.04.2017]. Social Cohesion: A Critique, CPRN Discussion Paper. http://www.cprn.org/documents/15743_en.pdf.
- Bhat, Christine Suniti. 2008. Cyber Bullying: Overview And Strategies For School Counsellors, Guidance Officers, And All School Personnel. **Australian Journal Of Guidance And Counselling**. c. 18. s. 1: 53-66.
- Bölükbaş, Kenan. 2003. İnternet Kafeler Ve İnternet Bağımlılığı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Diyarbakır Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burnukara, Pınar, Zehra Uçanok. 2012. Okul Ortamı Ve Sanal Ortamda Meydana Gelen Akran Zorbalığı Ne Ölçüde Örtüşüyor?. **Türk Psikoloji Dergisi**. c. 27. s. 69: 81-100
- Burnukara, Pınar. 2009. İlk Ve Orta Ergenlikte Geleneksel Ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Şener. 2016. **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El kitabı**. 22. bs. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Calvete, Esther, Izaskun Orue, Ana Estévez, Lourdes Villardón, Patricia Padilla. 2010. Cyberbullying İn Adolescents: Modalities And Aggressors' Profile. **Computers in Human Behavior**. c. 26. s. 5: 1128-1135.
- Campbell, Marilyn A. 2005. Cyber Bullying: An Old Problem İn A New Guise?. **Australian Journal Of Guidance And Counselling**. c. 15. s. 1: 68-76.
- Campfield, Delia Carroll. 2008. **Cyber Bullying And Victimization: Psychosocial Characteristics Of Bullies, Victims, And Bully/Victims**. ProQuest LLC.
- Can, Abdullah. 2016. **SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi**. 4. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Ceyhan, Esra Işık. 1999. Mesleki Sorun Düzeyleri Farklı Okul Öğretmenlerinin Kişisel Ve Sosyal Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cicioğlu, Murtaza. 2014. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cole, Luella, John Jacob Brooke Morgan. 2001. **Çocukluk Ve Gençlik Psikolojisi**. çev. Belkıs Halim Vassaf. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Collins, W. A., Raby, K. L., & Causadias, J. M. 2011. Transformations İn Close Relationship Networks: Parent-Child Relationships And Their Social

- Extensions. **Relationship Pathways: From Adolescence To Young Adulthood**. Ed. Brett Laursen, Andrew Collins. Thousand Oaks CA: Sage: 3-22.
- Corcoran, Lucie, Irene Connolly, Mona O'Moore. 2012. Cyberbullying In Irish Schools: An Investigation Of Personality And Self-Concept. **The Irish Journal Of Psychology**. c. 33. s. 4: 153-165.
- Crandall, James E. 1980. Adler's Concept Of Social Interest: Theory, Measurement, And Implications For Adjustment. **Journal Of Personality And Social Psychology**. c. 39. s. 3: 481-495.
- Cüceloğlu, Doğan. 1997. **İyi Düşün Doğru Karar Ver**. 18. bs. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çelen, Fatma Kübra, Aygöl Çelik, Süleyman Sadi Seferoğlu. 2011. Çocukların İnternet Kullanımları Ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler. **XIII. Akademik Bilişim Konferansı (Ab11), 2-4 Şubat 2011**. Malatya: İnönü Üniversitesi: 645-652
- Çelik, Serkan, Hasan Atak, Atilla Erguzen. 2012. The Effect Of Personality On Cyberbullying Among University Students In Turkey. **Eurasian Journal Of Educational Research**. c. 49: 129-150.
- Çetin, Bayram, Âdem Peker, Yüksel Eroğlu, Nihan Çitemel. 2011. Siber Zorbalığın Bir Yordayıcısı Olarak İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar: Ergenler İçin Bir Ön Çalışma. **International Online Journal Of Educational Sciences**. c. 3. s. 3: 1064-1080.
- Çetin, Bayram, Erkan Yaman, Âdem Peker. 2011. Cyber Victim and Bullying Scale: A Study of Validity and Reliability. **Computer&Education**. c.57 s. 4: 2261-2271.
- Çetinkaya, Berna. 2010. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Selçuk Üniversitesi.
- Çiftçi, Süleyman. 2010. Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Çivilidağ, Aydın, Helena Thomas Cooper. 2013. Ergenlerde Siber Zorba Ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği. **International Journal Of Social Science**. c. 6. s. 1: 497-511.
- Dehue, Francine, Catherine Bolman, Trijntje Völlink. 2008. Cyberbullying: Youngsters' Experiences And Parental Perception. **CyberPsychology and Behavior**. c. 11. s. 2: 217-223.
- Dempsey, Allison G., Michael L. Sulkowski, Rebecca Nichols. 2009. Differences Between Peer Victimization In Cyber And Physical Settings And Associated

- Psychosocial Adjustment In Early Adolescence. **Psychology In The Schools**. c. 46. s. 10: 962-972.
- DePaolis, Kathryn, Anne Williford. 2015. The Nature And Prevalence Of Cyber Victimization Among Elementary School Children. **In Child & Youth Care Forum**. c. 44. s. 3: 377-393
- Dilmaç, Bülent, Didem Aydoğan. 2010. Parental Attitudes As A Predictor Of Cyber Bullying Among Primary School Children. **International Journal Of Psychological And Brain Sciences**. c. 5. s. 10: 649-653.
- Dilmaç, Bülent. 2009. Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma. **Educational Sciences: Theory & Practice**. c. 9. s. 3: 1291-1325.
- Dooley, Julian J., Petra Gradinger, Dagmar Strohmeier, Donna Cross, Christiane Spiel. 2010. Cyber-Victimisation: The Association Between Help-Seeking Behaviours And Self-Reported Emotional Symptoms In Australia And Austria. **Australian Journal Of Guidance And Counselling**. c. 20. s. 2: 194-209.
- Dönmez, Onur, Yavuz Akbulut. 2016. Siber Zorbalık Çalışmalarında Sosyal Beğenirlik Etmeni. **Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama**. c. 6. s. 2: 1-18.
- Durak, Nazan. 2006. Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlıklarını Belirlemeye Yönelik Sosyal Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi Niğde İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Niğde Üniversitesi.
- Erden, Münire, Yasemin Akman. 2014. **Eğitim Psikolojisi**. 16. bs. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Erdur-Baker, Özgür, Fatma Kavşut. 2007. Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. **Eurasian Journal of Educational Research (EJER)**. s. 27: 31-42.
- Erdur-Baker, Özgür, Sadegül Akbaba-Altun. 2010. Risky İnterne Use İn Mediating Gender Difference İn Cybe Bullying And Cyber Victimization. Proceedings Of 13th. International Conference- ICT İn Education Of Balkan Countries, Haziran 2010. Varna, Bulgaristan.
- Erdur-Baker, Özgür. 2010. Cyberbullying And Its Correlation To Traditional Bullying, Gender And Frequent And Risky Usage Of İnternet-Mediated Communication Tools. **New Media And Society**. c. 12. s. 1: 109-125.
- Eroğlu, Yaman, Âdem Peker. 2011. Aileden Ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ve Siber Mağduriyet: Yapısal Eşitlik Modeliyle Bir İnceleme. **Akademik Bakış Dergisi**. c. 27. s. 1:1-20.
- Eroğlu, Yüksel. 2011. Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları Ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Sakarya

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü.

Eroğlu, Yüksel. 2014. Ergenlerde Siber Zorbalık Ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Fırat, Meryem, Gülsü Ayran. 2016. Üniversite Öğrencileri Arasında Sanal Zorbalık. **Taf Preventive Medicine Bulletin**. c. 15. s. 4: 322-329.

Geçtan, Engin. 2015. **Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar**. 22. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hinduja, Sameer, Justin W. Patchin. 2008. Cyberbullying: An Exploratory Analysis Of Factors Related To Offending And Victimization. **Deviant Behavior**. c. 29. s. 2: 129-156.

Hinduja, Sameer, Justin W. Patchin. 2013. Social Influences On Cyberbullying Behaviors Among Middle And High School Students. **Journal Of Youth And Adolescence**. c. 42. s. 5: 711-722.

Hinduja, Sameer, Justin W. Patchin. 2014. **Bullying Beyond The Schoolyard: Preventing And Responding To Cyberbullying**. California: Corwin Press.

IPOS. [14.12.2016]. <http://www.ipos-society.org>.

İŞİK, Murat. 2007. Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarına Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması ve Uygulanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İğrek, Ayşe Şeyda. 2009. Yeni Bir Sosyal Ağ Oluşumu: İnternet'in İnsan İlişkileri Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İkiz, Ebru, Esra Asıcı, Mustafa Savcı, Canan Yörük. 2015. Problemlı İnternet Kullanımı İle Üniversite Yaşamına Uyum İlişkisi. **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 4. s. 1: 34-50.

İkizler, H. Can. 1999. **Sporda Başarının Psikolojisi**. 3. bs. İstanbul: Alfa Basım Yayıncılık.

İpek, İsmail. 2001. **Bilgisayarla Öğretim: Tasarım, Geliştirme Ve Yöntemler**. Ankara: Tıp ve Teknik Kitabevi Ltd. Şti. Yayınları. ISBN: 975-8405.

Jäger, Thomas, Joao Amado, Armanda Matos, Teresa Pessoa. 2010. Analysis Of Experts' And Trainers' Views On Cyberbullying. **Australian Journal Of Guidance And Counselling**. c. 20. s. 2: 169-181.

Jung, Young Eun, Bennett Leventhal, Young Shin Kim, Tae Won Park, Sheen Hoo Lee, Myeongmi Lee, Seon Hee Park, Jong Chul Yang, Sang Keun Chung, Jong

- Park. 2014. Cyberbullying, Problematic İnternet Use, And Psychopathologic Symptoms Among Korean Youth. **Yonsei Medical Journal**. c. 55. s. 3: 826-830.
- Juvonen, Jaana, Elisheva F. Gross. 2008. Extending the School Grounds?—Bullying Experiences in Cyberspace. **Journal Of School Health**. c. 78. s.9: 496-505.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. 2006. **Günümüzde İnsan Ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş**. 12. bs. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalaman, Sefer. 2011. İnternette Özel Hayatın Gizliliğinin İhlal Edilmesi: Facebook. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalkan, Melek, Canan Kaygusuz. 2013. **İnternet Bağımlılığı Sorunlar Ve Çözümler**. 1.bs. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kalyencioğlu, Derya, Yasemin Kutlu. 2010. Ergenlerin Aile İşlevi Algılarına Göre Uyum Düzeyleri. **İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**. c. 18. s. 2: 56-62.
- Kapatzia, Anastasia, Efi Syngollitou. 2007. Cyberbullying İn Middle And High Schools: Prevalence, Gender And Age Differences. Unpublished Manuscript Based On Msc Thesis Of Anastasia Kapatzia. University Of Thessaloniki.
- Karasar, Niyazi. 2015. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. 22. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katzer, Catarina, Detlef Fetchenhauer, Frank Belschak. 2009. Cyberbullying: Who Are The Victims?. **Journal Of Media Psychology**. c. 21. s. 1: 25-36.
- Kavuk, Melike. 2011. İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba Ve Sanal Kurban Olma Durumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kayri, Murat. 2009. The Multiple Comparison (Post-Hoc) Techniques To Determine The Difference Between Groups İn Researches. **Firat University Journal Of Social Science**. c. 19. s. 1: 51-64.
- Kılıççı, Yedigâr. 2006. **Okulda Ruh Sağlığı**. 5. bs. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Kılıç, Selim. 2014. Etki Büyüklüğü. **Journal of Mood Disorders**. c. 4. s. 1 :34-54
- Koç, Aydın. 2000. Ergenlerin Sosyal Uyumunu Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, Derya. 2001. İşitme Engelli Çocukların Duygusal Ve Sosyal Uyumları İle Benlik İmajlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Korkmaz, N. Haşıl, Kader Özduran, Atilla İlhan. 2003. Bursa Ve Çevresinde 18-24 Yaşları Arasında Spor Yapan Gençlerin Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. **Journal Of Physical Education And Sport Sciences**. c. 5. s. 3: 17-25.
- Korkut, Fidan. 2004. Okul Temelli Önleyici Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kowalski, Robin M., Susan P. Limber, P.W. Agatston. 2008. **Bullying In The Digital Age**. Boston: Blackwell Publishing.
- Kowalski, Robin M., Susan P. Limber, Scheck, A., Redfearn, M., Allen, J., Calloway, A., & Vernon, L. 2005. Electronic Bullying Among School-Aged Children And Youth. **In Annual Meeting Of The American Psychological Association**. Washington DC.
- Kowalski, Robin M., Susan P. Limber. 2007. Electronic Bullying Among Middle School Students. **Journal Of Adolescent Health**. c. 41. s. 6: 22-30.
- Köknel, Özcan. 1996. **Bireysel Ve Toplumsal Sıddet**. Ankara: Altın Kitaplar.
- Köknel, Özcan. 2006. **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. 17. bs. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
- Lei, Li, Yana Wu. 2007. Adolescents' Paternal Attachment And Internet Use. **Cyberpsychology and Behavior**. c. 10. s. 5: 633-639.
- Lenhart, Amanda. [21.11.2016]. Cyberbullying And Online Teens. http://www.pewinternet.org/PPF/r/216/report_display.asp.
- Li, Qing, Donna Cross, Peter Smith. 2012. **Cyberbullying In The Global Playground: Research From International Perspectives**. 1. bs. West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.
- Li, Qing. 2005. Cyberbullying In Schools: Nature And Extent Of Canadian Adolescents' Experience. Online Submission, Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, April 2005. Montreal, Canada.
- Li, Qing. 2006a. Computer-Mediated Communication: A Meta-Analysis Of Male And Female Attitudes And Behaviors. **International Journal On Elearning**. c. 5. s. 4: 525-570
- Li, Qing. 2006b. Cyberbullying In Schools A Research Of Gender Differences. **School Psychology International**. c. 27. s. 2: 157-170.
- Li, Qing. 2007. Bullying In The New Playground: Research Into Cyberbullying And Cyber Victimization. **Australasian Journal of Educational Technology**. c.23.

s. 4: 435-454.

Li, Qing. 2010. Cyberbullying In High Schools: A Study Of Students' Behaviors And Beliefs About This New Phenomenon. **Journal Of Aggression, Maltreatment & Trauma**. c. 19. s. 4: 372-392.

Raskauskas, Juliana, Ann D. Stoltz. 2007. Involvement In Traditional And Electronic Bullying Among Adolescents. **Developmental Psychology**. c. 43. s. 3: 564-575

Makri-Botsari, Evi, Georgia Karagianni. 2014. Cyberbullying In Greek Adolescents: The Role Of Parents. **Procedia-Social And Behavioral Sciences**. c. 16: 3241-3253.

Maslow, Abraham. 1970. **Motivation And Personality**. 3. bs. New York: Harper and Row Publishers.

Metin, Mustafa. 2015. **Kuramdan Uygulama Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi.

McKinney, Clif, Reesa Donnelly, Kimberly Renk. 2008. Perceived Parenting, Positive And Negative Perceptions Of Parents, And Late Adolescent Emotional Adjustment. **Child And Adolescent Mental Health**. c. 13. s. 2: 66-73.

McKinney, Cliff, Kimberly Renk. 2011. A Multivariate Model Of Parent–Adolescent Relationship Variables In Early Adolescence. **Child Psychiatry & Human Development**. c. 42. s. 4: 442-462.

Nishina, Adrienne, Jaana Juvonen, Melissa R. Witkow. 2005. Sticks And Stones May Break My Bones, But Names Will Make Me Feel Sick: The Psychosocial, Somatic, And Scholastic Consequences Of Peer Harassment. **Journal Of Clinical Child And Adolescent Psychology**. c. 34. s. 1: 37-48.

O’Harra, Jennifer. 2012. Middle School Counselors’ Roles And Responsibilities In Cyberbullying. Unpublished Master Thesis. Gonzaga University.

Olweus, Dan. 2003. A Profile of Bullying at School. **Bullying: A Research Project: Educational Leadership**. 48-55.

Ongan, Nilgün Tunçcan. 2013. Sosyal Uyum-Sosyal Sermaye Eksenli Kalkınma Yaklaşımının Sınıfsal Sonuçlarına İlişkin Bir Değerlendirme. **Çalışma ve Toplum**. c. 36. s. 1: 211-228.

Öğüt, Faruk. 2000. Sosyal Uyum Ve Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kocaeli Üniversitesi.

Özbay, Ahmet. 2013. Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi Ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, Murat, Filiz Akar. 2011. Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin

- Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. c. 4. s. 4: 605-626.
- Özel, Sedat. 2013. Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon Ve Benlik Saygısı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, Gamze. 2016. Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri İle Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri Ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özgüven, İbrahim Ethem. 1992. **Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı**. 2. bs. Ankara: Psikolojik Danışma Rehberlik ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Özgüven, İbrahim. E. 1992. Üniversite Öğrencilerinin Sorunları Ve Baş Etme Yolları. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 7. s. 7: 5-13.
- Özgüven, İbrahim Ethem. 2013. **Psikolojik Testler**. 13. bs. PDREM Yayınları.
- Öztürk, Özgür, Gürkan Odabaşoğlu, Defne Eraslan, Yasin Genç, Ö. Ayhan Kalyoncu. 2007. İnternet Bağımlılığı: Kliniği Ve Tedavisi. **Bağımlılık Dergisi**. c. 8. s. 1: 36-41.
- Padır, Mehmet Ali. 2015. Ebeveyn İnternet Stili, Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle Sanal Zorba Ve Sanal Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Patchin, Justin W., Sameer Hinduja. 2006. Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. **Youth violence and juvenile justice**. c.4. s.2: 148-169.
- Patchin, Justin W., Sameer Hinduja. 2010a. Traditional And Nontraditional Bullying Among Youth: A Test Of General Strain Theory. **Youth & Society**. c. 43. s. 2: 727-71
- Patchin, Justin W., Sameer Hinduja. 2010b. Cyberbullying And Self-Esteem. **Journal Of School Health**. c. 80. s. 12: 614-621.
- Peker, Adem, Yüksel Eroğlu, Nihan Çitemel. 2012. Boyun Eğici Davranışlar İle Siber Zorbalık Ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkide Cinsiyetin Aracılığının İncelenmesi. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**. c. 9. s. 1: 205-221.
- Peker, Adem, Yüksel Eroğlu, Şükrü Ada. 2012. Ergenlerde Siber Zorbalığın Ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 12. s. 2: 185-206
- Peker, Âdem, Yüksel Eroğlu. 2015. Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek Ve Siber Zorbalığa Eğilim Arasındaki İlişkiler: Arkadaştan Ve Öğretmenden Algılanan

Sosyal Desteğin Aracı Rolü. **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic**. c. 4. s. 7: 1667-1671

Peker, Adem. 2013a. İnsani Değerler Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Problemleri İnternet Kullanımı Ve Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Peker, Adem. 2013b. Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumu. **5. Uluslararası Risk Altında Ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu, 1-3 Kasım 2013**. Antalya: Polis Akademisi Suç Araştırmaları Merkezi: p. 135

Perren, Sonja, Julian Dooley, Therese Shaw, Donna Cross. 2010. Bullying In School And Cyberspace: Associations With Depressive Symptoms In Swiss And Australian Adolescents. **Child And Adolescent Psychiatry And Mental Health**. c. 4. s. 1: 1-10.

Pişkin, Metin. 2002. School Bullying: Definition, Types, Related Factors, And Strategies To Prevent Bullying Problems. **Educational Sciences: Theory and Practice**. c. 2. s. 2: 531- 562.

Powless, Donna L., Stephen N. Eliot. 1993. Assessment Of Social Skills Of Native American Preschoolers: Teachers' And Parents' Ratings. **Journal Of School Psychology**. c. 31. s. 2: 293-307.

Rogers, Vanessa. 2010. **Cyberbullying: Activities To Help Children And Teens To Stay Safe In A Texting, Twittering, Social Networking World**. 1. bs. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Sakallı, Hilal, Serdar Çiftçi. 2016. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama**. c. 6. s. 2: 100-119.

Sanal Zorbalık Felaketleri. **Milliyet Gazetesi**. 26 Ekim 2016.

Serin, Hüseyin. 2012. Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları Ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen Ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sezer, Özcan. 2005. Kadınların Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi**. c. 3. s. 23: 87-101.

Sezgin, Ayşe Aslı, Tuğba Yolcu. 2016. Göç İle Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum Ve Toplumsal Kabul Süreci. **Humanitas: International Journal of Social Sciences**. c. 3. s. 7: 417-436.

Shariff, Shaheen. 2005. Cyber-Dilemmas In The New Millennium: School

- Obligations To Provide Student Safety In A Virtual School Environment. **McGill Journal of Education/Revue des sciences de l'éducation de McGill**. c. 40. s. 3: 467.
- Sharf, Richard S. 2014. **Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları**. çev. Nilüfer Voltan Acar. 5. bs. Ankara. Nobel Yayıncılık.
- Slonje, Robert, Peter K. Smith, Ann Frisen. 2013. The Nature Of Cyberbullying, And Strategies For Prevention. **Computers in Human Behavior**. c.29. s. 1: 26-32.
- Slonje, Robert, Peter Smith. 2008. Cyberbullying: Another Main Type Of Bullying?. **Scandinavian journal of psychology**. c. 49. s. 2: 147-154.
- Smith, Peter K., Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Sonja Fisher, Shanette Russell, Neil Tippet. 2008. Cyberbullying: Its Nature And Impact In Secondary School Pupils. **Journal Of Child Psychology And Psychiatry**.c.49. s. 4: 376-385.
- Smith, Peter, Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Neil Tippet. 2006. An Investigation Into Cyberbullying, Its Forms, Awareness And Impact, And The Relationship Between Age And Gender In Cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.
- Sosyal Medya Kullanıcı Sayısı. [24.11.2016]. <https://www.statista.com>.
- Sourander, Andrea, Anat Brunstein Klomek, Maria Ikonen, Jarna Lindroos, Terhi Luntamo, Merja Koskelainen, Terja Ritskari, Hans Helenius. 2010. Psychosocial Risk Factors Associated With Cyberbullying Among Adolescents: A Population-Based Study. **Archives Of General Psychiatry**. c. 67. s. 7: 720-728.
- Soydaş, Damla Karlier. 2011. Ergenlerde Ebeveyn İzlemesi, Sanal Zorbalık Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Hacettepe Üniversitesi.
- Spears, Barbara A., Carmel M. Taddeo, Anthony L. Daly, Alexander Stretton, Larisa T. Karklins. 2015. Cyberbullying, Help-Seeking And Mental Health In Young Australians: Implications For Public Health. **International Journal Of Public Health**. c. 60. s. 2: 219-226.
- Srabstein, Jorge, Thomas Piazza. 2008. Public Health, Safety And Educational Risks Associated With Bullying Behaviors In American Adolescents. **International Journal Of Adolescent Medicine And Health**. c. 20. s. 2: 223-234.
- Stys, Yvonne. 2004. Beyond The Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth. Doctoral Dissertation. Carleton University Ottawa.
- Suler, John. [08.08.2016]. Conflicts In Cyberspace: How To Resolve Conflict Online. <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/therintro.html>.

- Şahin, Mustafa, Serkan Volkan Sarı, Ömer Özer, Serhat Hatip Er. 2010. Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma Ve Maruz Kalma Durumlarında İlişkin Görüşleri. **Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.** s. 21: 257-270.
- Şahin, Cengiz, Mustafa Tunçel. 2008. Sınıf Öğretmenliği Ve Beden Eğitimi Öğretmenliğinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Psikososyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 9. s. 2: 45-50
- Tanrikulu, Taşkın. 2013. Siber Zorbalık İle İlgili Değişkenlerin İncelenmesi Ve Gerçeklik Terapisi Yönelimli Bir Müdahale Programının Siber Zorbaca Davranışlar Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tapmaz Çiğdem. 2012. Halk Oyunları Çalışmalarının İlköğretim Beşinci Sınıf (10-11 Yaş Gurubu) Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Thompson, Robert J., Karen M. Gil, Mary R. Abrams, George Phillips. 1992. Stress, Coping, And Psychological Adjustment Of Adults With Sick Cell Disease. **Journal Of Consulting And Clinical Psychology.** c. 60. s. 3: 433-440
- Topcu, Çiğdem, Ali Yıldırım, Özgür Erdur-Baker. 2013. Cyber Bullying@ Schools: What do Turkish Adolescents Think?. **International Journal For The Advancement Of Counselling.** c. 35. s. 2: 139-151.
- Topçu, Çiğdem, Özgür Erdur-Baker, Yeşim Çapa-Aydin. 2008. Examination Of Cyberbullying Experiences Among Turkish Students From Different School Types. **Cyberpsychology and Behavior.** c. 1. s. 6: 643-648.
- Topçu, Çiğdem, Özgür Erdur-Baker. 2016. Zorbalık Mağdurlarının Yardım Alma Davranışı ve Yardım Kaynakları. **Ege Eğitim Dergisi.** c. 17. s. 1: 127-145.
- Topçu, Çiğdem, Ali Yıldırım, Özgür Erdur-Baker. 2010. Turkish High School Students Perception Of Cyber Bullying: A Qualitative Study. The European Conference on Educational Research. August 2010, Helsinki, Finland.
- Topçu, Çiğdem. 2008. The Relationship Of Cyber Bullying To Empathy, Gender, Traditional Bullying, İnternet Use And Adult Monitoring. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Tunçel, Mustafa. 2005. Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu İle Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kişisel Ve Sosyal Uyum Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimler Enstitüsü Gazi Üniversitesi.
- Tutkun, Ömer Faruk. 2006. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesindeki Türkiyeli Öğrencilerin Uyum Sorunları. **Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler**

Dergisi. c. 15: 255-267.

Türk Dil Kurumu Sözlük. 2012. **Büyük Türkçe Sözlük.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

Türkel, Çiğdem. 2010. İlköğretim Öğrencilerinin Sportif Faaliyetlere Katılım Düzeyi ile Sosyal Uyum Ve İletişim Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Erciyes Üniversitesi.

Türkileri Inselöz, Nilgün, Zehra Uçanok. 2013. Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenler, Duygular Ve Baş Etme Yollarının Niteliksel Analizi. **Türk Psikoloji Yazıları.** c. 16. s. 32: 20-44.

Türkoğlu, Sevgi. 2013. Ergenlerin Problemlı İnternet Kullanımları İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ubertini, Melissa. 2010. Cyberbullying May Reduce Adolescent's Well-Being: Can Life Satisfaction And Social Support Protect Them. Unpublished Doctorate Thesis. Hofstra University.

Usta, Alican. 2013. Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri İle Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü On Dokuz Mayıs Üniversitesi.

Vandebosch, Heidi, Katrien Van Cleemput. 2008. Defining Cyberbullying: A Qualitative Research Into The Perceptions Of Youngsters. **CyberPsychology & Behavior.** c.11. s. 4: 499-503.

Vikipedi. [24.11.2016]. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Blog>.

Wang, Jing, Ronald J. Iannotti, Tonja R. Nansel. 2009. School Bullying Among Adolescents In The United States: Physical, Verbal, Relational, And Cyber. **Journal Of Adolescent Health.** c. 45. s. 4: 368-375.

Webopedia. [21.11.2016]. <http://www.webopedia.com>.

Willard, Nancy E. 2007a. **Cyberbullying And Cyberthreats: Responding To The Challenge Of Online Social Aggression, Threats, And Distress.** Illinois: Research Press.

Willard, Nancy E. 2007b. The Authority And Responsibility Of School Officials In Responding To Cyberbullying. **Journal of Adolescent Health.**c.41. s. 6: 64-65.

Williams, Kirk R., Nancy G. Guerra. 2007. Prevalence And Predictors Of İnternet Bullying. **Journal Of Adolescent Health.** c. 41. s. 6: 14-21.

Wolak, Janis, Kimberly Mitchell, David Finkelhor. 2007. Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration Of Online Harassment By Known Peers

- And Online-Only Contacts. **Journal Of Adolescent Health**. c. 41. s. 6: 51-58.
- Yaman, Erkan, Adem Peker. 2012. Ergenlerin Siber Zorbalık Ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları. **University Of Gaziantep Journal Of Social Sciences**. c. 11. s. 3: 820-832
- Yaman, Erkan, Yüksel Eroğlu, Âdem Peker. 2011. **Okul Zorbalığı Ve Siber Zorbalık**. 1. bs. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, Haluk. 1984. **Çocuk Psikolojisi**. 1. bs. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yavuzer, Haluk. 1996. **Çocuk Ve Suç**. 8. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ybarra, Michele L., Dorothy L. Espelage, Kimberly J. Mitchel. 2007. The Co-Occurrence Of Internet Harassment And Unwanted Sexual Solicitation Victimization And Perpetration: Associations With Psychosocial Indicators. **Journal Of Adolescent Health**. c. 41. s. 6: 31-41.
- Ybarra, Michele L., Kimberly J. Mitchell. 2004a. Online Aggressor/Targets, Aggressors, And Targets: A Comparison Of Associated Youth Characteristics. **Journal Of Child Psychology And Psychiatry**. c. 45. s. 7: 1308-1316.
- Ybarra, Michele L., Kimberly J. Mitchell. 2007. Prevalence And Frequency Of Internet Harassment Instigation: Implications For Adolescent Health. **Journal Of Adolescent Health**. c. 41. s. 2: 189-195.
- Ybarra, Michele L., MitchellKimberly, Janis Wolak, David Finkelhor. 2006. Examining Characteristics And Associated Distress Related To Internet Harassment: Findings From The Second Youth Internet Safety Survey. **Pediatrics**. c. 118. s. 4: 1169- 1177.
- Ybarra, Mitchell L. 2004. Linkages Between Depressive Symptomatology And Internet Harassment Among Young Regular Internet Users. **Cyberpsychology and Behavior**. c. 7. s. 2: 247-257.
- Yeğen, Beyza. 2008. Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel-Şahin, Fulya. 2015. An Examination Of Bullying Tendencies And Bullying Coping Behaviors Among Adolescents. **Procedia Social and Behavioral Sciences**. c. 191; 214-221.
- Yüksel-Şahin, Fulya. 2015. **Psikolojik Danışmanlar için El Kitabı**. 1. bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Williams, Lela Rankin, Laurence Steinberg. 2011. Reciprocal Relations Between Parenting And Adjustment In A Sample Of Juvenile Offenders. **Child Development**. c. 82. s. 2: 633-645.

<http://www.ryanpatrickhalligan.org>, [17.04.207].

www.meganmeierfoundation.org, [17.04.207].

EKLER

EK 1:

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU:

Tez Konusu: “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Sosyal Uyum ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre İncelenmesi”

“Bu araştırmayı yürüten Eyüp Sabır Erbiçer araştırmanın amacı, süresi, ne yapmam istendiği hakkında ayrıntılı sözlü ve yazılı bilgi vermiştir. Araştırmayla ilgili her soruyu kendisine sorabildim. Cevapları ve bana verilen bilgiyi anladım. Bu çalışmadan istediğim zaman çıkabileceğimi anladım. Bu araştırma sonuçlarının kullanılmasını kısıtlamayacağımı; yayın, rapor ve benzeri bilimsel dokümanlarda kullanabileceğini kabul ediyorum”

Katılımcının İmzası ya da Parafı:

Araştırmacının İmzası:

EK:2

YÜKSEK LİSANS TEZ ARAŞTIRMASI

Değerli katılımcılar, bu ölçekler araştırma amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler toplu olarak değerlendirilecek ve sadece Yüksek Lisans Tez çalışmasının amacına uygun olarak kullanılacaktır. Bu nedenle ölçeğe adınızı yazmanıza gerek yoktur. İçtenlikle vereceğiniz cevaplar araştırmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Lütfen her bir maddeyi atlamadan işaretleyiniz. İlgi ve katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Eyüp Sabır ERBİÇER. Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU	
Cinsiyetiniz: Kadın:() Erkek:()	
Fakülteniz: Eğitim Fak.:() Mühendislik Fak.: () Sanat ve Tasarım Fak.:()	
Sınıf Düzeyiniz: 1.sınıf:() 2.sınıf:() 3.sınıf:() 4.sınıf:()	
Gelir Seviyeniz: Düşük:() Orta: () Yüksek:()	
Anne-Baba Tutumu: Otoriter-Baskıcı:() Tutarsız-Dengesiz:() Aşırı Koruyucu: () Mükemmelliyetçi:() Demokratik-Hoşgörülü:() İlgisiz:()	
Kendinize Güvenir misiniz? Evet:() Hayır:()	
Yaşamınızın Çoğunluğunu Geçirdiğiniz Bölge: Marmara ()Doğu Anadolu () Ege () Akdeniz ())Karadeniz() İç Anadolu ()	

EK 3:

SİBER ZORBALIK VE MAĞDURİYET ÖLÇEĞİ Aşağıdaki ifadeleri yaşama durumunuza göre ve “Ben Yaptım” “Bana Yapıldı” kısımlarına göre işaretleyiniz. Maddeler	Ben Yaptım					Bana Yapıldı				
	Daima	Sık sık	Bazen	Nadiren	Asla	Daima	Sık sık	Bazen	Nadiren	Asla
1. İnternette söylenti çıkarma	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
2. İnternette rahatsız edici lakap takma	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
3. İnternette hakaret edici semboller kullanma	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
4. İnternette dalga geçme	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
5. İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
6. İnternet sitelerindeki haberlerle ilgili çirkin cevaplar yazma	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
7. İnternette küçük düşürücü ifadeler kullanma	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
8. İnternette başkasının kimliğini kullanma	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
9. İnternette kimliğini gizleme	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
10. İnternette başkalarının sayfalarına izinsiz girme	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
11. İnternette şifre kırma (hacklemek)	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
12. İnternette virüslü dosya/programı gönderme	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
13. İnternette izinsiz videolar gösterme	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()
14. İnternette izinsiz fotoğraf yayınlama	()	()	()	()	()	()	()	()	()	()

15. İnternetteki fotoğrafları rencide edecek şekilde yeniden düzenleme	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
16. İnternette cinsel konularda konuşmaya zorlama	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
17. İnternette sohbet ederken cinsel içerikli semboller kullanma	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
18. İnternette cinsel içerikli görüntüler paylaşma	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
19. İnternette küfür/hakaret içerikli mesajlar gönderme	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
20. İnterneti karalama aracı olarak kullanma	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
21. İnterneti çıkarları doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanma	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()
22. İnterneti dolandırıcılık amaçlı kullanma	()	()	()	()	()		()	()	()	()	()

EK 4:**HACETTEPE KİŞİLİK ENVANTERİ (HKE- SU)**

Envanter içinde “EVET” ya da “HAYIR” şeklinde cevaplandırılabilir sorular vardır. Her soruyu cevaplandırırken önce sizin için cevabın “Evet” mi yoksa “Hayır” mı olduğunu kararlaştırınız. Sonra da **Cevap Kâğıdında** uygun yeri karalayarak işaretleyiniz. Soruların hepsini cevaplandırınız. Teşekkürler.

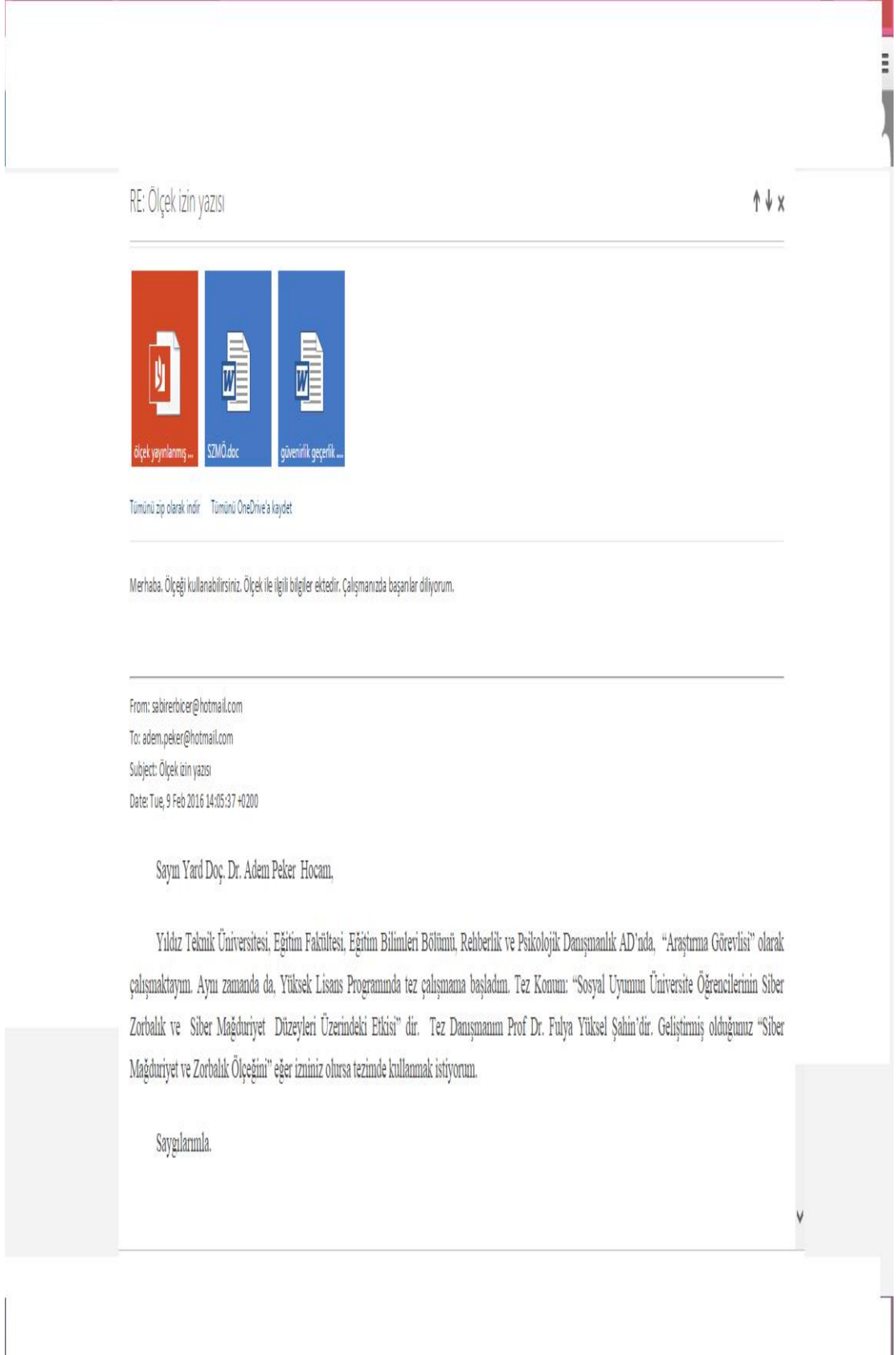
1. Arkadaşlarınızla dışarıda fazla zaman harcadığınız için ailenizin sizden şikâyet ettiği olur mu?
2. Aile içinde kararlar alınırken sizin de fikrinizi alırlar mı?
3. İnsanları birbirleri ile tanıştırmak size kolay gelir mi?
4. Olabildiğince kalabalıktan uzak kalma eğiliminiz var mı?
5. Arkadaşlarınız sosyal ilişkilerinizi istenilen düzeyde bulurlar mı?
6. Tanışmadığınız yeni birisine de dostça davranmak gerekir mi?
7. Yasalara uymayan davranışları için insanlar haklı görülebilir mi?
8. Başkalarına sır vermek size güç gelir mi?
9. Saygısız oluşlarından dolayı gençlerden öç almak istediğiniz zamanlar oluyor mu?
10. Çoğu zaman yanlış veya kötü bir şey yapacağınızdan kaygılanır mısınız?
11. Aileniz, yeterli düzeyde başarılı olduğunuz kanısında mıdır?
12. Aileniz, onlara karşı düşünceli davrandığınız kanısında mıdır?
13. Aileniz bireyleri genellikle birbirlerine karşı sakın davranırlar mı?
14. Birbiri ile şakalaşan kimseler arasında olmak ister misiniz?
15. Diğer insanlarla ilişki kurmada sizi yetenekli bulurlar mı?
16. Genellikle karşı cinsten birisi ile çalışmaktan hoşlanır mısınız?
17. Sahibine haber vermeden bazı şeyleri ödünç almak doğru sayılabilir mi?
18. Kişinin toplumdaki adet ve geleneklere uyması sizce önemli midir?
19. Kendini beğenmiş oldukları için çevrenizdeki kişileri uyarmak zorunda kaldığınız oluyor mu?
20. Hakınızda dedikodu yapacaklarından kuşkulandır mısınız?
21. Zararsız yalanlar söyleyerek zor durumlardan kurtulmak size kolay gelir mi?
22. İnsan ilişkilerinde utangaç bir kişi misiniz?
23. Ailenizdeki kişilerin bazıları size karşı çok cimri davranıyor mu?
24. Ailenizin çoğu kez her şeye itaat etmenizi beklemeleri sizi kızdırır mı?
25. Mutlu olacağınız sayıda ve nitelikte arkadaşlarınız var mı?
26. Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanır mısınız?
27. Sosyal etkinlikler sırasında başkalarını eğlendirmek size zor gelir mi?
28. İş ve sorumluluklardan kaçmak her zaman hatalı mıdır?
29. İnsan verdiği sözü her zaman yerine getirmeli midir?
30. Kapılarını açık bırakan kişilerin eşyalarının çalınmasını hak ettikleri görüşüne katılır mısınız?
31. Karşıt cinsten birisi ile birlikte olunca genellikle onun cinsiyeti ile ilgili şeyler mi düşünürsünüz?
32. Bulunduğunuz çevrede çok fazla konu-komşu dedikoduları yapılıyor mu?
33. Arkadaşlarınız sizi, eğriye eğri doğruya doğru diyen bir kişi olarak mı bilirler?
34. İstekli olduğunuz toplantı veya etkinliklere katılmanız genellikle engellenir mi?
35. En az anlayış gördüğünüz yerin aileniz olduğunu düşündüğünüz oluyor mu?
36. Koşulsuz olarak her insana yardım eder misiniz?

37. Sönük geçmekte olan bir toplantıya öncülük edip canlandırmak size kolay gelir mi?
38. Çabuk arkadaş edinen bir kişi misiniz?
39. Ortaya çıkan fırsatlarda otobüse ücret ödemeden binmek bir şerefsizlik midir?
40. İşlerini düze çıkarmak için pek çok kişinin yalan söylediği kanısında mısınız?
41. Sosyal kurallardan oldukça bağımsız bir yaşantı içinde misiniz?
42. Çevrenizdeki çoğu kişilerin politik görüşleri sizinkine ters düşer mi?
43. Başkalarının saflığını kendi çıkarlarına kullanan kimseleri ayıplar mısınız?
44. Size kötü davrandıkları için öç almayı istediğiniz kişiler oldu mu?
45. Aileniz, yeterli düzeyde başarılı olduğunuz kanısında mıdır?
46. Akşamları eve dönüş sizi kaygılandırır mı?
47. Ailenizdeki kişilerden bazılarının yakınlık ve sevginize karşılık vermediği oluyor mu?
48. Yeni tanıştığınız bir kimse ile konuşmaktan çekinir misiniz?
49. Çevrenizdeki insanlar çoğu zaman sizi hayal kırıklığına uğrattırlar mı?
50. Sizce geçinilmesi güç kişilere de nazik davranılmalı mıdır?
51. Davranışınızın çevredekilere aykırı düşmesi sizi rahatsız eder mi?
52. Söz dinlemeyip kendisini problemin içine atmakta ısrar eden kişiler cezalarını çekmeli midir?
53. Bazı konularda kendi kendinizle kavga içinde misiniz?
54. İnatçı kişilere biraz zor kullanmanın onları ikna etmede yararlı olacağı kanısında mısınız?
55. Hoşlanmadıkları için ailenizin evde misafir etmek istemedikleri arkadaşlarınız var mı?
56. Ailenizle aranızdaki değer yargıları ve inanç farkları nedeniyle önemli sorunlarla karşılaştığınız oluyor mu?
57. Aileniz sizden çok fazla şeyler mi bekliyor?
58. Kız ve erkeklerin birlikte bulunduğu durumlarda kendinizi rahat hisseder misiniz?
59. İnsan ilişkilerinde utangaç bir kişi misiniz?
60. Çıkarlarını korumak için, pek doğru olmayan yollara sapanları ayıplar mısınız?
61. Bir şeyi bulan kişiye onu saklama hakkı verilmeli midir?
62. İnsanların inançlarında kusur etmeleri, bir diğerine bunu başkalarına yayma hakkı verir mi?
63. Yaptığınız şeylerin yanlış anlaşılacağı kaygısı içinde misiniz?
64. İnsanların koşulsuz olarak serbest davranmalarına izin verilse toplumun daha iyi olacağı kanısında mısınız?
65. Başka bir aile veya grubun üyesi olmayı istediğiniz zamanlar olur mu?
66. Aile bireylerinin kişisel meselelerinizi bilmek istemelerinden şikâyetçi misiniz?
67. Aileniz karşı cinsten olan arkadaşlarınızı genellikle reddeder mi?
68. Bulunduğunuz çevrede halk tarafından seilmeyen çok kişi var mı?
69. Topluluk içinde tanıştığınız insanlarla çabucak kaynaşabiliyor musunuz?
70. Uzlaşma kabul etmeyen kişilere nazik davranır mısınız?
71. Arkadaşlarınız sizi, eğriye eğri doğruya doğru diyen bir kişi olarak mı bilirler?
72. Saygısızlık gösterenlere aynı şekilde cevap verir misiniz?
73. Onlara aldırmamak yerine öç almanın daha iyi olduğu kanısında mısınız?
74. Yasalara aykırı davranmadan yasanın bir açığından yararlanmada bir sakınca görür müsünüz?
75. Evden kaçıp başka bir yere gitmeyi düşündüğünüz zamanlar oluyor mu?

76. Aileniz bireylerinin hepsini denk ölçüler içinde seviyor musunuz?
77. Evde sakin olmak için susmak ya da dışarı çıkmak zorunda olduğunuz zamanlar oluyor mu?
78. Taşındığınız sorumlulukların ağırlığı sizi fazlaca hareketsiz hale getiriyor mu?
79. Neşeli arkadaşlar arasına katılınca üzüntülerinizi unatabiliyor musunuz?
80. Sıkışık durumlardan kurtulmak için gerçeği söylemediğiniz zamanlar olur mu?
81. Bulunmuş olan bir eşyayı her zaman iade etmek gerekli midir?
82. Yaşamının bir döneminde her insanın bir şeyler çalmış olabileceği görüşüne katılır mısınız?
83. Bazı insanların mal ve mülklerini tahrip etmeyi hak ettiklerini düşündüğünüz olur mu?
84. Size kötü davrandıkları için öç almayı istediğiniz kişiler oldu mu?

EK: 5 HACETTEPE KİŞİLİK ENVANTERİ CEVAP KÂĞIDI

HKE CEVAP KÂĞIDI										
E H	E H	E H	E H	E H	E H	E H	E H	B	SU	
1. () ()	12. () ()	23. () ()	34. () ()	45. () ()	55. () ()	65. () ()	75. () ()		Aİ	
2. () ()	13. () ()	24. () ()	35. () ()	46. () ()	56. () ()	66. () ()	76. () ()			
3. () ()	14. () ()	25. () ()	36. () ()	47. () ()	57. () ()	67. () ()	77. () ()			
4. () ()	15. () ()	26. () ()	37. () ()	48. () ()	58. () ()	68. () ()	78. () ()		Sİ	
5. () ()	16. () ()	27. () ()	38. () ()	49. () ()	59. () ()	69. () ()	79. () ()			
6. () ()	17. () ()	28. () ()	39. () ()	50. () ()	60. () ()	70. () ()	80. () ()		SN	
7. () ()	18. () ()	29. () ()	40. () ()	51. () ()	61. () ()	71. () ()	81. () ()			
8. () ()	19. () ()	30. () ()	41. () ()	52. () ()	62. () ()	72. () ()	82. () ()			
9. () ()	20. () ()	31. () ()	42. () ()	53. () ()	63. () ()	73. () ()	83. () ()		AE	
10. () ()	21. () ()	32. () ()	43. () ()	54. () ()	64. () ()	74. () ()	84. () ()			
11. () ()	22. () ()	33. () ()	44. () ()						G	

Sn. Erbiçer Dikkatine

Sayın Prof. Dr. İbrahim Ethem Özalp Hocam,
Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık AD'nda, "Araştırma Görevlisi" olarak
çalışmaktayım. Aynı zamanda da, Yüksek Lisans Programında tez çalışmaya
başladım. Tez Konum: "Sosyal Uyumun Üniversite Öğrencilerinin Siber
Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeyleri Üzerindeki Etkisi" dir. Tez
Danışmanım Doç. Dr. Fulya Yüksel Şahin'dir. Geliştirdiğim çalışmamı Hacettepe
Kişilik Envanterinin (HKE) "Sosyal Uyum Alt Ölçeğini" eğer izniniz olursa
tezimde kullanmak istiyorum.

Saygılarımla

Arş. Gör. Eyüp Sabır ERBİÇER
Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık AD

NOT!

Sayın Erbiçer
HKE'nin "Güvenlik ve Geçerlik"
kısımları 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Eyüp Sabır ERBİÇER

Akademik Ünvan: Araştırma Görevlisi

E-mail : sabirerbicer@hotmail.com eyuperbicer@gmail.com

İŞ TECRÜBESİ

2013-2014 Psikolojik Danıman (Rehber Öğretmen), MEB,
Vali Adil Yazar İlkokulu, MUŞ

2014-2015 Araştırma Görevlisi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Siirt Üniversitesi

2015-2017 Araştırma Görevlisi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Yıldız Teknik Üniversitesi

EĞİTİM BİLGİLERİ

2015-2017 Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

2009-2013 İnönü Üniversitesi, Malatya
Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık